

DE
LECTURA

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
4 - 11 august 1992
(Anul XXV)

22

Despre iertare

NU E OM care să nu fi fost martor la țipetele unui copil bătut: *Iartă-mă... nu mai fac, ...te rog, nu mă bate, ...iartă-mă!* Unul îl va căina pe copil, altul va da dreptate părintelui, un altul va suna la ușa cu pricina, ca să se retragă înainte de a i se fi deschis, când plîsul din interior încetează. • În copilărie povestirile sînt primele noastre surse de soluții ideale contradictorii. Unul se oripilează de piramida scăfrliilor tăiate de Lăpușneanu, altul îl îndreptățește pe Țepeș, un altul admiră căpetenia care, eliberînd prizonierul, îl și așează cu sine la masă, învingîndu-l astfel definitiv prin vitejie și prin înțeleaptă bunătate. • În clipe de cumpănă, sub imperiul groazei, puțini sînt cei care nu imploră iertare. Cum dintre cei iertați, puțini sînt cei ce nu se vor întoarce cu gînd să ia viața iertătorului. • De la Iorga citire, *iertarea nu înseamnă înfrățire, ci adesea dispreț. Că ai dreptul să ierți vinovatul, dar nu să-i ierți și greșeala. Cum adevărat este și că sînt iertări care biciuiesc în față.* Înțeleptul ne previne, în continuare, că *iertarea celor mai mulți se află dincolo de ghearele lor. Pedepsa celui ce iartă mult cade o singură dată, cu greutatea tuturor iertărilor.* • Să ierți cu folos. Să ierți la timp. Să greșești iertînd. Să ierți ca să ți se ierte. Să ierți ca om puternic și să ierți din milă. Să ierți în taină și să ierți cînd ți se cere iertare. Și iartă dacă vrei să nu ți se ierte. • Despre iertare nu putem vorbi la unison. Despre iertare nu putem vorbi corect decît raportîndu-ne la fapte. Nimeni nu se poate da pe sine exemplu și nimeni nu poate sfătui cu adevărat pe nimeni în problema iertării. Soluțiile ideale, chiar dacă sînt imposibil de respins, sînt din păcate aproape impracticabile, dacă nu le transcriem de la caz la caz. • Să nu ne lăsăm amăgiți că am fi în stare la un moment dat, și toți laolaltă, și în/cu aceeași măsură, ca la un semn, într-un nediferențiat elan să le iertăm greșităilor noștri cinisme și crime, tortura fizică și asasinatul moral, minciuna abuzivă și batjocura surizătoare, demența și paranoia în ofensivă sinistră asupra majorității inocente. • Vorbim zilnic de nervi și de poluare, de sărăcie, de complexe omenești, de arme și gunoaie. Vorbim zilnic despre setea de adevăr, setea de cultură, setea de răzbunare, setea de absolut, setea de putere. Fiecare om cu setea lui. Cum să fim de acord, și într-o vinovată unanimitate, cu ideea de iertare a toți și a toate, cînd nimeni nu simte nevoia și nici prin minte nu-i trece, să ceară iertare pentru vinovății dovedite? Vorbim despre reconciliere și despre iertare cînd, iată, pe certificatul de deces al unui tînr poet cu patru copii și o carte excelentă, scrie, negru pe alb, aici, la noi, acum, cauza morții: inanitiție. Să-mi ierte Dumnezeu neputința de a ierta așa ceva, deși arătătorul meu, cuvîntul meu, nu se îndreaptă, nu are cum, spre un ins anume, vinovat, ci spre o idee, spre o abstracție ireductibilă în arta de a extermina. • *Te poți împăca deplin cu un dușman, spune iarăși Iorga, iertînd ce a făcut, orice a făcut; nu te poți împăca însă cu acela a cărui ființă însăși e o veșnică fagăduială către fapte rele.* Sînt silită să privesc cu suspiciune orice îndemn la iertare, și sînt împăcată în suspiciunea mea, pentru că prin aceasta nu ofensez și mai ales nu omor pe nimeni. Sînt silită, în ceasurile mele de disperare, să gîndesc alternativa unui Dumnezeu ajuns la exasperare, prin noi, aproape gata să nu mai vrea ceea ce numai el poate: să ierte. • *Cere-mi iertare!* îmi spuse cel ce îmi greșise mult. *Nu, nu întreba, cere-mi pur și simplu iertare!* Neacceptînd, l-am somat să-mi explice motivul imperioasei și atît de suspectei pretenții. Nu mi-a mărturisit decît că este vorba de ceva extrem de important. În fine, am aflat, deducînd în același timp alternativa, ceea ce probabil că mi-ar fi ascuns dacă nu rezistam. *Vezi, mi-a strigat ca străfulgerat de o nemaisperată dezlegare, de-asta nu te pot suferi, pentru că nu ai de ce să-mi ceri iertare!*

Constanța Buzea

TOULOUSE - LAUTREC: Jane Avril plecînd de la Moulin Rouge. Număr ilustrat cu lucrări ale pictorului francez, căruia i-a fost dedicată de curînd, la Paris, o amplă expoziție retrospectivă

Din sumar:

- Republica Socialistă Berevoiești
- Binomul Sartre-Beauvoir - un eseu de Alexandru Paleologu
- Proză de Gheorghe Schwartz
- Omul cu pălărie roșie
- O călătorie în România interbelică

MARIN PREDĂ - 70

Articole de Marta Petreu, Cristian Teodorescu, Alex. Ștefănescu

Dej și rivalii săi (I)

I NTRANSIGENȚĂ și vigilență - acestea au fost temele dominante ale ideologiei comuniste în România în perioada lui Gheorghiu-Dej, cel puțin până la începutul anilor șazeci. În numele intransigenței, Dej adoptă slugarnic teoria stalinistă a intensificării luptei de clasă pe măsura înaintării în socialism. Efectul acestui mit vindicativ îl reprezenta construirea statului polițienesc bazat pe teroare, fanatism și delatune. Deși neobișnuit la Moscova, fostul sindicalist ceferist învățase în închisoare alfabetul luptei pentru putere în sectele mistic-staliniste. Bolșevismul său, am mai spus-o, era unul de adaptare și de supraviețuire. Înconjurat de intriganti verzați, de maeștri ai arguției doctrinare (Iosif Chișinevachi, Emil Bodnăraș, Leonte Răutu, Valter Roman, Ștefan Voicu, Mihail Roller, Ion Gheorghe Maurer), Dej a dobândit arta disimulării, a travestiului și a loviturii de pumnal pe la spate. Mai întâi Foriș, apoi Pătrășcanu și Ana Pauker aveau să o simtă pe propria piele.

De la idohul său moscovit, Dej a preluat obsesia inamicului infiltrat în interiorul partidului, fixația calului troian. Conștient de precaritatea formației politice pe care o conducea, Dej înțelegea că fără Kremlin era pierdut. Fiecare salt mortal în tactica sovietică avea să se traducă, automat, într-o mișcare similară în România. Tito își putea permite să sfideze tutela stalinistă: mareașul iugoslav avea de partea lui armata de foști partizani, tradiția rezistenței antifasciste, sprijinul unui partid de masă. În ceea ce-l privea pe Dej, el nu avea decât protecția sovietică. Loialitatea sa față de Stalin era de aceea indefectibilă. Nu doar el știa acest lucru, dar și aliații săi din partid, inclusiv agenții lui Stalin precum Bodnăraș, Pantiușa, Nikonov, Nikolski și alții din aceeași categorie. De la început, încă din anii '45, Dej îl va împinge pe Pantiușa în fruntea Departamentului Administrativ al CC al PCR, reușind să controleze astfel operațiunile financiare și mafiotice ale partidului. Pe de altă parte, el va beneficia de suportul lui Emil Bodnăraș, el însuși fost (și probabil actual agent al NKVD-ului), devenit șeful serviciului de informații al Președinției Consiliului de Miniștri înainte de numirea sa ca ministru al apărării în 1947. Se poate spune fără exagerare că între 1944 și 1952 PCR s-a aflat în posesia cvartetului Pauker-Dej-Luca-Georgescu. Relațiile dintre Ana Pauker și Dej nu erau cufișuri de puțin simple. Firește, pe față, formal, era vorba de o cordialitate fără cusur. Vorbind în

1951, la cea de-a treizecea aniversare a PMR, Dej îi aducea un pios omagiu celei pe care avea să o expulzeze din partid peste doar un an. Ceea ce-i unea pe Dej și Pauker era oroarea de orice direcție național-comunistă și intelectual-liberală în partid, alături de nestrămutata loialitate față de Stalin. Era deci vorba de o complicitate între reprezentanții unei linii comune. Ceea ce-i despărțea ținea de ordine mai scârțoș a amintirilor, resentimentelor și nostalgiilor, de enormul complex de inferioritate al celui care venise târziu în partid și care nu se putea simți decât stingher între veteranii cominterniști de tip Pauker sau Luca.

În această primă fază, Dej și cei pe care îi va descrie ulterior drept „deviatori de dreapta” vor coopera fără probleme la lichidarea democrației românești, distrugerea partidelor istorice, abolirea monarhiei și instaurarea unui despotism de tip bolșevic în România. Nu există astfel nici un indiciu că între ceea ce scrierii ceaușismului vor prezenta drept „perioada națională” și cea venită de la Moscova ar fi existat vreun conflict de principiu. Dimpotrivă, lichidarea lui Foriș a fost decisă, ca să spunem astfel, în chip „colegial”. Nu mai puțin „colectiv” s-a decis și arestarea lui Lucrețiu Pătrășcanu în 1948. Să nu uităm, atacul împotriva fostului ministru de Justiție și membru al Biroului Politic al PCR a fost condus la Congresul I al PMR din februarie 1946 de către Teoharie Georgescu, alter ego-ul Anei Pauker. Între timp stătea lui Dej urca în cadrul comunismului mondial. În septembrie 1947 el participă, împreună cu Ana Pauker și Iosif Chișinevachi, la conferința constitutivă a Cominformului, ținută în prezența lui Andrei Jdanov și Gheorghii Malenkov la un castel din Polonia. Ceva mai târziu, în 1949, Dej va avea privilegiul să rostenească principalul rechizitoriu împotriva lui Tito la conștiul cominformist desfășurat, nu mai puțin conspirativ, la București. (Cu titlu de paranteză, mă întreb când se vor putea studia arhivele Cominformului și când vom ști mai multe despre rolul consilierilor sovietici, și în primul rând Mitin și Katișev în facerea și desfacerea alianțelor din conducerea PCR?) Titlul raportului lui Dej spune totul despre adesiunea sa necondiționată la tezele celui mai sadic și agresiv bolșevism: „Partidul Comunist din Iugoslavia în mîinile unor asasini și spioni”. Cu această ocazie el îl va ataca pe Pătrășcanu, acuzându-l de „deviere naționalistă” și de „titoism” (pe atunci un păcat mortal).

Pătrășcanu era pentru Dej simbolul a tot ceea ce el putea detesta mai aprig.

MIC DICȚIONAR

STATISTICĂ. Se spune că statistica ar fi de fapt subterfugiul cu care poți demonstra orice. Acest *bon mot* a făcut carieră și ne este adesea servit de persoane cu aer inteligent și suris complice. Personal, nu sînt deloc convins: înfățișate parțial sau trunchiat, minimalizate în chip conștient sau falsificate pe jumătate, datele numerice au totuși o semnificație profundă - ele prezintă realitatea sub cea mai puțin contestabilă formă a ei, sub cea a cifrelor.

Rezultatele unei consultări electorale, de exemplu, pot fi interpretate în fel și chip, dar nu pot fi negate; la acest capitol, cuvintele „majoritate” și „minoritate” nu sînt simple vorbe-n vînt.

Iminenta dispariție ca stat a unei țări prospere, civilizate și democratice, a Cehoslovaciei, mi se pare semnificativă pentru puterea cifrelor. Cum s-a ajuns aici? Foarte simplu! O minoritate agitată și zgomotoasă a dezlănțuit de mai multă vreme campanie naționalistă, pe cît de arierată mental (ca argumentație), pe atît de absurdă (în Europa contemporană). Și, totuși, ea a prins - bineînțeles nu la toată lumea, dar la o parte a ei, la cea mai stupidă. A prins la toți comuniștii scoși din funcțiile oficiale, la toți securiștii în șomaj, la toți țarași fizic și psihic, la toți lenegii, la toți cei slabi cu duhul, adică la destul de mulți. Și uite-asta s-a născut noul partid național-comunist slovac. Rețeta cocktail-ului: jumătate comuniști reprofilați, jumătate fasciști deghezați, amestecați bine. Niciodată zicala „Cine se aseamănă se adună” s-a fost mai potrivită.

La alegerile din iunie, acești național-comuniști ajung să fie cel mai votat partid din Slovacia, unde obțin 37% din voturi. Dacă facem o

mică socoteală, proporția nu reprezenta un eveniment: din cei aproximativ trei milioane de alegători slovaci prezenți la urne, doar 1.140.000 optaseră pentru separatism și pentru întoarcerea la trecut. La proporțiile întregii Cehoslovacii, țară cu 15,6 milioane locuitori și 11 milioane de alegători, cei aproximativ un milion de naționaliști furibunzi nu însemnau mai mult de 10%.

Și, totuși, a fost suficient ca 10% din corpul electoral al țării să voteze secesiunea între Cehia și Slovacia pentru ca țara să se desfacă în bucăți. Sub privirile siderate și neputincioase ale restului de 90%, care n-au vrut secesiunea, n-au aprobat-o, dar care acum o suportă fără să miște un deget, ca hipnotizați. Degeaba marele scriitor Václav Havel, întîmplător chiar președintele țării, a încercat să pareze absurditatea și să demonstreze că, în mod normal, 10% din populație n-ar avea dreptul să-și impună voința restului de 90%. Inutil! Havel a fost silit să demisioneze, iar țara cea mai înfloritoare din estul Europei va înceta să existe.

În aceste condiții, rolul statisticii rămîne, pentru mine, covîrșitor. Cînd peste unul, doi ori zece ani nimeni nu va mai ști cum și de ce s-a distrus Cehoslovacia, ar fi bine ca cifrele să rămînă în memoria comună și să se ia aminte că dezastrul a fost opera unei minorități; că 37% din slovaci, reprezentînd 10% din cehoslovaci, au reușit să-și bată joc de un popor prea blind, prea pașnic ori prea resemnat.

Nu de alta, dar s-ar putea ca exemplul nebunilor furioși, porniți pe distrugere, să devină contagios. Pentru că naționaliști demenți există oriunde.

Mihai Zamfir

Intelectual de reală formație teoretică, inteligent, curtenitor, cu exesente contacte în clase politice și culturale românească, autorul unor cărți cu multe idei originale, chiar dacă adeseori schematic, Pătrășcanu reprezenta o alternativă reală la comunismul agrar și cinic al pătrășcanilor ignari. Orice ar fi încercat Pătrășcanu să-și ascundă disprețul pentru Pauker și Dej, adevăratele lui sentimente nu erau un secret. Încă din 1946, Dej îl denunșase pentru *șovinism*, deși cu greu s-ar fi putut găsi cineva mai străin de spiritul naționalist exclusivist decît autorul *Problemele de bază ale României*. Cît o privește pe Ana Pauker, nu îl cunoștea personal pe Pătrășcanu: încă din anul '20 și era conștient de faptul că este independent. Chiar dacă personal nu se intrina aceleași sentimente de aversiune înrădăcinată în sufletele complete de inferioritate, Ana Pauker nu a ezitat să contribuie, în complicitate cu Dej, la așăruierea lui Pătrășcanu. Pentru ea, ca și pentru Dej, Ceaușescu sau Drăghici, era clar că unitatea partidului nu se putea cimentea decît prin slage.

Sacrificarea succesivă a unor membri ai elitei comuniste, spuranse maniacale care mergeau până la autoincinerare, făceau parte din logica demenței a sistemului pe care Dej și Pauker juraseră să-l impună României sovietizate. În numele acestei logici, care nu lăsa loc pentru nici o relație de încredere, ci doar pentru o maladivă suspiciune universalizată, avea să fie doborâtă ulterior chiar Ana Pauker. Nu există vreă dovadă că ea ar fi complotat împotriva lui Dej. Există, în schimb, rațiunea de partid totalitar, care nu permite existența mai multor lideri la vîrf. *Monolitismul bolșevic conține în sine principiul luptei fratricide și al convulsiilor intestinale.* Dej înțelesese acest lucru și tocmai de aceea nu a ezitat să lovească în cei care-i fuseseră cei mai apropiați camarazi. Dictatura trebuia să fie fără fisuri, iar echipa lui Dej se va îngriji să construiască această coeziune de granit fără inutile menajamente și considerații personale. Să ne reamintim: cel care-i va succeda lui Teoharie Georgescu la Ministerul de Interne era Alexandru Drăghici, cîndva condamnat în procesul

Anei Pauker din 1935. Principalul aghiotant al lui Dej în acțiunea secretă de demolare a grupului Pauker-Luca-Georgescu era Alexandru Moghioroș, alt inculpat în faimosul proces al Anei Pauker. De altfel, Liuba Chișinevachi, soția „tovarășului Ioska”, iezuitic dictador al propagandei dejiste, fusese și ea alături de Ana Pauker în acel proces. Mai aveau însă aceste elemente biografice vreo importanță cînd în joc era „cauza unității partidului”? Faimosul document pregătit împotriva Anei Pauker a fost, se pare, redactat de către Stela Moghioroș, iar Ana Toma, soția lui Pantiușa și fosta nevastă a lui Sorin Toma și a lui Constantin Pîrvulescu, avea să fie principala informatoare a lui Dej în anturajul imediat al celei pe care Mircea Eliade o va transforma în fabulos și macabru personaj de roman sub numele Anca Vogel în *Pe strada Mintuleasa*. (O altă paranteză: Ana Toma a încetat din viață recent la București, ducînd cu ea atîtea funeste amintiri despre prieteni trădați, idealuri maculate, conspirații eşuate. Probabil că numai ea ar fi putut să ne spună ceva despre relațiile reale dintre Pantiușa și Dej, despre ultimii ani de viață ai lui Pantiușa alcoolizat, despre propriul ei rol în viața privată a lui Dej și despre felul cum a știut să sară la timp din barca în derivă a Anei Pauker, a cărei adjunctă fusese, în ceea ce a lui Dej, care o va numi adjuncta lui Alexandru Bîrlădeanu la Ministerul Comerțului Exterior. Cum poate doar ea, personajul lui Petru Dumitriu din *Întîlnire la judecata de apoi*, va fi știut dedesubturile afacerii Ioanid și ale procesului „comerțului exterior” de la sfîrșitul anilor '50). Luptele la vîrf deveniseră pe cît de sordide, pe atît de singeroase, iar efectul lor în țară era cît se poate de chinător: fiecare fracțiune încerca să-și adjuceze titlurile revoluționare absolute. Nu întîmplător, după căderea Anei Pauker, teroarea, departe de a se calma, va deveni și mai atroce, și mai aberantă. Dej trebuia să-i demonstreze lui Stalin că era într-adevăr cel mai fidel exponent al marxism-leninismului în Balcani.

Vladimir Tismăneanu

RETROVIZOR

Ultima republicană

■ În urmă cu două-trei zile, C.V. Tudor se vîrșise cît mai în fața națiunii sub oblăduirea d-lui Buzdugan. La ceas de zăpușeală duminicală, specialistul TVR în dat-luat cuvîntul a ținut să ne ofere și o mostră de artă a conversației, la o cafeluță, în compania distinsei scriitoare Ileana Vulpescu, înfățișată în trei ipostaze mai noi: de colaboratoare a revistei „România Mare” (considerată de d-sa, cu aprobarea d-lui Buzdugan, „unica revistă națională”), de soție de senator și de traducătoare a „operei” lui Paul de Hohenzollern. Învăluită într-o înțelepciune a senectuții, cînd nu te mai miră și nu te mai sperie nimic, pusă sub semnul unei fatalități politice mioritice, convorbirea s-a desfășurat conform înțelegerii prealabile și a culminat cu declarația memorabilă „chiar dacă toată lumea ar deveni monarhistă, eu aș rămîne ultima republicană”. La care, Buzduganul cu pecete a rîs galant. Afară, pistonul de nori coborîse. Ceva mai târziu s-a pornit aversa (A.B.).

Republica Socialistă Berevoiești

D. L. RADU PORTOCALĂ, binecunoscut ziarist parizian, autor al unor și mai bine cunoscute dezvăluiri despre sîngeroasele înscenări comise în țara noastră în numele *Revoluției*, ne va ierta, poate, că reluăm un pasaj dintr-o declarație făcută domniei sale de un fost demnitar al Partidului Comunist Român:

"În numai douăzeci și patru de ore, de la 21 la 22 decembrie 1989, toate structurile partidului s-au prăbușit. Din punct de vedere constituțional, partidul era coloana vertebrală a statului; deci ne puteam aștepta, logic, la o dispariție neîntîrziată a statului. Or, nu s-a întîmplat așa ceva, ceea ce dovedește că o structură mult mai puternică se afla în spatele partidului și statului, asigurîndu-le supraviețuirea: Securitatea."

De pe 8 octombrie 1990, dată la care a apărut numărul din *Le Point* cu declarația de mai sus, nu ne amintim ca, în România, să fi intervenit modificări de substanță.

Este mai mult decît sigur că afirmația de mai sus îl poate face pe semnatarul acestor rînduri suspect de cea mai periculoasă boală care îi bîntuie pe gazetarii români: *scenarita*. Ea este contractată, după cum se știe, de oameni care, neposedînd nici un criteriu de apreciere a vieții politice din propria lor țară, inventează cele mai halucinante implicări ale *forțelor obscure* în orice eveniment din România, îi clasifică pe toți cei cu care vin în contact drept agenți, informatori, manipulanți și manipulați, își suspectează, din principiu, colegul de birou sau de redacție, ruda sau prietenul. Ca să refacă în întregime cazul lui Stepan Trofimovici Verhovenski, ei pot susține, cu argumente, că sînt în permanență avertizați, urmăriți și împiedicați să lucreze.

Există, deci, pericolul ca afirmația făcută de noi, lansată într-o discuție publică, să genereze din nou deliruri de interpretare, al căror conținut este mult prea bine știut ca să-l reluăm aici. Iar dezvăluirile „selective”, făcute *cînd* trebuie, *unde* trebuie și *despre cine* trebuie, nu fac decît să alimenteze aceste deliruri. Ca să nu vorbim decît despre ziaristi, o parte din ei seamănă din ce în ce mai bine cu niște vînzători de stupefiante. Concetățenii noștri trebuie ținuți cît mai multă vreme în starea aceasta maladivă, care nu le permite nici să judece, nici să aleagă. Care îi duce la concluzii de genul „degeaba ne zbatem, că tot EI vor controla întotdeauna totul.”

Nu este de mirare că dezbaterea începută în Parlament, reactivată recent de reprezentanții FDSN și de doi dizidenți PNT-c.d. apăruti ca prin farmec, s-a desfășurat din nou *à la roumaine*, ignorîndu-se premisele și modificîndu-se de la o zi la alta concluziile, după necesitățile momentului. Și toată lumea se ferește cît poate de acest teren minat: orice rezervă pe care o formulezi te poate plasa automat în tabăra „apărătorilor Securității”. Iată de ce, chiar în prag de campanie electorală, au fost uitate cîteva lucruri simple.

Jane Avril (1893)

1. Dacă tot a fost desființată Securitatea, putem afla cu precizie modul ei de organizare? Ne referim la structură, la conducători și la lucrătorii de grad superior din fiecare Direcție în parte.

2. Versiunea oficială asupra acestei instituții este că ea a fost *complet desființată*. Cea despre Armată, că a fost supusă unor reforme radicale. Deci, nu trădăm nici un secret militar (doar vorbim despre două instituții dispărute, nu-i așa?) dacă reamintim un lucru pe care îl știe orice bărbat care a trecut prin cele nouă sau șaisprezece luni de armată: așa-numitul „C.I.” - ist al fiecărei subunități sau unități avea legături de subordonare directă cu una sau mai multe structuri ale Securității Statului. Același „C.I.” - ist se ocupa și de recrutarea informatorilor „de rînd” printre militarii în termen (victime sigure erau cei „cu probleme”: rude sau prieteni fugiți în străinătate, rude condamnate politic etc., etc.). Este așa de sigur că se poate vorbi de funcționarea, în decembrie 1989, a unei distincții nete Armată-Securitate, distincție acceptată, cu o grabă copilărească, de toți cei care au scris sau au vorbit despre acest subiect?

3. Este adevărat că specialiștii în dezinformare compuneau, pentru persoanele vizate, dosare false, construite din elemente biografice reale și evenimente fie inventate, fie înscenate (disidenți transformați în hoți de buzunare, în violatori, în sabotori ai economiei naționale, în bolnavi psihici)?

4. Să fie oare adevărat că dosarele „autentice”, nu cele contrafăcute pentru un eventual uz al profanilor, au trecut în custodia Direcției de Informații a Armatei?

5. Nu cumva zgomotul asurzitor din jurul d-lui Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații, este făcut pentru a nu-și pune nimeni întrebarea de la punctul 4?

6. Să dăm și un mic exemplu. Prima dată la care poziția d-lui Ion Iliescu a fost serios amenințată este 12 ianuarie 1990. Brusc, în cîteva ore, împotriva adversarului d-sale de atunci au apărut documente acuzatoare, într-o ediție specială a unui notoriu cotidian românesc. A fost singura zi din istoria cotidianului cu pricina în care au apărut două numere și nu unul singur. În timp ce era difuzată ediția specială, Televiziunea Română (pe atunci Liberă) îl ridiculiza pe domnul respectiv, fost raportor ONU despre drepturile omului în România lui Ceaușescu (actual lider al unui partid minuscul).

7. Să presupunem că, pe prima pagină a unui ziar, apare despre vreo persoană publică (funcționar superior, politician sau publicist) un dosar fals, din cele amintite la punctul 3. Dosarul poate fi însoțit, la nevoie, de vreuna din expresiile intrate în uz: „trădătorul”, „comunismul”, „judecata poporului” ș.c.l. Cel incriminat acționează în justiție gazeta, știindu-se fără vină. Procesul poate dura o lună, un an sau mai mult. Oricine își poate da seama că, pentru perioada respectivă, funcționarul, politicianul sau ziaristul este complet scos din uz: a devenit „suspect” în fața opiniei publice.

8. Astfel, chiar dacă apare o informație reală, ea poate fi pusă automat sub semnul întrebării, în absența criteriilor sigure.

9. Ca să revenim la ziaristi, să dăm un alt exemplu, pornind de la un fapt real. Într-un ziar apare informația potrivit căreia într-o redacție a unui săptămînal de mare tiraj este infiltrat un agent. Nu se dă nici un amănunt în plus. Este evident că suspiciunea va plana asupra tuturor membrilor redacției.

Reamintim, în final, ultima premisă care a fost ignorată complet, datorită intenției sau incompetenței: *natura regimului politic din România*. Ea este uitată mai ales de cei care au interes să o uite. *Ne aflăm într-un regim hibrid, construit pe scheletul național-comunismului perioadei '64-'89*. Să nu uităm că punctele-cheie ale statului sînt, după cum declara revista *Le Point* fostul conducător comunist, în întregime sub controlul aelorași forțe. Economia, armata, parlamentul, justiția, o parte însemnată a presei, radioul, televiziunea, comunicațiile, transporturile, politica externă au rămas *sub control*. Oricîte scenarii delirante s-au construit, nu putem nega evidența.

În aceste condiții, a cere actualei Puteri să facă dezvăluiri despre dosarele *autentice* ale Securității este un gest neinspirat. La fel de bine i s-ar fi putut cere lui Nicolae Ceaușescu să înceapă procesul comunismului.

Radu Eugeniu Stan

Zburători la trapez

Răstignire

O, de-ar mai trece Dumnezeu prin țară
să ne citească sufletul afund,
cel răstignit a nu știu cîta oară
pentru-ndrăzneala de-a se ști rotund.-

ar da de mari palate-mpestrîjate
și de bordele-ascunse sub pămînt,
dar niciodată, Doamne, ferecate
la-nfățișarea oaspetelui sfînt,

O, de-ar veni bătrînul din poveste
cu barba Lui de sălcii și mălini,
ne-am ridica încreștinași pe creste
spre Răsăritul hojma de străini,

și zomînd cătușele comune
ce-au ruginit în temnițele lor,
ne-am lumina de-o dulce rugăciune
cu care-abia ne-mbujoară de dor.

Dar Dumnezeu mai zăbovește încă
la ceasurile-acestea prea tîrzii.
În lume poate s-a lăsat vreo stîncă
mai grea, pe pieptul altei seminții -

ci noi, bolnavi de-adîncă neputință,
privim zadarnic înăsprițit drum.
Din cele ce ne-ar fi de trebuință
ne sînt de lipsă scuturile-acum.

Sub cerul țării, cătrănit sinistru,
s-a răstignit Hristos ca la-nceput,
cu palma stîngă sîngerînd pe Nistru
și palma dreaptă înflorînd pe Prut.

Privindu-ți Flul dăruit plerzării,
îți mulțumim de codri și de grîu,
dar ne revoltă, Doamne-al îndurării,
că nu ne-ai dat și fulgere la brîu.

Andrei Ciurunga

Corespondențe

ÎN DATĂ după instalarea comunismului la noi în țară, la începutul anilor '50, când teroarea era în toi, lovind indistinct în atîta lume, iar presiunea asupra celor ce scăpaseră devenise greu suportabilă, am avut norocul de a cunoaște și apoi frecventa pe o doamnă ceva mai în vîrstă ca mine și care scăpase prin miracol de multe din necazurile și neplăcerile generale. Fusese și ea dată afară din casă, dar se refugiase la o rudă apropiată, cu „spațiu locativ” îndestulător, izbutind să-și salveze partea cea mai prețioasă a mobilierului. Atît părinții cît și soțul ei aveau meserii foarte lucrative, ceea ce li îngăduise ei să stea acasă, să nu-și caute vreo slujbă; ocupa o locuință veche la limita decenței confortului, dar în care nu-i fusese „băgat” nimeni, nici un intrus, nici un colocatar străin, ceea ce-i permise să-și facă din casă o oază, în care invita cît mai mulți prieteni. O făcea cu mare plăcere și cu o deosebită știință; era mult avantajos să frecvențezi această casă pe care loviturile nu o afectaseră direct, făcînd din mediul ei și din amfitrionă niște favorizați ai destinului.

Prietenă mea nu era insensibilă la ceea ce se petrecea în jur, dar avea o bună dispoziție firească, iradiantă, contrastînd aproape insolent cu climatul sumbru pe care-l întâlneai în alte părți. Ceea ce o particulariza și o caracteriza erau printre altele, lecturile ei, ca să le zic așa „curioase”. Cărțile ei favorite erau *Versailles aux temps des rois* de G. Lenôtre, *Corespondența* dintre contele Fersen și regina Maria-Antoaneta, *Sfîrșitul tragic al Prințesei de Lamballe* de Dr. Cabanès sau *Viața tumultuoasă a lui Mirabeau*, dacă nu mă înșel, de Louis Barthou. Țin minte că i-am dăruit la o ocazie *Procesul colierului* de Fr. Funck-Brentano (o pierdere pe care o regret și astăzi) și mi-a rămas de la ea *Marchizul de Sade* de Otto Flake.

Doamna oferea în acele vremuri de cruntă mizerie niște „ceaiuri”, o adevărată performanță la care, în afară de respectiva licoare se serveau biscuiți din specia celor care pînă după război se vînduseră în pachetele, sub numele de „petit beurre”; acumă primiseră denumirea generică și justificată de „biscuiți vîrșăți” și se găseau de vînzare la acele magazine de stat „Alimentară” care aveau să înlocuiască total comerțul particular în branșă. Amintirea acestor biscuiți îmi provoacă deci oarecare emoție, deși gustul lor era mult schimbat (ca și crugul Istoriei) și li se adăugaseră diverse mirosuri vulgare, fatale în orice băcănie, de la cel de ceapă la cel de săpun, cînd nu și unul mai vehement, de șobolan.

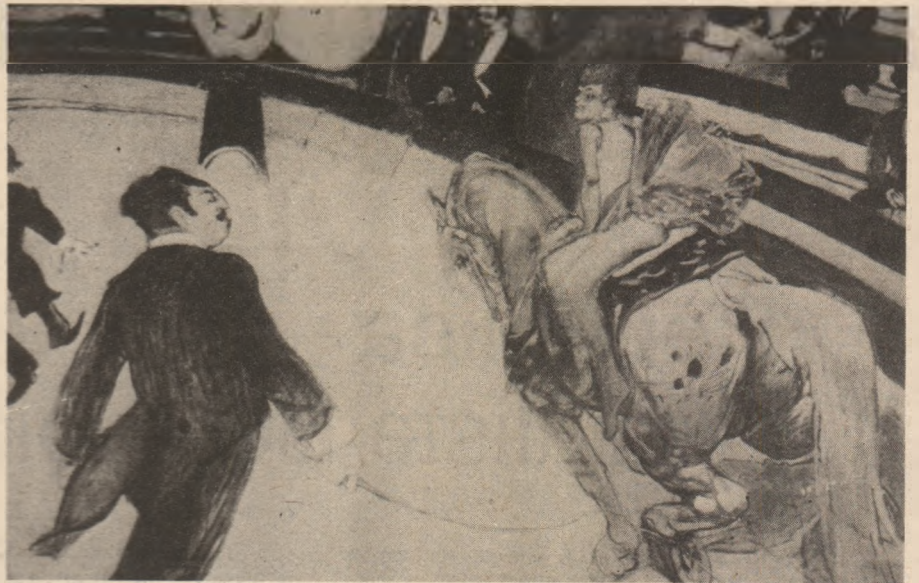
În atmosfera de destindere și de uitare din jurul acestei doamne, poate chiar în legătură cu vocația ei, nu mi s-a părut neobișnuită insistența ei recomandare pe care mi-a făcut-o într-o zi de a citi un text dintr-un număr vechi din *Conferencia*, în care celebrul Boni de Castellane făcuse o expunere despre „arta de a da recepții”. Era după primul război mondial, mai precis în anii '30, conferențiarul era bătrîn și ruinat și se prezenta cu gloria trecută în fața unui parter de doamne din societatea intelectuală pariziană, în cadrul așa-numitei *Université des Annales*. Asistența îl urmărea firește cu ochii evadați din cap, dată fiind reputația în materie a conferențiarului, care de altminteri ar fi atras și prin simpla lui apariție. De fapt, Boni de Castellane nu dădea reguli generale și nici rețete, ci încerca să explice celor ce-l ascultau cum să se descurce în situația delicată în care se află un amfitrion în Franța, în acel moment istoric, cînd trebuie să satisfacă susceptibilitatea specială a multor oameni. Într-adevăr, în această țară există nobilimea istorică, a Vechiului Regim, apoi cea recentă, fabricată de cei doi Napoleoni, care poartă nume de

bulevarde, de străzi și de poduri. În sfîrșit, există și aristocrația politică și financiară, care nu trebuie deloc neglijată și care are și ea pretențiile ei.

În genere, lumea nu mai are bani ca să dea recepții fastuoase, ca pe vremuri, dar trebuie ținut seama de unele amănunte, care scot orice sindrofie din banalitate. De pildă, e de prost gust să-ți îmbraci toți lacheii în livrele identice; dacă lipsește mijloacele, trebuie oricum să le variezi vestele. O marcă de stil simplă, dar de efect, este să-ți petreci invitații la piecare, în stradă, cu făclii aprinse, ceea ce, la toată urma, nici nu e prea costisitor. Eu nu am dat niciodată vreo recepție, dar promit ca la prima ocazie să uzex de un truc simplu pe care-l recomand cititorilor mei: deși pe lista de vinuri sunt anunțate unele, precise, e bine ca amfitrionul să se lase deranjat de majordom în timpul festinului care să-i goptească discret dar vizibil că în pivniță s-au „găsit” niscai sticle dintr-o specie uitată și o propune gîtlejului celor de față. Asta, înțelege foarte ușor oricine, e de natură să sugereze că pivnițele în chestiune sunt insondabile și vor fi conținînd cine știe ce alte minuni cu caracter de surpriză.

DAR cine era omul care dădea astfel de sfaturi și era ascultat cu atîta aviditate? Antoine-Marie-Philippe-Boniface, marchiz de Castellane a fost o „figură” în sferile aristocratice franceze din jurul anului 1900. Născut sărac, într-o familie de veche nobleță (ai cărei titulari figurează și în *Larousse*), el a umplut cu extravagantele lui cronice scandaloase a epocii în calitate de om de lume, de om politic (partizan, firește, al regalității) și om de literă. Viața lui a fost marcată de trecerea de la sărăcia lucie la o bogăție uriașă prin căsătoria cu fiica unui multimilionar american, Anna Gould, ispravă pe care și-a narat-o în cartea cu titlu semnificativ *Comment j'ai découvert l'Amérique*. În posesia averii pe care i-a adus-o soția sa, el s-a pus pe cheltuieli fabuloase, „căci un milionar trebuie să știe să-și cheltuiască veniturile în mod magnific”. Așa, de pildă, cu ocazia Expoziției Universale din 1900, cred, indignat de prostul gust al serbarilor oficiale și de multă prea prozaică a președintelui republicii, s-a apucat să organizeze niște festivități pe seama sa, culminînd cu un dineu „inegalabil” de cîteva sute de tacimuri, de natură să rămînă și în istorie. Sau a vrut să organizeze un muzeu al Sudului Franței, restaurînd o veche ruină, castelul Grignan, unde Doamna de Seigné își scrisese o parte din scrisorile celebre adresate fiicei sale cu acest nume. Castelul fusese al familiei Castellane între domniile lui Francisc I și Ludovic al XIV-lea. „Am cultul morților cu numele meu”, afirma Boni pentru a se justifica. Deviza familiei Castellane este: „Plus d'honneur que d'honneurs”, dar nu știu, zău, dacă el însuși a confirmat-o în viață.

Alarmați de toate cheltuielile acestea nesăbuite, frații Annei Gould, care administrau averea și, după mentalitatea americană, se străduiau să o ducă pe noi culmi, au căutat să-și tempereze cumnatul, apoi au pus un fel de interdicție asupra cheltuirii dotei și, în fine, exasperați, și-au determinat sora să-și părăsească soțul, reintorcîndu-se în Lumea Nouă, unde a obținut foarte ușor divorțul. Pe scurt, Boni de Castellane s-a trezit în vechea situație, cu toate veniturile tăiate, cu averea blocată și probabil cu multe și supărătoare datorii. Avea, cînd a început perioada „dramatică” a vieții sale, 38 de ani și nici vorbă n-a fost să recupereze ceva; mai mult încă, a avut contrarietatea să-și vadă soția (căci, după regulile Bisericii, căsătoria lor continua chiar *de facto*) primind asiduitățile prințului de Sagan și, pînă la

La circul Fernando

urmă, căsătorindu-se cu acesta. Înainte de a se consuma această „infamie”, s-a petrecut un incident mult comentat de ziarele timpului. Anume, a încetat din viață contele Talleyrand-Périgord, care era strămoșul comun al celor doi rivali (Boni fiind, dacă nu mă înșel, chiar văr primar cu prințul de Sagan). La ceremonia funebă, ultimul a avut insolenta de a participa distrat, vorbind tot timpul și îngăduindu-și să părăsească biserica înainte de sfîrșitul slujbei, ba chiar punîndu-și jobenul în cap. Boni, ultragiut, zice el, de purtarea vărului său, s-a luat după el și, în fața marelui portal, în mijlocul mulțimii care se înghesuia, i-a cerut socoteală cu glas ferm dar politicos. Prințul i-a răspuns nu știu ce și atunci eroii noștri a ridicat bastonul și i-a turtit jobenul în cap, făcîndu-l să se prăbușească pe trepte. (După versiunea ziarelor, cei doi s-au luat la bătaie, tăvălindu-se și bușindu-se în fața bisericii). Acest scandal sau justă corecție nu l-a împiedicat pe prințul de Sagan să se căsătorească imediat cu fosta doamnă de Castellane, de care Boni a divorțat abia prin 1915, grație unei dispense a Papei.

DE CE am amintit de această „figură” extraordinară în felul ei? Pentru că Boni de Castellane a fost modelul ocult, divulgat doar în corespondența cu amicul său Boicescu, al lui Mateiu Caragiale. Acesta, adolescent fiind și mai apoi foarte tînăr veleit al căsătoriilor avantajoase, îl urmărea de la București (în stilul în care noi, pe la 1950, ne pasionam de tragedia prințesei de Lamballe), era la curent cu aventurile lui și îl căina tragic în momentul cînd a ajuns în restrînte. El îi cerea amănunte lui Boicescu (aflat la Paris) despre incidentul de la înmormîntarea contelui Talleyrand și vorbea de Boni ca de un confrate: „Te rog să nu uzi cînd îmi răspunzi.../ ce e cu afacerea Boni de Castellane - Clélie (corect: Hélié) de Talleyrand-Périgord, prințesa de Sagan? Ce a fost lupta aia în biserică? Gazetele, cred eu, sunt rău reînșinate. Am citit că Sagan, care fusese rugat de B. de Castellane să intervie pentru o împăcare, suplantase la Madame Gould pe vărul său, și acum o ia el. Am citit că Boni C., care risipea pe an milioane în sporturi sadice (poate: nautice) n-are acum nici un pol, abia se ajunge, și marele circ Barnum i-a propus să-l expună ca pe o curiozitate. Eu cred că Sagan e un mare pontagiu, ca strămoșul său în linie feminină, Biron de Courlande. Actualul principe B. de Courlande rezidă la Paris, rue de Varennes” (22 nov/9 dec. 1907, în: Al. Oprea, *Mateiu I. Caragiale - un personaj*, 1981, p. 217). Iar altădată, cînd ruina lui Boni se confirmase, îl căina, de la mîi de kilometri: „Cel mai forte era Boni de Castellane, cu 4.000.000 rentă, acum însă i s-au tăiat aripile și abia mai poate sări din loc” (idem, p. 238).

M-am întrebat în decursul anilor dacă scena încăierării dintre cei doi (sfîrșită, în trecut fie zis, la comisariatul de poliție și apoi în fața Tribunalului corecțional), nu i-a inspirat lui Mateiu scena echivalentă din *Craii*... În care Pantazi și Pașadia se iau la bătaie și se „încăibărează” la adevărații Arnoteni, primul apărîndu-și logodnica de tentativa celuilalt de a o viola în timpul unei petreceri. Spun aceasta pentru că Ovidiu Cotruș, care a scris o foarte interesantă carte despre Mateiu Caragiale, dar și plină de naivități

datorită necunoașterii mediului și mentalității în care a trăit ultimul Caragiale, a interpretat complet greșit respectiva scenă, văzînd în ea o „desființare” a celor două personaje prin coborîrea lor în trivialitate. „Înainte de a-și scoate din scenă paradigma imaginativă, scriitorul îi pune să se încaiere, să-și nege identitatea spirituală pe care le-o atribuise cu atîta zel hagiografic” (*Opera lui Mateiu I. Caragiale*, 1977, p. 329). În realitate, scena, deloc comună, nu era totuși foarte rară și ea nu are rostul presupus de Ovidiu Cotruș; incidentul rămîne fără efect în viața celor doi: Pașadia își continuă viața lui de desfrîu, și va sfîrși de epuizare foarte curînd, iar Pantazi își vede înainte de proiectul matrimonial, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, căutînd a-și afla în căsătoria cu Ilinca împlinirea. Scena, neobișnuită prin violența și trivialul ei, are rostul de a ne arăta, dimpotrivă, că *nimic nu-i poate coborî pe cei doi crai*, etica lui Mateiu, ca și aceea a lui Boni, fiind aceea a bunului plac, întemeiată pe principiul că unui om de condiție *totul îi este îngăduit*. Imoralitatea lui nu are rețineri, este chiar demonstrativă, dată ca o performanță, atît în gesturi care scandalizează pe omul comun și înfrîng codul de comportare convenit, cît și în dreptul de a se situa aprioric în poziția de superioritate față de conveniențe, atunci cînd gesturile respective par a dezavantaja, ba chiar și compromite.

Ovidiu Cotruș n-a găsit cheia psihologiei lui Mateiu; cît despre scene de tipul celei de mai sus, ele se găsesc nu numai în istoria aristocrației franceze cîte vrei, dar chiar în aventurile de tinerete ale scriitorului (și sunt divulgate de el însuși cu mîndrie, fără nici o teamă că ar fi compromițătoare pentru cineva), deși îmi vine să cred că, în cazul lui, modelul este ideal și pentru că e mai îndepărtat. El însuși se va căpătui, ceva mai tîrziu, printr-o căsătorie avantajoasă, desigur nu la nivelul lui Boni de Castellane, dar îndeajuns ca să scape definitiv de sărăcie.

De altminteri, și acesta a trăit pînă la moarte nu ca un cerșetor, ci doar ca un om lipsit de largile mijloace; era invitat în permanență în înalta societate a Europei occidentale, călătorea curent, era primit la curți regale, participa la recepții strălucite, diplomatice sau mondene. Și-a continuat și activitatea politică (care-l dusesse de cîteva ori pe băncile Camerei deputaților) ca și în „timpul splendoarei”, și această epocă și-a evocat-o în cartea *l'Art d'être pauvre*, apărută prin 1925. Pentru cei care trăiesc realmente în indigență sau măcar în strîmtorare, existența „nefericită” a lui Boni de Castellane le apare fabuloasă.

Și vărul său, devenit prinț de Talleyrand-Périgord, a desfășurat o oarecare activitate politică, pe aceeași linie. Și în această calitate cursurile vieților lor se vor fi încrucișat, poate fără conflicte. Asta i-a îngăduit unui gazetar care încerca să facă pe spiritualul să-i pună lui Boni întrebarea dacă l-a cunoscut cîndva pe prințul de Sagan. El a dat din cap afirmativ și a răspuns cu o glumă să-i zicem militară, dar care nici în românește nu-și pierde integral savoarea:

- Da, desigur... Doar am servit în același corp...

Alexandru George

Binomul Sartre – Beauvoir

O VORBĂ pe care i-o atribuim lui Jean-Paul Sartre, fără a fi verificat dacă-i aparținea într-adevăr și pe care ne-o repetam unii altora între prieteni și când se potrivea și când nu se potrivea, recomanda să ai dreptate cu grație și să greșești cu autoritate (formularea franceză nu se poate traduce adecvat în românește: *avoir raison avec grâce et tort avec autorité*).

Perceptul acesta e dintr-o perioadă când Sartre era încă pentru noi, cei din Est, o figură atrăgătoare, incitantă și, una peste alta, simpatică. Toată ambianța în care se mișca, denumită generic prin toponimul parizian Saint-Germain-des-Près, reprezenta atunci, (ce iluzie!) pentru noi, oarecum centrul lumii. Alte puncte similare de raliere a inteligenței, în alte țări, dacă existau, ne erau necunoscute sau, în cel mai bun caz, nu ne erau familiare. În timpul războiului fusesem, cei mai mulți dintre noi, aliațoli, dar imediat după Eliberare Franța își reluase locul privilegiat, de fapt monopolul intelectual, cu noile ei vedete, între cari Sartre asuma un rol oarecum de vioara întâia. Recomandarea de a greși cu autoritate ni se părea o invitație amuzantă la auto-ironie, dar partea primă, a avea dreptate cu grație, ni se părea că atinge un nivel și estetic și moral al amenității și curtoaziei. Cu vremea Sartre și alături de el Simone de Beauvoir au început din ce în ce să aibă mai puțină dreptate și deci mai puțină grație, în schimb s'au pronunțat din ce în ce mai autoritar „în sensul istoriei”, adică al nedreptății impenitente și copleșitoare. În romanul Simonei de Beauvoir, *Les Mandarins*, mediocru dar lizibil (spre deosebire de *Les chemins de la liberté* al lui Sartre, mediocru și ilizibil), apar, sub nume transparente, o multime de personalități ale vieții intelectuale, artistice și mondene ale Parisului, între cari Montherlant și Camus, priviți cu un dispreț strivitor, ca niște nulități intelectuale total inculți și, în plus, *horribile dictu*, de dreapta. Suficiența nemaipomenită, autoidolatrizarea binomului Sartre-Beauvoir, cinismul facil și lipsit de spirit, impudoarea sexuală (nu șocantă obiectiv, adică literar, dar foarte șocantă în context) și mai ales aroganța, infatuarea, plus caracterul delator și intolerant, sau mai exact insensibil și incomprehensiv față de toți confrății și presupuși prieteni, dau cititorului un sentiment dezagreabil, adică, strict etimologic, de antipatie, de simțire antagonică, de inversul oricărei forme de simpatie. Această doamnă scrisese mai demult două texte filozofice foarte inteligente, deși, bineînțeles, nedeschizind câtuși de puțin vreo potecă în domeniu, *Pyrrhus et Cinéas* și *Pour une morale de l'ambiguïté*, așadar două scrieri care atestau, dar inutil, inteligența autoarei precum și buna ei pregătire (era profesoară de filozofie). Inutil - zic -, deoarece romanul amintit (mă refer numai la el, fiind documentul cel mai răspicat din punctul de vedere din care îl consider, dar nu e nicidecum singurul), romanul acesta, *Les Mandarins*, repet: nu fără oarecari calități literare), pune la urma urmei destul de prevestitoare semne de întrebare asupra acestei inteligențe. Fiindcă, oricum, dacă în chip cam naiv pe față arama autoarei. Și odată cu ea pe a binomului Sartre-Beauvoir ca atare.

Jean-Paul Sartre a însemnat pentru noi, pe vremea primei perioade staliniste, un reper important și prestigios, obiectiv inspirator de simpatie, mai exact de adeziune intelectuală. Era înjurat în Uniunea Sovietică și bineînțeles și la noi. Uitatul N. Moraru și alți ideologi-șefi și subșefi îl făceau de două parale în articole și broșuri. Asta în primul rând, probabil, din cauza piesei *Les mains sales*. Dar nu numai. Mai era și filozofia. Nimeni probabil nu citise *L'être et le néant* dar ce putea să fie decât o filozofie dușmănoasă, idealistă, burgheză și decadentă? Mai ales că, așa se auzise, era inspirată dintr-o filozofie

nemțească numită „existențialism” a unuia Heidegger, hitlerist notoriu. Așa că în lunga perioadă a realismului socialist Sartre era făcut albie de porci și prin urmare noi, elementele nesănătoase, îl priveam ca pe unul de ai noștri, ne procuram cum puteam câte unele din cărțile lui și îl admiram oricum, pe citite sau nu. Admirasem la timp, în ce mă privește, în 1938 și 1939, câteva nuvele (nu toate) din volumul *Le mur*, romanul *La nausée*, pe urmă piesa *Huis clos* (nu și celelalte), primele volume din *Situations*. Cam atât ca admirație, în primul timp. Mult mai târziu autobiografia *Les mots*, dar era prea târziu. Între timp apucasem și noi, în țară, să auzim de piesa *Nekrassov*, apoi s'o și citim și să rămănem uluiți de atâta infamie și imbecilitate. Eu unul mă detașasem deja după ce încercasem zadarnic să citesc primul volum, *L'âge de raison*, din ciclul plicticos și tendențios *Les chemins de la liberté* și după ce tot zadarnic încercasem să citesc și opul filozofic *L'être et le néant*. Ca și ideologii comuniști am detestat și eu această cărămidă (într-o oarecare măsură tot ca ei, fără să o fi citit sau mai exact fără să o fi dus până la capăt) dar din alte motive. E îngrozitor de plicticoasă, pretențioasă, sucită și outrecuidante, ca să folosesc această admirabilă vorbă veche franceză, care înseamnă înfumurare peste măsură. De fapt o vană speculație, un tratat moftologic (în care, ce e drept, dacă ai răbdare și timp de pierdut poți totuși găsi reflexii aparent profunde sau fericite formulate).

A VENIT apoi vremea ca Sartre să nu mai fie înjurat în Uniunea Sovietică și deci nici la noi. Devenise tovarăș de drum, luptător pentru pace, angajat, dragă Doamne, angajat în toate acțiunile ipocrite, mincinoase, ignobile și ferite de risc ale comuniștilor. Mai breaz decât Steinbeck, Seferis, Hemingway, Camus, Mauriac, decât atâția predecesori iluștri, a făcut gestul publicitar (în fond o mojiție) de a refuza premiul Nobel pe motiv că nu fusese încă acordat cimpanzeului stalinist Solohov, autor improbabil al unei cărți cu adevărat mari și autor sigur al altora despre care minimul se poate spune e că sunt cu desăvârșire nule. Gestul a avut efect: în anul următor juriul Nobel, care prinde din zbor ocaziile de a se mai dezonora din când în când (adică, eufemistic spus, de a fi, vorba ceea, obiectiv) l-a premiat pe individ.

A mai venit și răzmerița pariziană din mai 1968 când a crezut Sartre că i-a picat sorocul să fie ceea ce de mult își închipuia că i s'ar potrivi, leader politic, mare insurgent, erou revoluționar. Dar, decepție, trecuseră frumoasele zile de la St.-Germain-des-Près, crescuse altă generație care nu mai avea nimica sfânt, ceea ce, nu-i așa? era foarte bine, dar uite că și Sartre li se părea acum cam răsufat! Pe urmă, disperat bietul de el, a încercat să-și recapete aura de vedetă prin martiraj civic, urcându-se pe câte un butoi la o răspântie ca să încurce circulația interpellând trecătorii și distribuind tracturi, dar generalul de Gaulle, mai pișicher, dăduse ordin poliștilor să nu-l aresteze oricât ar fi de turbulent. Pe urmă, ghinion, a sosit în Occident Soljenitin, precedat de o altfel de glorie decât cele confecționate pe piața pariziană și simpla prezență a acestui formidabil om al Estului a măturat ca prin farmec toate gargariseliile stângiste. Ele continuă, desigur, dar într-o acustică redusă la exactele lor proporții de orăcăieli țâfnoase și derizorii. Acum, aici, la Paris, când ia cuvântul vreun comunist, se râde.

În tot acest timp s'a mai inversat și altă înclinare de balanță, cea a unei mai vechi confruntări, între doi vechi camarazi de studii (care se și chemau pe vremuri între ei „mon petit camarade”) până ce unul din ei, adică Sartre, declarându-l pe celălalt, adică pe Raymond Aron, reacționar, deci tâmpit, sau cine: un anticomuniste est un chien, l-a, cum ar veni, desființat). La început raportul era inegal. Favoritul tuturor pariurilor era

LECTURI EMINESCIENE

de Petru Creția

Ai noștri tineri

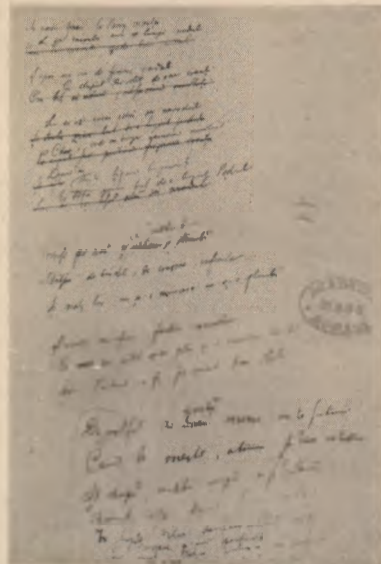
**Ai noștri tineri la Paris invață
La git cravatel cum se leagă nodul,
Și-apoi ni vin de fericesc norodul
Cu chipul lor isteț de oale creață.**

**La ei își cască ochii săl nerodul
Că-i vede-n birje răsucind mustață:
Ducind în dinți țigara lungăreață
Ei toată ziua bat de-a lungul Podul.**

**Vorbesc pe nas, ca saltimbanci se
strîmbă:
Știlpi de bordel, de crîșme,
cafețele,
Și viața lor nu și-o muncesc - și-o
plimbă.**

**Ș-aceste mărfuri fade, ușurele,
Ce au uitat plin'și a noastră limbă,
Pretind a fi pe cerul țării stele.**

Noul personal politic, liberal, al țării nu-i plăcea deloc lui Eminescu și nici locul unde învățau moravuri noi și nimic altceva. Fără să fie străini și venetici (ca în atâtea alte texte xenofobe, în proză sau în vers), se întorc ca străini, nu mai știu să vorbească nici limba țării, se îmbracă și se piaptână după moda Parisului, fumează țigări lungi, se poartă pe de o parte extravagant și pe de alta nu fac nici o treabă: umplu localuri deocheate sau bat cît e ziua de lungă Podul Mogoșoaiei, duși în birjă: viața lor nu și-o muncesc, și-o plimbă (vers remarcabil prin expresiva forțare a sintaxei).

Mai rău decât atît, acești oameni de nimic pretind a fi pe cerul țării stele.

De reținut, de aici și din atâtea alte locuri ale operei, că Eminescu, ca poet al corupției sociale, este totdeauna agresiv și nimicitor: multe din atacurile lui sînt de fapt execuții capitale în efigie. Nu se vaietă, nu se căinează, nu plînge la apa Vavilonului (deși Bucureștii lui îi spune Noul Babilon), ci desființează prin hulă, caricatură și flagelare, ca cei mai sălbatici dintre profeții Vechiului Testament.

Sartre, strălucitul, genialul, polivalentul, față de care Aron nu era decât un studios netalentat, specialist în domenii aride și lipsite de șansa succesului. Unul din actualii încă tineri corifei intelectualii ai stângismului mai mult sau mai puțin pocăit, Bernard-Henri Lévy, zice că e preferabil totuși *d'avoit tort avec Sartre plutôt que d'avoit raison avec Aron*. Dar spune asta într-un context în care recunoaște destrămarea mitului sartrian. Da, Sartre era supradotatul, omul (cândva) de spirit, artistul, iar Aron tocilarul, seriosul, plicticosul. Dar accentele s'au mutat. Sartre nu mai avea *tort avec autorité* ci în chip autoritar. Nuanța îl defavorizează. Aron a avut dreptate, și nu fără grație. Iată că în cele din urmă Aron a avut *les rieurs de son côté*, iar Sartre, în aceeași vreme, pe lângă demonetizare și ieșirea din vogă a avut parte de un foarte trist sfârșit de viață (pe care de altminteri Simone de Beauvoir l-a consemnat pentru public și posteritate cu grija de a nu omite nici un detaliu penibil al decrepitudinii fiziologice ce a acompaniat acest sfârșit). Pe lângă aceste defecțiuni și ca un efect al lor Sartre devenise intelectualmente nu diminuat dar vulnerabil și își pierduse puțința, sau poate (ceea ce e și mai trist) dorința de a străluci, de a avea replică, de a fi el însuși.

I ATĂ de ce o carte recentă care în alt moment mi-ar fi dat apă la moară și m'ar fi uns pe suflet, îmi lasă un gust foarte amar și mă îndeamnă să-mi amintesc ce a însemnat totuși Sartre pentru mine și generația mea cu câteva decenii în urmă. E vorba de o carte intitulată *Une si douce occupation*, de Gilbert Joseph, apărută la Albin Michel în septembrie 1991. Autorul este un istoric și un romancier, care a mai scris între altele o lucrare despre diplomatul suedez Wallenberg, apărătorul evreilor la Budapesta în 1944, arestat de sovietici și dispărut în taințele Gulagului. Titlul cărții e imposibil de tradus în românește fără confuzie. Nu merge nici „o atât de blândă” nici „o atât de dulce ocupație”, cu atât mai puțin „o atât de plăcută”, deși acestea ar fi accepțiile posibile ale termenului; cât despre cel de „ocupație”, ar putea da ideea de „indeletnicire”, total

Alexandru Paleologu

Cristian ȘIȘMAN

A renunțat cu seninătate la propriul său trup

EXISTĂ un obicei frumos, de mult împămintenit în viața noastră literară, ca scriitorii vîrstnici să-i prezinte cititorilor pe cei tineri și încă neconsacrați. E un gest generos ca o predare de ștafetă care leagă generațiile între ele. Pe mine m-a recomandat Miron Radu Paraschivescu și eu i-am recomandat la rîndul meu pe alții. Dar recomandarea pe care o fac astăzi nu este una obișnuită pentru că poetul pe care îl propun atenției dumneavoastră nu se mai află printre noi. *Cristian Șişman* a murit duminică, 19 iulie 1992, în vîrstă de 39 de ani. Pe certificatul de constatare a decesului se menționează drept principala cauză a morții *inaniția*. Iată că poezii au început să moară și de foame în cel mai realist sens al cuvîntului. Dintr-o pensie de boală nu pot trăi șase oameni. Cristian Șişman nu a mai mîncat pentru ca cei patru copii ai săi să poată supraviețui. Condiția existențială ia uneori forme atroce în cazul poezilor din stirpea cea mai aleasă, neînarmați pentru luptă într-o lume guvernată de demonul practic. Nu pot să nu-mi amintesc acum și de Daniel Turcea sau de Virgil Mazilescu. Cristian Șişman nu s-a grăbit imediat după revoluție să ceară să fie primit în Uniunea Scriitorilor. Era poate prea modest și s-a gîndit că nu i se cuvine, sau prea orgolios; plinătatea poeziei pe care o purta în el i-a fost de ajuns ca să se simtă scriitor. Descoperit și publicat la 17 ani de Nicolae Manolescu în *România literară*, cîștigător al unui concurs pentru debut și inclus într-un volum colectiv de versuri, editat de editura *Albatros* în 1981 și autor al unuia dintre cele mai tulburătoare cărți de poezie "Portret prin ușa deschisă", apărută la aceeași editură în 1983, avea toate drepturile la consacrare. Părea că se născuse într-o zodie bună, de care ar fi putut să profite. Dar acest amănunt i-a scăpat. S-a descurcat pe cont propriu. Trăind o viață întregă privat de bunuri materiale, a renunțat în cele din urmă cu seninătate la propriul său trup. Despre poet vorbește în continuare poezia.

Nora Iuga

Alba albină

albă albină
pe floarea de cireș

între ramuri-
un strop de nectar

fruntea sclipește
în reflexe argintii

lînvada umblă
cu tălpile unse

albă albină
pe floarea de cireș

ea pleacă spre stup
cu toată cîmpia pe brațe.

Vîrsta

Prin pleoape mi-au țîșnit două fire de iarbă,
limbile de ceasornic întorcîndu-și ceasul
pe o limbă de cer,
începutul mi-a crescut prin două crengi
ca două șemne de iucă neîncepte
așchii de carne rotunde -
mi-am răzbunat neîntoarcerea:
Noi adolescenții,
ne scoatem vîrsta din iarbă
imediat după cositul finului.
În văzduh nechezăm după acea părere
cu cerul rătăcit între aripi albastre,
lumina poate fi ultima noapte nedormită în noi

și atunci bătrînul,
cunoaște bătrînul
cum nu cunoaște nimeni altul
creșterea zilei peste noapte.
dar într-o zi
peste cadranul ceasornicului tocit -
(orele mereu plimbîndu-se pe același loc,
nu se opresc niciodată)
mîna lui tremurînd
arăta văile cele mai joase.

Doină

s-a rupt vîntul deasupra pădurii
noaptea toate au sufocat mîna pribeagului străin

dar unde se duce tata?
e la capătul străzii pe un scaun
dar cine aruncă o praștie, pe sub ușă?
e o statuie care se clatină pe apele rîului

încît mă cuprinde teama unor răni nevăzute
asemenea atingerii vislei în apă
asemenea urmelor lăsate pe zăpadă, de o sanie grăbită

vîntul a rupt pădurea în fișii mișcătoare
s-a lipit de un copac roșu
noaptea toate au sufocat mîna pribeagului străin

dar unde se duce tata?
stă la capătul străzii pe un scaun
dar cine-l aruncă nasturi sub ușă?

undeva, o statuie se clatină pe apele rîului -
teamă unei răni nevăzute
asemenea atingerii vislei în apă
asemenea urmelor lăsate pe zăpadă, de o sanie grăbită.

Dincolo, trandafirii

Trandafirii se scutură
ca în orice toamnă se scutură
cu fața spre iarnă.
Privighetoarea îmi cîntă pe frunte
pe orice frunte cîntă
și tace,
picură în suflet cîntecul
în orice suflet picură stropi de lumină

Deschid o fereastră de stele în cer,
iubito afară ninge.
frumoaso în sufletul meu
pești albaștri
prin tufe de vise trece o frunză albastră peste sufletul meu

Nu vom mai cînta
într-o noapte mi-ai șters buzele
vom inventa păsări
să plîngă dincolo de fruntea mea
plouă
printre scînduri scînduri
toamna cu o singură aripă
printre sălcii bolnave
țipătul tău
lacul albastru
țarmul
o lacul acela de faianță rămîne
pe țarmuri un bătrîn rămîne
ca o vislă cade noaptea
țipătul tău
țipătul tău,
nu-l mai aude nimeni.

ce sfîntă stabilitate a rostirii
ce vîrsătură grăbită
o turmă de melci mărșăluind pe limbă
și ce cochilie perfectă
și cît de perfect zidită
pină ride în hohote carnea în casă
și pină se varsă în peșteră ecoul
unde să mai pui un semn pe acoperiș?

rămîn cîteva sunete în surdină
să fie pictate pe picături de ploale
dar nu vedeți cîte bube de aer balonate în plămîni
vă găsesc înzăpezite în creier
sau într-un cuib de rîndunică rătăcit?
dar cum să lumineze singurul măr din lîvadă
dacă el e becul răsturnat în felinar?
fiecare rînd a răsărit
ca o tăietură de cuțit pe spinare
dar cîtă tenculă poți urca cu cleștele pe acoperiș
pe zidul ce coboară
cînd toată cărămida singera în gură
singera sub ropotul de sînge al ploii?

PS. acest poem a fost găsit într-o sticlă ce plutea pe mare
dovadă că valurile nu s-au spart în mii de cioburi
dar textul acesta a trecut direct pe limbă
ca soldații pe un pod ce se clatină
pină ce lumina le-a așezat în bocanci
și cîteva boabe de strugure.

Petrini și fișierul său cu filosofi

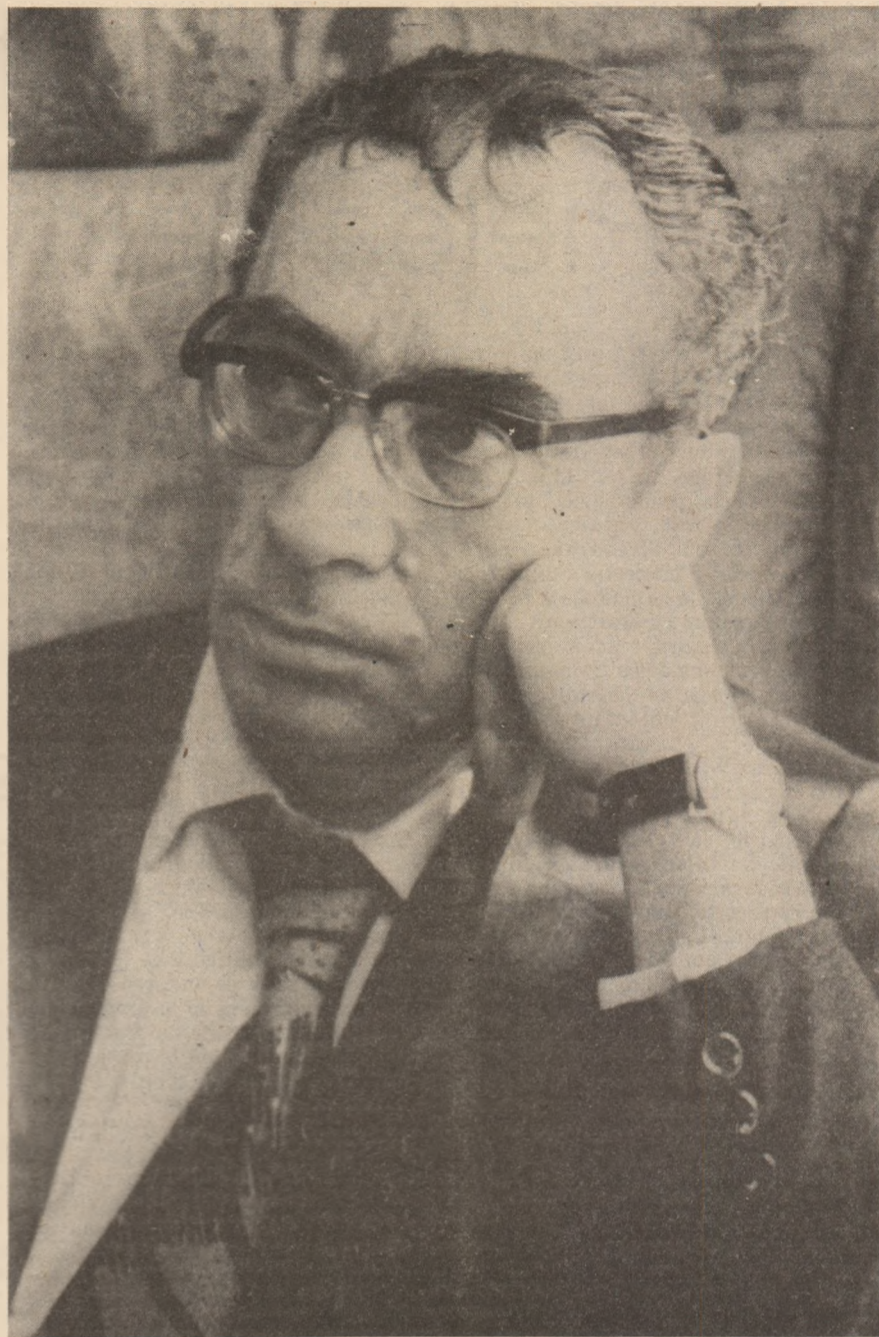
MARIN PREDĂ a avut curioasa ambiție - sau naivitatea - de a crea un personaj filosof: nu un simplu intelectual absolvent de filosofie, nu un modest profesor ce minuieste ideile altora, ci un filosof în sensul plin al cuvântului, adică un profesionist al abstracțiilor, care, având „ceva de spus în acest domeniu” (*Cel mai iubit...*, I, p.43), regîndește lumea prin categoriile sale. Singulara și atît de riscanta ambiție a lui Predă este punctul terminus al unui precoce interes al său pentru gîndirea filosofică; astfel, în *Convorbirile...* cu Florin Mugur, prozatorul face destăinuirea, suficient de uimitoare, că l-a citit pe Descartes la paisprezece ani, iar din *Viața ca o pradă* aflăm că, elev normalist fiind, două lecturi - *Discurs asupra metodei...* și *Dialogurile* platoniciene - l-au imunizat de timpuriu atît împotriva exceselor ideologice ale epocii, cît și împotriva turmentării dionisiace.

Faptul că Petrini, acest artificial alter ego al lui Predă, a fost distribuit în rolul de filosof i-a permis autorului să folosească, în tencuiala construcției epice a *Celui mai iubit...*, elemente specifice domeniului, în primul rînd nume de gînditori ori de școli filosofice. De la Anaximandru la Heidegger ori Cioran, aproximativ patruzeci de nume sînt aruncate în joc pentru a crea personajului un aer profesional cît mai convingător. Majoritatea numelor - pitagoreicii, gnosticii, Diogene, megariicii, cinicii, Epictet, Ortega y Gasset, Spegler, Heidegger etc. - au o funcție mai degrabă sonoră decît argumentativă, căci nu sînt cerute de logica discuțiilor sau a evenimentelor. Din Marx, Engels și Lenin sînt utilizate polemic - evident, spre satisfacția cititorului din anii '80! - două-trei clișee; în legătură cu Hegel e reținută, tot sarcastic, aberația exemplară a formulei de lemn că „trebuie răsturnat” cu capul în jos. Plotin, în schimb, e obiectul unei naive pilde didactice, deoarece un semidoct plin de vervă îi explică lui Petrini că „Ploton și Plotin nu e unul și același filozof, ci sînt doi filozofi diferiți”. Blaga, personaj episodic al romanului, care încarnează victimizarea culturii autentice și a originalității, e evocat, chiar descris, dar trimiterile la sistemul său țin mai degrabă de un folclor intelectual („teoria sa asupra unei cunoașteri limitate de o cenzură transcendentă”; sau: „iubitor al luminii și al corolelor de minuni ale lumii”) decît de minima familiarizare cu filosofia sa.

O anume candoare colorează gafele filosofice ale tînărului universitar Petrini. Astfel, în dialogul său absurd cu individul de la cadre, el traduce formula carteziană „Cuget, deci exist” printr-o certitudine de existență, iar nu printr-una cognitivă; prin urmare, la obiecția „Și dacă cineva nu gîndește (...) înseamnă că nu există?”, Petrini admite, cam năucit, că „Nu putem să

spunem că nu există (...), dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gîndesc!” (II, p.308). Sau, luînd decizia de a „trudi” serios pentru a-și acoperi lacunele de informație, anunță cu gravitate că „trebuie să întrerup lecturile care mă pasionau și să intru în lecturile grele (grele pentru că erau obligatorii)”; evident, cititorul așteaptă ca lista studiilor dificile să cuprindă, să zicem, pe Kant, pe Hegel, poate pe Heidegger, poate pe Sartre; dar, surpriză, Petrini mărturisește candid că trebuie să recupereze *Apologia...* lui Xenofon! Și urmează, desigur, cîteva date despre acesta, nu mai ample ori mai profunde decît o fișă de dicționar... Fiindcă, din punct de vedere filosofic, filosoful Petrini este, deocamdată, la nivelul articolelor - corecte, comune, sărace - ale unui dicționar sau ale unui compendiu filosofic. În plus, primează anecdoticul biografic, nu conceptualul. De pildă, pentru Petrini, Socrate există fie prin gestul (pomenit de patru ori în roman, din zece evocări ale filosofului) de a bea cucută, fie prin proverbiala răutate a Xantipei; Spinoza șlefuește mereu lentile, iar Rousseau copiază în eternitate note muzicale.

Despre pătrunderea reflecției filosofice, a filosofiei înseși în roman se poate vorbi foarte rar. De pildă, frumoasa profesiune de credință a lui Petrini în valoarea creației - și anume, că va supraviețui prin cei ce îl vor citi, căci „familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit” (I, p.9) - păstrează reziduul tipologiei platoniciene, din *Banchetul* (206 b-d), despre procreație: prin corp și prin spirit. În ceea ce privește textul platonician ce a stîrnit adolescența sa trufie: „Dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, cei mai în ciștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de trup și de suflet și de păcate...”, el este, în realitate, rezumatul unei lungi argumentații din *Gorgias* (481 a), în care Platon susține, paradoxal, că cea mai mare pedeapsă pentru un ticălos ar fi „să-l împiedicăm să dea socoteală (...). Dacă prin fărâdelegile sale merită moartea, să nu fie dat morții, ci să dăinuie fără de moarte în ticăloșia lui”. (Pe această temă filosofică a speculat îndelung Șestov, iar romanul *Toți oamenii sînt muritori* al Simonei de Beauvoir ar putea fi socotit o bună exemplificare epică a sa.) Petrini lucrează cu un text comprimat și corupt, dar concluzia sa ultimă - că refuză să fie nemuritor împreună cu „domnul Lațcu”, directorul ce-i răsfoia cărțile cu scîrbă sau îl amenința cu eliminarea din școală, așadar că refuză o nemurire cot la cot cu un ticălos - e identică cu cea platoniciană. Un alt filosof, arareori numit explicit, dar pe care Petrini și l-a apropiat cu adevărat, împreună cu percepțiile lui

obsesive cu tot, este Pascal. În *Cel mai iubit...* există concretizată și teoretizată distincția pascaliană între Dumnezeu sensibil al inimii și acela al „savanților și filosofilor”, precum există imaginea omului „singur și gol într-un univers de catran” ori ideea trufiei umane întemeiate pe actul singular, regal al conștientizării condiției noastre: „sîntem mai mici decît vasta natură dar mai mari cînd ne contopim cu ea, fiindcă știm...” (I, p.33-34).

DISTRIBUIT în rolul ingrat de filosof, Petrini ar putea să și-l justifice prin cele două lucrări originale al căror autor este, cartea despre „noua gnoză” și eseul *Era ticăloșilor*. Noua gnoză urmează „să redea integritatea conștiinței umane în fața universului, fără conștiința disperată” kierkegaardiană (I, p.43) și să întemeieze etica nu pe credința în Dumnezeu, ci pe descoperirile științei. Este greu - de fapt, imposibil - să-i reconstituim lui Predă intuiția originală care a stat la temelia acestui proiect. Petrini vrea să demonstreze integritatea conștiinței, faptul că ea „nu e dublă și nu se scindează”; este însă dificil de bănuț ce înțelegea Predă prin *conștiința scindată*, căci explicația primă pe care ne-o oferă e o banalitate: faptul că „putem în același timp să facem bine și rău” (I, p.43). Ideea însă l-a urmărit, trebuie să și-o fi iubit, căci în *Viața ca o pradă* și-o expune la sfîrșitul „disertației”, mult gustate de Noica, despre Nietzsche; el îi reproșează lui Tolstoi „dubla natură” a eroilor săi, ce îi pare „o sfișiere a naturii umane care mă amețea și în același timp mă revolta”. Exemplele din Tolstoi - faptul că prințul Andrei simte milă față de Kuraghin rănit, deși acesta este un ticălos; faptul că Pierre doar amenință că-și omoară nevasta, fără să treacă la fapte; faptul că Tolstoi însuși, „fericit” cînd soția sa

bolnavă „se pregătea să moară sublim”, e dezamăgit cînd ea învinge moartea - trimit nu la dedublări (ontologice? patologice? nu se știe) de personalitate, ci la ceea ce psihanaliza numește *ambivalență*. Rămîne de neînțeles de ce aceste seisme afective și morale i s-au părut lui Predă atît de grave încît le-a conferit statutul de mare și nouă problemă filosofică. Un alt element al „noii gnoze” se vrea o replică la formula carteziană și este socotit un „postulat de nerespins”; iată-l: „gîndesc în cosmos, pentru că eu gîndesc” (I, p.445); faptul că aserțiunea aceasta aparține unui mare scriitor o ferește oare de ridicol? Gîndirea lui Predă, atît de vie și de limpede cînd este aplicată realităților umane: viață, singurătate, iubire, moarte, suferință etc., se împotmolește complet în fața conceptelor, devine confuză, cu ciudate sincope logice; sau, ca să folosesc un termen familiar lui Predă, devine *bezmetică*. Iar frazele o iau razna, sînt greoaie și vide; iată o singură dovadă: „Bătrînul”, cum îi spunea Einstein lui Dumnezeu, va trebui să suporte trufia unor ființe care i-au smuls multe secrete și care astăzi (în posesia mijloacelor de a exploata atît atomul, considerat ultima particulă și ultimul dintre secrete, cît și marele cosmos), pot să-și permită să gîndească nu numai pe plan existențial, ca domnul Sartre, că angajarea mea angajează totul, dar numai pe planul unei conștiințe doar în relație cu o alta, nu și cu cea a unui cîine sau a unui cal, ci pur științific, că sînt angajat la nivel cosmic”. Pentru un precoce iubitor de Descartes, claritatea e lamentabilă; iar filosoful Petrini, punct terminus al iubirii lui Predă pentru filosofie, rămîne, ca filosof, o gafă de creație, o ratare.

Marta Petreu

Pielea de măgar

S ENZAȚIA e că am intrat la apă; în nimic altceva, Doamne ferește; la apă. Înainte, un articol fți lua patru pagini. De aici înainte, nu poți trece de trei. Pielea se strînge. Am scris întotdeauna scurt, de lene, poate de silă, sila ce o aduce rutina. Deși, ... în sinea mea m-a chinuit mereu întrebarea celebră: "Unde veți găsi în oceanul literaturilor o carte capabilă să plutească și să se lupte, ca geniu, cu acest scurt anunț: *leri, la orele patru, o tînără femeie s-a aruncat în Sena de pe Podul-ărtelor?*" (Balzac, *La peau de chagrin*).

Nici o problemă. Reducem adjectivele. Lăsăm nelămurite înțelesurile, sădindu-le în umbra dintre cuvinte. Dacă merge așa, într-o zi vom spune totul cu o singură propoziție, sau chiar cu un singur sunet. Ca în întrecerea celor doi faimoși umaniști, - cine scrie propoziția cea mai scurtă. Unul a scris: EO RUS, plec la țară. Celălalt i-a răspuns: *i! - du-te, cum am zice hii, căluții tatii*. Față de o asemenea concizie, *veni, vidi, vici* e o lungă, lungă pâlăvrageală.

Vom fi, deci, mai zgîrciți la vorbă. Și vom câștiga și timp. Vom avea astfel răgazul de a cerceta și revestele neglijate, *Bordelul, Prostituația*, sau să vizionăm în voie pîrdalnicele petreceri ale televiziunii. În *La dolce vita*, lumea bună, pilită, se arunca îmbrăcată în bazine. La noi, la t.v., uneori, la unele concursuri, numărătoarea euforică a

voturilor se face cu fire de ceapă. (Zarzavagii).

Bunul-gust și bunul-simț devenind două mîrtoage pe care azi nimeni nu mai pariază. Rămășag se pune pe lichele, care, viguroase, prind viteză, avansează, aleargă-n galop. Sunt și din care se apucară să scrie. Noroc că scriitorul e ca aurul: îl cunoști după mușcătură.

Dacă există vreo contradicție între politică și literatură... Sunt și cazuri, - mari și rare, - cînd nu numai că una depinde strîns de alta, dar ele se luminează reciproc, absența pe termen lung a uneia fiindu-i fatală celeilalte. Sunt și politici joase; așa cum sunt și literaturi joase. Ciudat, între acestea există aceeași interdependență pe care o întîlnești la politica și literatura de anvergură. Contradicția fățișă dintre politică și literatură se naște doar cînd una din ele pierde din înălțime. Handicapul politicii e că lucrează cu personaje reale pe un teren, real și el, și că idealurile ce ni le propune sunt sistematic infirmate de practică. *Din orice revoluție, pînă la urmă nu mai rămîn decît muzeele și opera (cîntată)*. Malraux. Ideea ar fi cenușa evenimentelor arse, - muzeul, teatrul, cartea, emisiunile radio și t.v., - "trăm în imaginar", opunem realității "această industrializare a visării". Politica pare să iasă complet din acest

joc. Culmea, tocmai ea care-l face posibil, socialmente, și care se împotrivesc uneori direct și pînă la cinism, visării...

Am întîlnit, în comerț, - de multe ori - un respect și-o înțelegere mai sincere, decît în alte profesii, față de artiști. Comerțul adevărat, oricît de crunt și de nemilos, fără imaginație, nu merge, fără simțul frumosului... Era prin aprilie 1968. În plimbările lor lungi, cînd ajungeau în dreptul catedralei sfîntul Iosif, ea intra înăuntru și se ruga un timp, pentru el, care habar n-avea; pentru el care, în acest timp, se ducea păcătoș la debitul de alături să cumpere ziare, țigări, sau la armeanul din colț - pâlăvrăgeau des - să ia cafea. Armeanul îl admira, cu fina lui pasiune pentru poezia orientală. Rasele inteligente, făcînd comerț de mii de ani, au o mai veche înțelegere pentru treburile spiritului.

"Hermes circulă" - spune armeanul rîșnind cafeaua - "poezia circulă și ea, și poveștile, filozofiile umblă, călătoresc în corăbiile încărcate de mirodenii, vin odată cu ele... E, dragul meu domn, cum ar transporta femeii, da, da, niște femei răpîte, ... poezia, filozofia sunt, sau erau, sau puteau fi, și ele, niște femei răpîte." Cafeaua-i gata, rîșnită, pusă în punga pe care o ține caldă în mînă. "Și mai știți ceva, domnul meu, de ce erau răpîte în antichitate femeile de corăbieri, adică de negustori?... Întîi și întîi că, în

antichitate - pentru ce se întîmplă azi, nu bag mîna în foc - dar în antichitate femeile erau fericite cînd erau răpîte; sau *fiindcă* erau răpîte de navigatori. Pășeau pe corabie, se uitau la stofe, la mătăsuri, cercei, inele, trîgînd cu ochiul spre țarm, să vadă, se desprinde de țarm corabia și pleacă, ori nu? *fiindcă ele voiau de fapt să se desprindă și să iasă în larg, o-dată-și-odată, și cînd vedeau că s-a desprins de țarm corabia, se făceau că erau surprinse și țipau, dar și țipetele astea, domnul meu, nu știu cum să vă spun eu, nu erau niște țipete de groază, erau mai curînd țipete, mascate, de plăcere, deși am băgat de seamă, mai de mult, că groaza seamănă la față cu fericirea."*

Și dînd drumul mașinii de rîșnit cafea pentru clienții ceilalți ce așteptau la rînd, își salută mușterii preferat în felul oriental, ducînd repede mîna la piept, la buzele mari, unsuroase, la ochii negri, sclipitori, în mirosul încins de cafea prăjită, cum miroase orice fel de industrie a visării...

Pofoarele mari se cunosc după cruzime și brutalitate. Noi suntem un popor gingaș, deci nu mare. La pofoarele mari, etica se confundă cu scopul politic, iar politica aplică eticii corectivele necesare. A fi moral, doar, neglijînd rațiunea politică, e a te osîndi să fii, în istorie, victimă. Cu sentimente, doar, poți scrie o dramă, o tragedie, de induioșat publicul. Politica (superioară) bate însă departe și de aceea n-o înțelegem, pîrîndu-ni-se destul de des abominabilă. E ca un roman total, a cărui cheie încă nu o cunoaștem!

Constantin Ţoiu

LIMBA ROMÂNĂ

„Mîină, birjar ...!”

M ÎNĂ, birjar/ Și du-mă-n noapte/ Cît mai departe,/ Oriund-ei vrea! Așa începe, dacă bine mi-aduc aminte, o romanță care, acum o jumătate de veac, era, încă, „la modă”. Dar modelele au și ele o slăbiciune: mor tinere, așa încît a murit și romanța noastră. Doar moșnegii și-o mai amintesc, îngîndînd-o cu un suspin. „Dar unde sînt zăpezile de-alt an?”...

Am pomenit aceste cîteva versicule cu un ușor iz de mahala pentru motivul, între altele, că ele încep cu verbul *mîină*, asupra căruia am de gînd să stăruiesc în rîndurile următoare. Un verb banal, în mediul rustic; ceva mai puțin, în marile orașe, acum, cînd au dispărut și birje, și birjari. Oricum, *mîină* se rînduiește printre acele cuvinte care, în ciuda „banalității” lor, au ce povesti dacă sînt „stîrnite”. El beneficiază de o istorie vrednică de tot interesul, iar dezvăluirea obrîșiei lui constituie, pentru nespecialiști, o surpriză - îmi îngădui să nădăjduiesc - agreabilă. Înainte de orice, reproduc definiția dicționarească a verbului în discuție, mai exact, a sensului său de bază: „a dirija mersul unui animal sau al unui vehicul cu tracțiune animală; a îmboldi, a stimula la mers, a îndemna”. Creangă, *Dănilă Prepeleac*. - Frate, mai fă-mi un bine și cu iapa, ca să *mîn boii* de călare: în pădure a plouat grozav și s-a făcut o mîzgă și-un ghețuș, de nu te mai poți de feliu ține pe picioare”: Caragiale (în dicționarul academic): „Pune o desagă pe măgarul lui, *mînindu-l* binisor”. Cînd obiectul direct nu e o vită, ci un om, sensul verbului se înmîlădie spre „a îndemna”, ca în această frază, cu topică... latinească, din *Ţiganiada* lui I. Budai-Deleanu: „moșul Drăghici să strigă *mînă*” (v.710). În pofida relativei abstractizări a sensului, un

anume gest, specific „mînării”, stăruie în subtextul versului citat. La un poet care cochetează cu Marea - cum ni se înfățișează, nu o dată, Duiliu Zamfirescu - cel „mînat” poate fi vaporul, dar subiectul versului se vădește a fi o abstracție: „Peste miele de leghe de întindere pustie/ Luna varsă din înalturi clara ei melancolie./ Uriăș plutește vasul; Bat helicele din clape./ Un norod întreg se duce pe pustietăți de ape./ Unde merge? Ce speranță către alte lumi *il mînă*?/ Ce chemări înșelătoare plîngerile lui îngînă?” (*Pribegii*).

Să ne îndreptăm, acum, către pragul nostru dintii, al limbii latine, unde vom descoperi, și de astă dată, lucruri demne de a fi reținute. Există, acolo, un substantiv „plurale tantum” - întrebunțat, adică, numai la plural - *minae*, cu genitivul *minarum*, care semnifică, întii și-ntii, „ieșitură în afară a unui zid, a unei stînci etc.”. Impresia fizică pe care o asemenea „ieșitură” o provoacă este aceea a „amenințării”. Tălmăcînd liber, expresia vergiliană *minae* [...] *murorum ingentes* sună „ziduri uriașe, amenințătoare”. Din *minae* latina și-a făurit verbul deponent *minari*, care înseamnă tocmai „a amenința”. În latina populară țîrzie el devine activ, *minare*, constituind, totodată, etimonul pentru vechiul nostru verb *mîină*. Evoluția semantică de la „amenințare” la „mîinare”, pitorească în felul ei, nu prezintă dificultăți din punct de vedere logic. Într-adevăr, cînd boii se încăpăținează să nu urnească din loc carul, țărănul îi *amenință*, suduindu-i și șfichiindu-i. Gesturile și vorbele „amenințării” însoțesc, așadar, la răstimpuri, actul „mînării”, confundîndu-se, aproape, cu el. Mărturisesc, despre această „însoțire”, următoarele versuri voiculesciene din poemul *Pe decindea Dunării*: „Boii moi se lasă pe

tînjeală./ Grebenele roase-i dor./ Osiile gem cu-ncetineală/ Și slomnesc un fel de doin-a lor./ Omul stă cu capul gol și *mîină*./ Înfundat în maldărul din car:/ Și-ațipit cu *jordia* în *mîină*./ Se tot duce drum fără hotar”. Mutația semantică în discuție se limpezește, dacă ținem seama că, și ațipit, căruțașul rămîne „cu *jordia* în *mîină*”!

Ecouri ale situației semantice din latină - unde *minari* echivalează cu „a amenința” - răzbat și se păstrează în sinonimia parțială dintre *mîină* și *izgoni*, pe care o voi ilustra cu două texte poetice. Eminescu, *Scrisoarea III*: „Peste-un ceas păgînatatea e ca pleava vînturată./ Acea grindin-otelită înspre Dunăre o *mîină*./ Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română”; Șt. O. Iosif, *Cîntecul despre preastrălucita izbîndă de la Podul-Înalt*: „Ștefan cu ai săi/ Zboară după ei./ Și mi-i căsăpește./ Și mi-i risipește./ Și din goană *mîină*./ *Liota* păgîină./ Și spulberă toată/ Păgîneasca gloată!”.

D ÎN MÎNĂ cu diferite sufixe, româna populară și-a plasmuit derivate pitorești, pe care marii noștri traducători ai epopeelor antichității, surprinzînd prețioasa rugină evocativă din sunetul lor, și le-au adjudecat fără preget. În versiunea românească a *Eneidei* vergiliene, G. Coșbuc preferă pe *minaci* (din *mîină* și sufixul - *aci*) oricărui din sinonimele sale (*birjar*, făcut în română dintr-un rusism, *vizitiu*, poposit la noi din maghiară, *surugiu*, împrumutat din turcă): „Robii și-i cere și vesel privește cum spumegă-n salturi/ [...] Albi de se-ntrec cu zăpada la păr și la goană cu vîntul./ *Draveni minaci* împrejur stau roată, bătîndu-i cu palma/ *Blînd* și pe gît și pe piept, netezind zburătoarele coame” (Cartea a XII-a, v.85). În schimb George

Murnu, în tălmăcirea *Iliadei*, reține, ca sinonim pentru *vizitiu* etc., derivatul *mîinar*, izvodit tot din *mîină*, dar cu sufixul, foarte productiv, -*ar*: „Însă din oaspeții lui nu vine să-l scape nici unul/ Dîndu-i acum ajutor, și-i curmă suflarea *Tidide*./ Lui și ortacului său, *minarul telegii*, *Calesiu*” (Cîntul VI, v.18); „Dar cum au văzut pe *Patroclu*/ Și pe *minaru*-i lucid în arme de-aramă, troienii/ S-au tulburat” (Cîntul XVI, v.270); „Strigă pe urmă la caii părintelui său și-i asmute:/ «Breazule și tu Bălane, prăsilă vestit-a zmeoaicei./ Seama luați și în tabără voi înapoi să-l aduceți/ Teafăr pe-al vostru *mîinar*, cînd fi-vom sături de bătaie” (Cîntul XIX, v.398). Întrucît nu se găsește decît în operele amintite, nu este deloc exclus ca termenii *minaci* și *mîinar* să fi fost plasmuiți de traducători, știut fiind că atît Coșbuc cît și Murnu sînt meșteri neîntrecuți în făurirea unor derivate inedite. Negreșit popular este însă *mîinător*, sinonim cu *strungar*, „ciobănaș care *mînă* oile la strungă, pentru a fi mulse”.

Rădăcina *min-* din latinescul *minari* „a amenința” o regăsim în neologismul *imminent* (lat. *imminens* cu genitivul *imminentis*) „pe punctul de a se produce, apropiat (în timp), inevitabil”. Desigur, dacă evenimentul care „stă să se întîmple” e neplăcut, ideea de „amenințare” nu întîrzie să se ivească. Iată, dintr-o versiune românească a romanului dostoevskian *Adolescentul* (Editura Univers, 1971, p.189), un crîmpei cu totul semnificativ pentru legătura statornică anterioară: „[...] foarte mulți din cei care au destulă tărie să se gîndească la *moartea lor iminentă*, fie că și-o provoacă singuri sau nu, manifestă o deosebită grijă pentru aspectul viitorului lor cadavru”.

G.I. Tohăneanu

Complexul posterității dejuocate

REACTIIONARUL

EREDITURA
ROMÂNUL

O DEMONSTRATIE de doctrină moral-politică încearcă să ne dea Paul Everac în ultima sa carte. În fapt, reușește performanța de a exhiba într-un mod remarcabil ravagiile produse în inconștientul culturii comuniste de naufragii sistemului care i-a alimentat, discreționar și iresponsabil, iluziile. Cartea este concepută în trei părți: un punct de vedere „filosofic” asupra lumii de azi, un fel de eseu asupra specificului românesc și, în fine, o încercare de a fixa locul politic al poporului român în lumea modernă. Să le luăm pe rând.

Ceea ce frapază de la început este inconștientul stilistic a textului. O umoare capricioasă dictează scrisului său oscilații abrupte, care obosesc ochiul și dezangajează mintea. Dacă „Predoslovie” adoptă tonul prăfos-pedant al autorilor de idei dintre cele două războaie, prima parte este un galimatias aproape ilizibil, afectat, pretențios, semidoct, cu un lexic mutilat de neologisme imposibile (sușă, fatras, ruaj, fabricios, majoranță, mitigant, pugnicitate, defensă etc.) și de o banalitate a ideilor agresivă, dezgustătoare. Dacă facem abstracție de neologismele strident încadrate, de construcțiile sucite sau direct agramate („contra un pic de suflet”), dacă reușim deci să facem abstracție de stilul pretențios-semidoct și de emfaza sa insuportabilă, atunci ideile sale se pot rezuma astfel: există două moduri de a fi în lume, unul care raționalizează natura sub specia utilului și care, cu ajutorul științei și prin intermediul economiei liberale, reușește să domine politic lumea și să progreseze material continuu, și un altul, rămas în marginea istoriei active, care privește viața din perspectiva valorilor trăirii contemplative și care dă înfățișare tihnei și visării. Prima *Weltanschauung* este proprie omului occidental, cea de a doua omului răsăritean, recte românului. Prin dominarea naturii, omul occidental domină politica și, inevitabil, popoarele care „înoată într-un aleatoriu de surprize și în unele voluptăți proprii speciei” sunt condamnate să suporte regulile impuse de cei care, prin putere, economie și cultură, stabilesc regulile istoriei. Deși recunoaște că premisele demnității politice țin de adoptarea punctului de vedere al omului occidental, Everac se abandonează resentimentar incoerențelor care fac din el nu un conservator, cum cu vanitate se definește, ci un reacționar *sans phrases* (vorba lui

Marx...). Spun „resentimentar”, pentru că Paul Everac aplică ciudat de nepotrivit categoriile gândirii și pentru că nepotrivirea se explică, cred, printr-un proces de intenție orientat de mania persecuției.

Spre pildă, pentru P. Everac factorii economici realizează întotdeauna o „dominare ocultă”. Economia este o kabală, condusă autoritar și omniscient de o putere. Nu doresc să cad în eroarea de a considera idei niște izbucniri verbale care nu par a fi altceva decât oscilații ale umoarei, dar, pentru dicția ideilor, se impune o precizare elementară. E limpede că toate țările incriminate de autor ca maligne practică un capitalism al pieței libere; or, aceasta înseamnă că ele își pot obține profitul numai ca urmare a unei activități pe care piața o validează ca utilă pentru societate. Care societate? Evident, cumpărătorii. Capitaliștii nu pot prospera decât dacă produsele lor se vând; iar dacă se vând înseamnă deopotrivă că sunt bune și că societatea are bani să le cumpere. Capitalismul triumfă deplin numai în societățile bogate, pentru că numai acolo profiturile sale sunt mari. Nu mai puțin, dacă țara este săracă, capitalismul tinde să o îmbogățească, pentru a putea la rândul său prospera. Cum? Pornind de la inegalitate (căci concurența înseamnă inegalitate), capitalismul este constrins să ajungă, prin logica pieței, la restrângerea avantajului veniturilor, altfel spus, la generalizarea, prin răspândire, a prosperității. Două lucruri nu poate înțelege Paul Everac: că societatea capitalistă, cea incriminată de el, este singura capabilă să producă prosperitate, și, în al doilea rând, este singura care poate distribui prosperitatea la toate nivelurile societății, prin mecanismul fundamental democratic al pieței libere. Evident, îmi dau seama că argumentele mele sunt irelevante pentru (re)sentimentele lui Paul Everac, care consideră spiritul de ordine al capitalismului ca fiind nu o structură neutră, ci o „gheară” malefică de vrăjitoare. De altfel întreaga sa viziune este colorată escatologic: Paul Everac vede lumea confruntată cu iminența desființării ei biologice, supralicitudin terori care fac figură bizară la un adult, cum ar fi „agresiunea psihotronică” sau „invazia extraterestră”. Nu știu cum, dar Everac trage din aceste iminente dezaстре, cu etiologie evident diferită, concluzia sa favorită, și anume că „unele țări își pot pune ușor și definitiv pumnul în gura altora”.

PARTEA a doua, „Caracteristici morale românești”, este mult mai puțin stridentă lexical, fraza scapă aici de mania de a smuci dizgrațios, și prezintă, sub devieri partizane,

multe adevăruri banale. Nota este însă mereu joasă, speculând cu îndrăjire etajul inferior, pentru a-l „da în stambă” pe cel superior. Această fixație este, cu siguranță, psihanalizabilă. Există la Paul Everac un fond de recriminare care poate fi identificat (1) în cele trei pasaje care justifică politica lui N. Ceaușescu și explică eșecul ei prin defectele de esență ale firii românului (cf. pp. 39-40, 84-86 și 130-131), și (2) în pasajul, care face ct un greș de vorbire freudian, în care Everac descrie în termeni aproape identici trăsăturile etnice țigănești și cele românești (compară pp.68-71 - pentru români, cu pp.112-113 - pentru țigani). Cred că, în linii mari, schema resentimentului său este aceasta: în viziunea lui P. Everac, N. Ceaușescu a forțat poporul român să facă revoluția pe care Cioran a cerut-o în *Schimbară la față a României*; datorită ostilității înnăscute a românului pentru grandios, datorită, în fapt, degenerescenței sale morale, care îl face pe român comparabil cu țiganul și, în același timp, îi refuză accesul la puterea pe care occidentalul o are prin virtuți fundamentale ne-românești, s-a întimplat nenorocirea ca singurul român care a încercat să facă dintr-o istorie *naturaliter* mică una mare, și dintr-un popor înclinat spre hibernare unul „de nuanță imperialistă”, N. Ceaușescu, să fie ucis tocmai de cei pe care încerca să îi scoată din minorat. Pe de altă parte, Paul Everac, scriitor care a înțeles să sprijine această emancipare, pe care nu se sfiește să o numească „eroică”, autor, în concepția sa, de mare suprafată culturală, care s-a bucurat „din partea orfinduirii socialiste de largă prețuire”, „foarte prezent, *pînă nu de mult*” (subl. mea) la Radio și Televiziune, care, ca scriitor, fusese promovată la rangul nemăsurat de „clasic în viață”, ei bine, Paul Everac s-a văzut bruscat, după 22 Decembrie 1989, aruncat într-o lume hotărâtă să nu mai respecte vechiul pact al valorilor literare, o lume decisă să îl arunce la coș pe N. Ceaușescu și să reevalueze toate valorile prin care însuși Paul Everac căpătase valoare. Este limpede de ce, în lumina acestor considerații, Everac consideră că românii nu au simțul onoarei, al cuvîntului dat, al lucrului bine făcut, al onestității, de ce, chestiune abnormă, românii le lipsesc pînă și curățenia personală și conviețuirea ordonată. Everac îi persecută pe români pentru că nu le poate ierta răsturnarea celui care îi garanta *lui* nu doar valoarea de ierarh al literaturii comuniste, ci și locul asigurat în posteritatea *Reich*-ului comunist: în ochii săi tulburați de resentiment, românii sunt vinovați de uciderea lui Nicolae Ceaușescu.

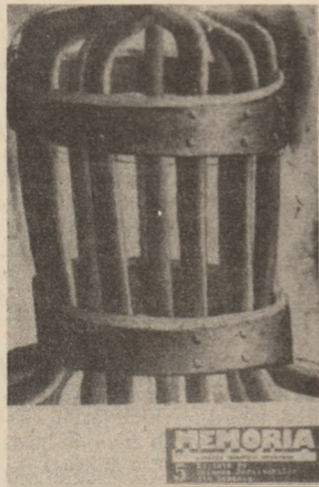
Cred că, stilistic vorbind, complexul posterității dejuocate poate fi argumentat prin patologia oscilațiilor de ton și prin incoerențele stilistice, care reprezintă, în interpretarea mea, un indicator al zonelor de text ce ating visceral motivațiile resentimentului. Astfel, singurele momente în care stilul lui Everac este neutru-agreabil, cu priză firească asupra gândului și fără stridente lexicale, pot fi identificate în pasajele în care este pus în evidență minimalismul românesc, în diferitele lui expansiuni ratate: geografice, spirituale etc. Odată ajuns la valorizarea acestor virtuți-defecte, emisia sa verbală se degradează: reizbucnesc aberațiile lexicale, iar incoerențele stilistice agrează din nou ochiul. Văd resortul acestor instabilități, copios slujite de un stil imposibil, situat uneori mult sub limita de decență pretinsă unui scriitor (vezi perorația pseudo-cultivată de la pp.19-48, din care un *sottisier* ar putea reține aproape totul), în ceea ce am numit mai sus „complexul posterității dejuocate”.

În ce privește corectitudinea diagnozei privind „esența” noastră națională, pot spune că cel pe care Everac îl prezintă ca român autentic este o lamentabilă figură de bilci: queta, birfa, țuca, sprîțul, chiulul, amorul pe fugă, coțcăreala, - toate acestea, în viziunea lui Everac, constituie esența românismului. El numește aceste trăsături mitocănești „înțelepciune mioritică”, considerînd că „derizoriul este spațiul moral românesc” și că românul se conduce după maxima „mai bine o prejudecată haioasă, decât o demonstrație impecabilă”. Lăsînd de o parte inadecvarea tonului și diferența dramatică între înălțimea gândului la autorii din care Everac se revendică și nivelul jos la care gîndirea sa evoluează, este izbitor că etnografia lui Paul Everac este calchiată după antropologia scatologică din *Groapa* lui Eugen Barbu. Portretul de fantezie pe care dramaturgul ni-l face dovedește că Paul Everac nu posedă literatura chestionarelor populare (Hasdeu, Densusianu), că nu a auzit de studiile sociologice ale Școlii lui D.Gusti (Stahl, Brăiloiu, Herseni etc.), nici de cele privind mitologia românească (R. Vulcănescu). În perfect acord cu (auto)portretul schițat, Everac etalează dizgrațios o cultură de sprîț, alcătuită din truismele unei înțelepciuni derizorii.

ÎN final, refuzînd României posibilitatea de a face politică mare, și anume datorită defectelor de esență ale sufletului național, Paul Everac susține că trebuie să ne retragem resemnați într-un soi de viață socială privată, redusă la țuca, verandă, taifas, prieten, nevăstă, castrîndu-ne de tot ceea ce nu putem domina. Idealul acestui patriot, pentru România, este „o țară pentru odihnă”, în care fameni debonari și cheflii să se poată abandona cu har artistic zefemelei și boicotării istoriei. Nota idilică este însă just temperată de viziunea virilă pe care autorul nostru o are asupra ordinii în stat. Aici Everac regăsește tonul aceluia personaj caragialesc care, mărunț și insignifiant, se manifesta sîngeros în favoarea brutalităților autocratismului țarist. Astfel, aflăm că în acea „țară pentru odihnă” polițiștii trebuie să bată zîmbind, Vodă (sau președintele) „să tragă în țepă”, statul să „ecariseze stîrpirurile” și „să se crucifice criminalii” (de ce? între altele, ca „să nu se falsifice vinurile”).

Pe această notă puțin încurajatoare își încheie Paul Everac recriminarea. O carte dominată de incoerențe și stridente, transparentă prin sărăcia ideatică, dar indigestă prin galimatiasul care îl descalifică pe autor ca stilist și încetează să îl mai recomande ca scriitor.

H.R. Patapievici

UNA dintre cele mai importante publicații ale perioadei de trecere, alcătuită cu fiecare număr, alături de aparițiile editoriale cu aceeași tematică și de *Memorialul durerii* (dar fără punerea în scenă și poetizările excesive ale aceluia, ci bazată doar pe mărturii directe și analize obiective ale faptelor), actual de acuzare în mereu aminatul proces al comunismului - revista gândirii arestate a ajuns la numărul 5. Ca toate publicațiile Uniunii Scriitorilor, și *Memoria*, deși unică în felul ei și slujind un adevăr necesar, mereu ocultat, are mari dificultăți în apariție și e cu atât mai admirabil efortul redactorului-șef Banu Rădulescu de a menține în viață, de la număr la număr, această neprețuită sursă de documentare nu numai pentru istorici, scriitori, sociologi, psihologi etc. ci și pentru toți cei ce nu mai au încredere deloc în adevărurile „oficiale”.

Memoria

Cînd la conducerea țării se mai află încă foști activiști și propagandiști comuniști, cînd la televiziune încep tot mai des să fie prezentați drept eroi slujitori notorii ai totalitarismului, sigur că mărturiile adunate prin strădania d-lui Banu Rădulescu sînt neavenite iar suma modică necesară editării devine „o problemă”.

În sumarul numărului 5, absolut totul e de mare interes și de o calitate intelectuală superioară, de la jurnalul primei detenții a lui Mircea Vulcănescu, la poeziile de închisoare ale lui Ion Caraion, și de la capitolele consacrate copiilor și femeilor în temnițele comuniste - dovadă incontestabilă a „umanismului” regimului slăvit încă de unii - pînă la paginile de reconstituire a adevărilor istorice cu privire la monarhie (Andrei Pippidi), la Basarabia (Paul Cernovodeanu), la suferințele prizonierilor români capturați de sovietici (Banu Rădulescu într-o analiză intitulată *Decapitarea armatei române* completată cu mărturii ale lui Aurel State - un om cu o biografie extraordinară și un talent de povestitor pe măsură).

Spațiul nu ne îngăduie să semnalăm toate punctele sumarului. Ne simțim însă datori să recomandăm cititorilor acest al cincilea volum, ca și cele precedente, excepțional alcătuit din punct de vedere grafic, cu numeroase ilustrații inedite și care costă doar 100 de lei (A.B.)

Privire dinspre ieri

ÎN TRE copertile unei cărți nu prea voluminoase, apar la Editura Litera două texte ale d-lui Mihai Botez. Primul - față de care al doilea este un adagiu explicativ - constă în expunerea unei anchete clandestine desfășurată în condiții de maximă precauție pe durata mai multor ani și încheiată în 1986. Subintitulată "o cercetare de comunismologie prospectivă", scrierea își propunea să identifice elementele previzibile ale perioadei post-ceaușiste așa cum erau ele conținute de realitatea socio-politică românească din primii ani ai deceniului opt și așa cum le vedeau românii înșiși. O astfel de anchetă este, în general, apanajul unor întregi instituții specializate. Asumându-și handicapul substituirii, dl. Botez dă o analiză exclusiv calitativă, o "tipologie a atitudinilor", adunând caleidoscopic opinii culese din tot spectrul social. Nefiind analiza unei anchete propriu-zis statistice, studiul de cazuri se concentrează, totuși, asupra opiniilor "cu pondere", susceptibile de a fi reprezentative pentru diverse grupuri sociale, politice sau de influență (aș menționa aici o scăpare: atenția autorului nu s-a oprit, nici măcar în trecut, asupra militarilor). Acest fapt presupune o sistematizare clară - lucru izbutit într-o manieră maioreșciană după părerea mea - și o foarte atentă delimitare a concluziilor valabile pentru categorii specifice de generalizările pripite. (Într-adevăr, ieri, ca și astăzi, orice judecată globală care privește poporul român este o provocare intelectuală incomensurabilă; ea poate fi supusă conștiinței fiecăruia, poate fi dezbătută și controversată - însă, oricum s-ar enunța, nu va putea fi susținută până la capăt).

Mihai Botez, *Românii despre ei înșiși*, Ed. Litera, București, 1992.

Cel puțin două chestiuni interesante merită discutate în legătură cu studiul din 1985-86 al d-lui Mihai Botez: reflectarea atmosferei sociale pe "barometrul" de așteptări al românilor și relevanța retrospectivă a prezviunilor prospective incluse în analiză.

Citite astăzi, răspunsurile compilate la mijlocul deceniului nouă, reamintesc acea mixtură stranie de exasperare tăcută și supunere indiferentă ce ne umplea viața de zi cu zi. Frapează superficialitatea raportării indivizilor obișnuiți, a oamenilor de condiție medie, la realitatea în care trăiau; părerile și atitudinile lor erau deduse exclusiv din efecte, adeseori din aparențe; ei refuzau ori erau incapabili să meargă pînă la cauze. Cei mai mulți nici nu percepeau existența unei "crize" politice, rămînînd în cadrul strict al câștigării unei existențe cvasi-paupere și lipsită de pretenții; nu-și puneau problema legitimității puterii și n-aveau ideile simple despre natura politicii, despre guvernămînt; relațiile dintre state se confundau cu relațiile dintre șefii de state, succesiunea la putere și "rotațiile de cadre" erau problema exclusivă "a ăloră" etc. Politica era personalizată, așa cum și urmăreau comuniștii în general, Ceaușescu în particular. Mutațiile demografice masive de la sat la oraș și sentimentul ascensiunii sociale prin urbanizare au indus o solidarizare instinctivă cu șefii, oameni percepuți nu ca politicieni cu grele responsabilități ci drept reprezentanți de aceeași extracție socială. În ultimii ani ai lui Ceaușescu, eficiența propagandei se împletea cu lucrarea îndelungă a suprapunerii ierarhiilor de partid peste cele profesionale. Indistincția criteriilor de selecție, umilirea valorilor culturale și umane, uniformizarea în minciună și mediocritate au creat un ciudat cerc vicios al "avantajului general" în care

nemulțumirea nu reușea să întrecă *riscurile* nemulțumiri dar nici libertățile de mișcare, minime, oferite de puterea comunistă printr-un soi de contract tacit, condiționat. Răul se perpetua din rău, apatia din apatie - și românii s-au dovedit excepțional de inventivi în motivații justificatoare, alcătuiindu-și o panoplie impresionantă de alibiuri. Cazuistica era plăcerea intelectualilor, pentru care zeci de subterfugii psihologice și mii de tertipuri practice au înlocuit asumarea condiției de opozant. Neîncrederea în viabilitatea opoziției este, de altfel, punctul spre care converg majoritatea observațiilor d-lui Mihai Botez. Ea se conjuga cu inexistența culturii politice atît la nivelul maselor cît și al unei bune părți din intelectualitate. Românii nu asociau belșugul material din Occident și libertățile individuale cu democrația. Pentru ei acestea erau chestiuni aflate de drept și de fapt la discreția ierarhiei de partid, în speță a șefului, care le distribuia mai mult sau mai puțin... Întregul orizont de așteptări și toate posibilitățile ulterioare se subsumau acestei viziuni. Autorul, retras de cele mai multe ori în spatele afirmațiilor interlocutorilor anonimi, nu se poate abține de la comentariu: "Concluzia îmi pare clară, deși profund îngrijorătoare: în România de azi, dezastrul economic și implicațiile lui sînt atît de mari, iar resemnarea atît de așezată, încît pînă și o schimbare face frică. Se pare, o tristă singularitate a fenomenului românesc într-o Europă de Est ce pare astăzi mai degrabă activă și optimistă". (p.64, subl. M.B.).

SĂ NE oprim puțin la notele prospective ale studiului. Desigur, dincolo de orice alte obiecții posibile, acest punct este cel mai vulnerabil pentru cine vrea să găsească nod în papură; chiar dl. Mihai Botez înclină să

MIHAI BOTEZ

ROMÂNII DESPRE EI ÎNȘIȘI

Litera

creadă astfel în 1992: "ce ar justifica deci aducerea în fața publicului a unor speculații prospective care, la prima vedere cel puțin, par să fi fost infirmate de fapte?" (p.82). Privind înapoi, vedem că românii se așteptau la mai puțin și în același timp la mai mult decît au avut parte. Se așteptau la mai puțin, întrucît pulverizarea instantanee a întregului clan ceaușist nu intra în vederile nimănui; se așteptau la mai mult, întrucît nu libertățile și drepturile erau aspirații dominante ci înlesnirea traiului zilnic... Amploarea protestului din decembrie '89 a dezmințit, pentru moment, această ordine de priorități care avea să predomine din nou la 20 mai 1990. Iată ce scria dl. Mihai Botez: "îmi pare evident că dacă va fi obligat (eventual prin forță), P.C.R. nu va renunța la rolul său de conducător politic al României și că singurele variante ce l-ar putea împinge la renunțare ar fi o extrem de puternică și solidară mișcare internă de masă, ori o extrem de puternică presiune externă, ambele la fel de improbabile în zilele noastre" (p.24). Și în altă parte: "au trecut de la minirevoluția culturală din 1971 aproape 20 de ani. Mulți dintre activiștii de astăzi și practic toți liderii viitori ai României s-au format în acea perioadă promaoistă de reideologizare și de critică a tehnocrației, «promovate» o dată cu diletantismul și dogmatismul. Acestea sînt adevăruri de care cred că trebuie să țină seama orice analist al evoluției României în viitoarele decenii". (p.43). Anticipări intuitive a căror exactitate e umbrată de preponderența scepticismului înglobat în discursul rece, pur raționalist. Și totuși, alegerile de la 20 mai 1990 au confirmat valabilitatea de principiu a previziunii. Acel vot a fost un efort popular de reintrare în cadrele de așteptare prestabilite. Reușită formal, tentativa era sortită eșecului în fapt. Riscurile inadapării la un flux istoric surprinzător de rapid s-au văzut imediat, la mai puțin de o lună după alegeri...

Înainte de a încheia această cronică sumară la o carte ce ar merita o întreagă dezbateră, aș menționa două din calitățile care o situează în actualitatea fierbinte. Prima, e meritul de a conține întrebări ce se pun și astăzi, în cu totul alt context dar cu aceeași stringență; să citim: "actuala apatie a maselor, care par resemnate, lăsînd în sarcina exclusivă a puterii rezolvarea tuturor problemelor publice, va continua și în viitor? Este oare posibil o renaștere a participării sociale, cu efecte de presiune asupra clasei politice și a opțiunilor ei?" etc. (p.12). A doua, e o calitate aparte ce dă acestei scrieri caracter de unicitate: este demersul lucid, obiectiv și critic al unui român. Nenumărate complexe de inferioritate ne-au obișnuit cu gîndul că nu sîntem în stare să ne scrutăm pe noi înșine ci trebuie să ne supunem verdictului altora. Dl. Mihai Botez dă în aceste câteva zeci de pagini o schiță veridică a liniilor profunde ce marcau criza de identitate a societății românești la mijlocul anilor '80. Cred că anumite lucruri din acest tablou sînt deopotrivă greu de înțeles pentru un străin și greu de acceptat pentru un "bun român"...

Ca să deslușim ceva din ceea ce unii pretind că e posibil, din "imaginea" românității, trebuie mai întîi ca stilul acestei analize și consistența rezultatelor ei parțiale să facă o adevărată școală.

Romanița Constantinescu

Iuliu Paltin

CARTEA DE PROZĂ

Poveste și proteste

sub soare". Nici Porthos, nici povestitorul lui Mihai Rădulescu nu se înșelau. De fapt, atunci cînd i-a citit lui Lică Țapu, naratorul a fost furios pe afacerist pentru că îl cumpără pe el, detinut-literat care nu se poate lipsi de leacul vital al lecturii și abia multă vreme mai târziu s-a căit. Dar tot cam la fel face și scriitorul însuși - de unde solidaritatea noastră cu Porthos și cu detinutul care, asemeni personajului său în faza inițială, nu vrea să ne țină de mîna și nici să răspundă nevoii noastre de poveste. Cu timpul se mai căiește și ne mai deschide câte o poartă secretă spre ficțiune.

Literatura se află astfel în cvasi-clandestinitate în cartea lui Mihai Rădulescu, care cu ușile cămărilor sufletești trîntește de pereți, părăsește de bunăvoie masca convențională pentru persona sa de scriitor în gestul elocvent al sincerității totale. Ceea ce are de povestit este începutul propriei vieți sub semnul aspru al închisorii politice, dar din pricina timpului scurs și a tăcerii ce l-a însoțit, literatura corodează memoria, impunînd o ordine în afara ei, descoperită de autor ca fiind singura posibilă și potrivită pentru un ecou afectiv mai statornic.

TREI nuvele pure, fără amestec moralizator - *Un domn fără copii și ingerul păzitor*, *Cuptorul* și firește *Caidul* exploatează tensiunea dramatică a protagonistului fără urmă de analiză psihologică și chiar fără să-l implice în acțiune, lăsînd personajele secundare să-i joace propria poveste de care el ia alarmat cunoștință prin reprezentarea cu aspect de obiectivitate a celorlalți. Liveriu Aradei (adică Veselul), protagonistul din *Un domn fără copii*, aflat în vizită la familia

Scumpu, compusă din soți și fiica lor, adolescenta Oltea, fiind îndemnat peste limita obișnuită la împărtășirea bucuriei de a avea copii, începe să se audă pe sine povestind stînjnit despre detenția din adolescență și despre suferințele care i-au răpit acest drept. Pe o scenă paralelă se desfășoară o convorbire telefonică între Oltea și o colegă a ei, care îi împărtășește, după cite se pare, secretele unei plimbări cu un băiat. Chestionarul fetei la aventura amoroasă a interlocutoarei pare să privească direct pe fostul detinut și să-l comenteze ironic.

Ceea ce putea fi întîmplare reală într-o parte se trădează drept conștientă construcție dramatică prin repetarea distribuției și în *Cuptorul*. Situația e banală la fel ca la începutul primei nuvele, pînă în momentul apariției celui de-al treilea personaj, cînd protagonistul amuțește, lăsînd scena liberă pentru reprezentarea conflictului. Retragerea îl face spectatorul regretelor a doi foști deținuți politici după închisoare și după libertatea revoltei lor, de vreme ce pușcăriile s-au mutat afară. "Pe nesimțite. Acum tot poporul-i la popreală", așa că replica finală aparține mai degrabă convertitului decît călăuzei - "Hai! Mi-e rușine că am evadat dintre ai noștri ... Vino. Mai avem nițel de trăit și ... gata."

Lipsit de teatralități, de voluptatea exhibării suferințelor inimaginabile și inacceptabile, martor de o desăvîrșită eleganță sufletească într-un proces deocamdată imaginar, Mihai Rădulescu se judecă cu trecutul în parabole rigurose literare, sincer fără ostentație și cîtuși de puțin naiv.

P ORTHOS, mușchetarul, în căutarea unui lacheu, îl vede pe Planchet pe un pod de unde acesta scuipa în apă și trăgînd concluzia că omul ar avea caracter contemplativ îl angajează. Tot astfel, naratorul din *Caidul* (nuvela care a dat titlul ultimei cărți a lui Mihai Rădulescu), îmbiat cu o jumătate de gamelă de ciorbă să-i citească dintr-o carte bișnițarului de pușcărie Lică Țapu (care numai în chip cu totul inedit pentru un om ca el intrase în posesia obiectului cultural) e inclinat să creadă în nevoia de poveste „a unei gioarse umane, plutind mult mai presus de mine

Mihai Rădulescu, *Caidul. Nuvelele adolescenței în temnițele comuniste*. Editura Divers-Pres, Editura Ramida, 1992

Literatura „Gândirii“

DUPĂ modelul antologiei din literatura *Sămănătorului*, apărută la Editura Minerva, în anii șaptezeci, la editura clujeană „Dacia” a apărut, recent, antologia literară *Gândirea*. E bine, era normal și necesar ca această corpolentă antologie (695 pagini) să apară în orașul de pe malul Someșului. Pentru că aici s-a născut, în mai 1921, revista *Gândirea*. Fondatori erau doi munteni, un moldovean și un ardelean (Gib Mihăescu, Adrian Maniu, Cezar Petrescu, Lucian Blaga; n-am înțeles de ce dl. Emil Pinteau îl exclude dintre corpolentă antologie pe Adrian Maniu). Redactori erau Cezar Petrescu și un D.I. Cucu (prin 1940 acesta era prim redactor la revista de extremă dreaptă *Chemarea Vremii*), cheltuielile pentru finanțare le suportau inițiatorii, colaborări nu se plăteau, nelipsind, totuși, semnături de prestigiu ale generației de tineri scriitori. Va deveni, treptat, una dintre cele mai importante publicații literar-culturale interbelice (de fapt, revista și-a încetat apariția în iulie 1944). La început revista nu avea program, năzuid să fie numai o vatră de adunare a tinerelor talente. Precizarea a fost făcută și în numărul inaugural și în cel de-al doilea. („Lămurim încă o dată pentru nerăbdători că nu am voit a reprezenta un curent sau o tendință. Așteptăm cristalizarea lor, în jurul nostru ori altora, se va vedea. Până atunci și poate chiar de acolo înainte, vom deschiide larg coloanele tuturor scriitorilor și talentelor. Și talentele nu dogmatismul vor crea curente și tendințe”). Asta a fost la început, când Nichifor Crainic (aflat, pentru doctorat, la Viena), era numai colaborator. Dar unul supărat pe eclecticismul revistei (marcat antisămănătorist) care trimitea, de la Viena, aspre reproșuri epistolare, anunțând că „la întoarcere, voi face o revistă după ideile mele”. Redactorii își vedeau însă de drum, publicând deopotrivă moderniști și tradiționaliști, dar cu vădită aplecare spre expresionism (agreat și de Blaga și de Maniu). Așa a fost posibilă colaborarea aici a lui Vineu, Camil Petrescu care, în revistele lor (*Facța*, *Revista Vremii*), elogiau *Gândirea* iar Iorga reproșa modernismul „bolnav” și intoleranța față de sămănătorism.

Apoi fizionomia revistei s-a modificat chiar înainte de acapararea ei de către Nichifor Crainic, în 1926. Oricum, și înainte de 1926 și după aceea, *Gândirea* s-a bucurat de cele mai prestigioase colaborări din lumea literelor și culturii românești. A înșirui întreaga listă ar ocupa prea mult spațiu. E suficient să notez că, alături de cei pomeniți mai înainte, aici aflăm semnăturile (cu opere reprezentative) ale lui Mateiu I. Caragiale, Ion Pillat, V. Voiculescu, Emanoil Bucuța, T. Vianu, Victor Papilian, Al. Philippide, Dem. Botez, M. Sadoveanu, V.I. Popa, Nae Ionescu, Radu Dragnea, Al. Busuioceanu, D. Caracostea, Fr. Șirato, apoi Cioran, Eliade, Vasile Băncilă, Vintilă Horia, Vlaicu Bârna, Dan Botta, Radu Gyr, filosofii Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru și mulți, mulți alții. Apoi fizionomia revistei se modifică. Nu, trebuie spus, prin pierderea

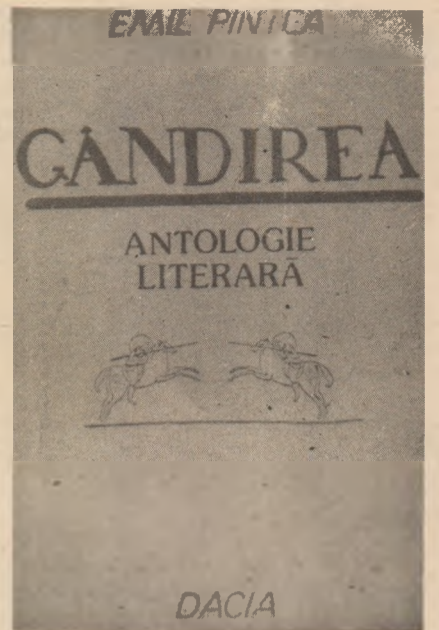
Emil Pinteau, *Gândirea*. Antologie literară, Ed. Dacia, 1992

colaboratorilor și nici prin știrbirea tinutei grafice, excelente, cu bune și îngrijite reproduceri de artă. Ci prin transformarea ei într-una sever tradiționalistă, doctrinară, polemic opusă europeanismului și afirmând un punct de vedere foarte restrictiv în chestiunea specificului național. Această modificare e relativ lentă. Crainic a izbutit să cucerească roluri hotărâtoare în conducerea revistei încă în 1922, când redacția s-a mutat la București pentru ca în 1926 să o preia cu totul. Linia doctrinară e fixată încă în 1924 prin eseu lui Crainic *Parsifal*, pledoarie rechizitorială împotriva abaterii culturii și a civilizației românești pe drumurile modernității, cerind reînnoirea mentalității patriarhală. Dar în planul literaturii eclecticismul e menținut, pentru că, în același număr, după eseu lui Crainic e inserată o poezie de Minulescu în cea mai curată manieră simbolistă. Alt moment doctrinar nodal al revistei e eseu lui Crainic *A doua neafirmare*, violentă respingere a oricărei tendințe spre reînnoire a structurilor românești, prilejuită de apariția *Istoriei civilizației* a lui Lovinescu. Un an mai târziu, Crainic adaugă tradiționalismului dimensiunea ortodoxistă. Iar în 1928 Crainic devine unicul redactor al *Gândirii*, adăugând doctrinei revistei o deslușire explicativă prin eseu *Sensul tradiției*, („Occidentalizarea înseamnă negarea orientalismului nostru, nihilismul europeanizat înseamnă negarea posibilităților noastre creatoare. Ceea ce înseamnă negarea principală a unei culturi românești”). Unii dintre vechii colaboratori ai revistei, inclusiv Maniu dintre fondatori, nu agreează noua ei orientare. Ba chiar directorul publicației preciza (în articolul bilanț *După zece ani*) poziția particulară a lui Blaga, ca poet, în gruparea revistei iar când, în același an, se începe publicarea *Eonului dogmatic* o notă a redacției se delimita de opiniile filosofului. Ținuta doctrinară a revistei (prin eseuri, studii, notele de la „Cronica mărunță”) se accentuează, mohorit, în anii treizeci. Dar, încă o dată, aceasta nu-i știrbește valoarea și prestigiul. *Gândirea* reprezenta, în epocă, un curent și o orientare de idei, cu partizani (destui) și adversari. Polemicile se mențineau mereu încordate, întreținând atenția. Gândirismul a reprezentat o direcție, cu ecou incontestabil, în spiritul public românesc interbelic. Și aceasta e întotdeauna foarte important. E semnul indubitabil al importanței unei publicații literar-culturale-doctrinare. Și apoi cine ar îndrăzni să ignore sau să diminueze valoarea literaturii publicată în revista lui Crainic? *Gândirea* a fost negreșit una dintre cele mai excelente reviste de cultură care a strălucit în compartimentele literare. Nu, din păcate, și în secțiunea comentariului literar (spre deosebire de cel al artelor plastice). Pentru că aici Crainic a comis o eroare fatală. Prin 1929 obținuse colaborarea lui G. Călinescu. Dar, probabil, neconsiderându-l (avea dreptate!) obedient față de programul revistei, l-a îndepărtat, preferând, în calitate de cronicar literar, pe un Petre P. Ionescu și Al. Bădăuță. Crainic a și teoretizat dezinteresul pentru comentariul literar, precizând că important e programul revistei (pe care îl stabilește direcția) și nu critica literară, o disciplină socotită parazită. Dar chiar și această deficiență particularizează revista, obișnuind cititorul să descifreze programul în articolele directorului, al unor colaboratori foarte apropiați și, firește, în acidele note de la „Cronica mărunță”. Marcantă se păstrează constant, totuși, distanța dintre sectorul să-i spunem doctrinar al revistei și

literatura ei. Aceasta din urmă e, cu inevitabile concesii din orice publicație, mereu la înălțime. Sigur că unii scriitori evită, în anii treizeci, revista lui Crainic (Arghezi, Rebreanu, Camil Petrescu, tot grupul de la „Sburătorul” în frunte cu Hortensia Papadat-Bengescu, Călinescu etc.). Nu era, firește, o absență de neignorat. În schimb, alte condeie strălucite se simt aici în largul lor și publică în mod statornic. Blaga, Pillat, Voiculescu, Mateiu I. Caragiale, Papilian, tinerii D. Ciurezu, Vintilă Horia, Radu Gyr, V. Ciocilteu, Ovid Caledoni, Ștefan Stănescu, Cioran, Eliade sint numai câteva nume (le-am mai menționat) care atestă seriozitatea literară a revistei. Și dacă unui Blaga i se admiteau „extravaganțele”, ceilalți erau, mai toți, tradiționaliști prin formație. Era firesc să opteze pentru *Gândirea*. Dar nu era, de fapt, normal să ființeze o astfel de publicație care să absoarbă producția literară a unor creatori ce gîndeau și simțeau astfel? Întrebare, desigur, retorică.

D L. EMIL PINTEA afirmă, cu dreptate, că „ideologic vorbind, componenta cea mai stăruitoare a *Gândirii* rămîne ortodoxismul, teoretizat și manifestat constant în primul rînd prin condeiele de marcă ale lui Crainic și Stăniloae”. Așa este. S-a întîmplat însă că N. Crainic nu s-a limitat să teoretizeze, pur și simplu, în jurul temei ortodoxiei. A transformat ortodoxia în ortodoxism, conferindu-i trăsături normative. A ținut să afirme, altfel zicînd, că ortodoxia este elementul definitoriu care caracterizează sufletul românesc. „Moștenim, scria Crainic în august 1928, într-un important eseu intitulat *Sensul tradiției* - un pămînt răsăritean, moștenim pămînt creștin - soarta noastră se cuprinde în aceste date geantropologice. O cultură proprie nu se poate dezvolta organic decît în aceste condiții ale pămîntului și duhului nostru. Occidentalizarea înseamnă negarea orientalismului nostru, nihilismul europeanizat înseamnă negarea posibilităților noastre creatoare”. Cum se vede, ortodoxismul normativ a fost asociat cu un tradiționalism osificat care respingea hotărît orice tendință spre înnoire și occidentalizare. În același spirit vor scrie, în *Gândirea*, Radu Dragnea, apoi Vasile Băncilă și părintele D. Stăniloae. Ortodoxismul normativ a fost contestat de majoritatea curentelor de idei românești și încă în 1926 de Lovinescu. În 1929 Ralea a ținut să precizeze: „Nu credem că ortodoxismul ne duce la cunoașterea și cultivarea specificului nostru național - pe care și noi îl cerem în literatură, dar pe căi laice. Identitate între sufletul nostru național și ortodoxism? E clar mi se pare că: 1) Nu toți românii sint ortodocși, deci că a identifica românism cu ortodoxism înseamnă a lăsa în afară de patria lor o multime de români. Sufletul nostru național e mai larg decît formula ortodoxă. 2) Sint și alte popoare ortodoxe. Această credință nu e numai a noastră: o au și grecii, rușii etc. - popoare care se aseamănă prea puțin cu noi”.

I Iorga scrie în 1934, în *Istoria literaturii românești contemporane*, de „grupul, cam pestriț ca origine, temperament și fel de manifestare, de la revista *Gândirea*, care-și impunea sarcina, de imposibilă realizare, de a clădi o nouă

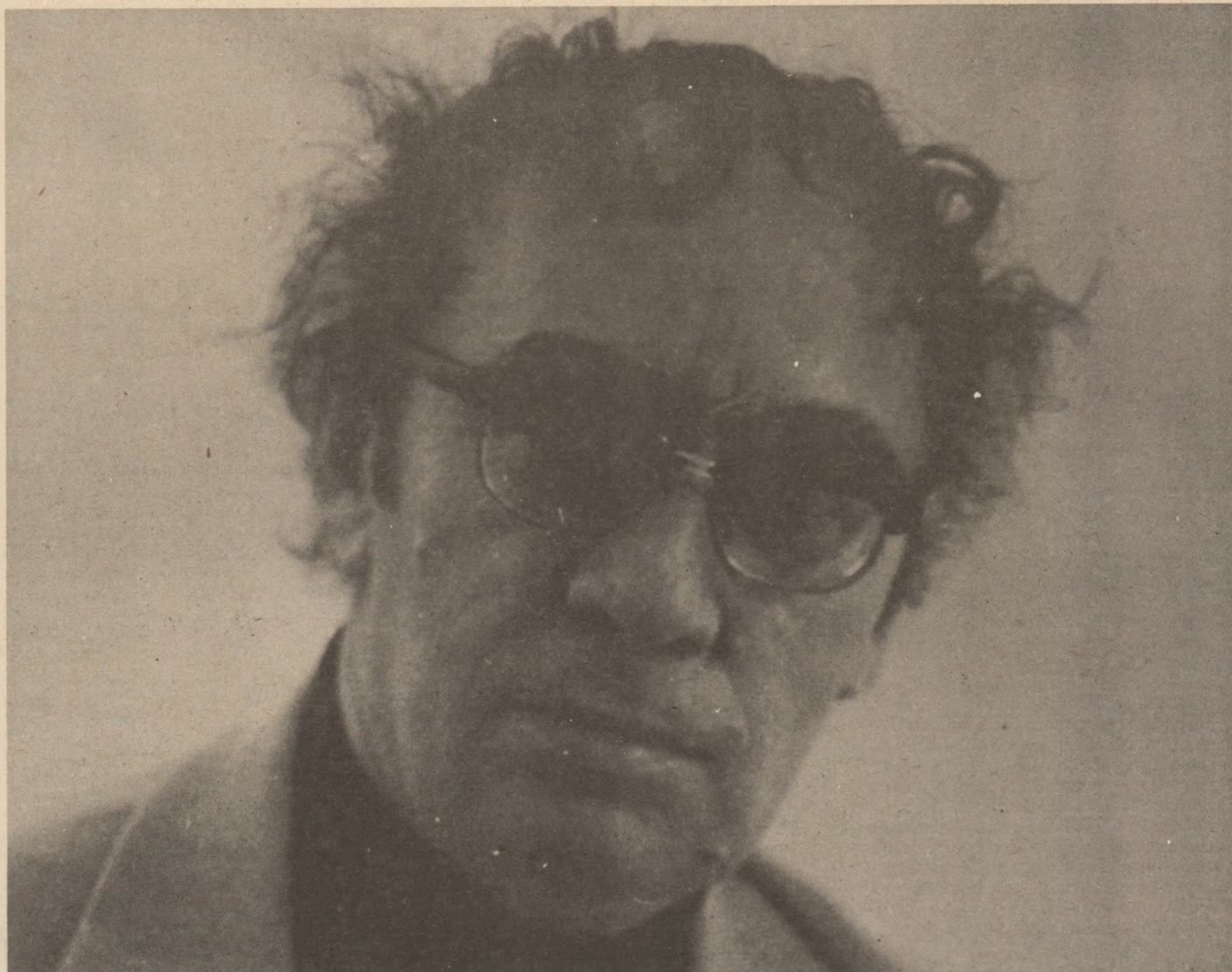
poezie, o nouă literatură, o «gîndire» nouă pe o ortodoxie care n-a fost și nu va fi niciodată, după trecătorul misticism al muntelui Athos în secolul al XIV-lea. E o confuzie cu catolicismul”. Cum se știe, în anii războiului, și Blaga a fost nevoit să se disocieze polemic, în chestiunea ortodoxismului, de *Gândirea*. Firește că Nichifor Crainic n-a dezarmat, continuînd să apere punctul său de vedere în polemici neîmpăcate. A căpătat chiar noi adepți. Dar punctul său de vedere nu a încetat să fie considerat, de personalități cugetătoare care contau, restrictiv, inoperant și retrograd. În prefața antologiei sale, dl. Emil Pinteau consideră că după 1944 (cînd *Gândirea* n-a mai putut apărea) „triada credință-tradiție-autohtonism, susținută de *Gândirea*, devenea, în interpretarea ateist vulgară o expresie a obscurantismului reacționar”. Are dreptate. Aș adăuga numai că la fel a fost considerată această triadă, între războaie, de personalități care nu aveau nimic comun cu comunismul. Din păcate, *Gândirea* a reprezentat, în deceniile interbelice, pe plan doctrinar-ideologic, o orientare retrogradă, potrivnică europeanizării și înnoirii structurilor organismului românesc. Ceea ce, o repet din nou, n-a împiedicat această frumoasă revistă să publice literatură de aleasă condiție estetică. *Gândirea* a fost, în epocă, o instituție cultural-literară-doctrinară complexă și importantă. Dar nu putem să egalizăm, nepotrivit, toate compartimentele ei, formulînd judecăți unificatoare. Disocierea e, și aici, absolut necesară. Tot în mica sa prefață editorul afirmă că unii colaboratori (și-i citează pe Arghezi și Călinescu) cînd au voit au părăsit revista „fără a li se face reproșuri”. N-are dreptate. Reproșurile au fost, devenind chiar polemici încordate și cu Arghezi și cu Călinescu, după cum mai înainte (1923), se întîmplase cu Camil Petrescu. Sint fapte notorii de istorie literară și a le tăgădui e o copilărie.

Antologia d-lui. Emil Pinteau din literatura *Gândirii* (poezie, proză, dramaturgie, memorialistică, note de călătorie, cugetări și parabile, eseu), minuțios și cu rigoare alcătuită, dovedește aprofundată cunoaștere a colecției revistei și mai puțin a înfruntărilor de idei din acele decenii strălucitoare: Se cuvenea ca fiecărui autor antologat să i se precizeze măcar datele biografice, dacă nu și cele minimal bibliografice. Fotografia în desen, singură, nu e suficientă. Și dacă, în note, cel puțin pentru secțiunea eseu, se ofereau succinte informații despre polemicile stîrnite în epocă, idealul fizionomiei unei antologii ar fi fost atins. Dar idealul meu de istoric literar nu e, desigur, și al altora. Oricum, antologia d-lui. Pinteau, apărută la serioasa editură „Dacia”, e un act editorial meritoriu, chiar dacă nu e semnificativă structura sumarului fiecărui capitol. Și e aproape de mirare că, în condițiile restrictiv-financiare de astăzi, a putut apărea. Gratiudinea se îndreaptă, de aceea, deopotrivă către editor și editură.

Fotografie de Ion Cucu

aceritate totală ce a trăit, cum a iubit, a
ferit un om din timpul nostru istoric.
sa aş vrea să fie și întrebările
dumneavoastră, dacă aveți exercițiul
sincerității."

Fără nici un moment de inhibiție,
întrebările erup din sală. Unii întreabă
direct, brutal, parcă interoghează, alții îl
logiază pe invitat într-o manieră
ceremonioasă, alții aruncă în aerul încins
te o presupunere provocatoare, cu
plozie întârziată. Marin Preda nu cere,
ci o situație, un răgaz de gândire. Este
în temă. Răspunde pe loc, cu
lavitate, cu amuzament sau cu iritare. În
mp ce din sală se formulează minuțios -
arcă se croșetează! - o întrebare mai
cticoasă, el cere un pahar cu apă și
ghite în văzul tuturor o pastilă albă.
est moromețian sau simplă coincidență?

La întrebarea „ce anume v-a făcut să
andonnați scrierea romanului *Delirul*, a
rui primă parte s-a bucurat de succes,
ntre a începe să scrieți un nou roman,
ră nici o legătură cu precedentul?”,
Marin Preda răspunde: „Cartea aceasta,
o mie două sute de pagini, am scris-o
spul de repede, în trei ani de zile, fiind
spăimîntat că dacă n-o încep și apoi
acă n-o termin va face parte dintre
rpile a căror temă se va spulbera și nu
mai putea fi scrisă vreodată. Aveam
ntimentul că trebuie să iasă ceva care
nu semene deloc - sau să semene foarte
uțin - cu ce am mai scris și în același
mp să fie de o amploare care să-mi
tă să spun tot ce știu eu. Există un
să știnea moment când un scriitor simte
a trebuie să spună tot ce știe.”

O altă întrebare se referă la tehnica de
laborare a romanului. „Nu am făcut -
răspunde Marin Preda - nici un fel de
emersuri de documentare. Spre
osebire de *Delirul*, aici totul se bazează
e ce aveam deja în minte. Am citit doar
istoria filosofiei a lui Hegel, pentru că
cmai apăruse. Cred că filosofia, dacă e
hsusită și trăită de erou, este aventură a
iritului la fel de palpantă ca aceea cu
ow-boys - aici am furat o idee a lui Eugen
Simion, dintr-un articol al său.”

Eugen Simion înclină din cap, cu aerul
unui aristocrat care tocmai a dăruit un
astel.

Lui Marin Preda i se spune apoi: „În
cest roman sînteți foarte orgolios. În
egătură cu aceasta vrem să știm dacă ați
ntenționat să polemizați cu Tolstoi. Și
e-ar mai interesa să aflăm de ce sînteți
tîit de rău cu eroii dumneavoastră.”
Prozatorul intervine: „Tolstoi este
scriitorul pe care îl cred cel mai mult în
afară de Shakespeare. Aproape în
totalitate. Pe Balzac, de exemplu, nu-l
cred. Cu Tolstoi n-ai ce polemiza. Dacă
este ceva polemic este cu Dostoievski, care
a descoperit psihologia abisală. Și în
romanul meu cred că este ceva abisal, dar
de altă factură.”; „Referitor la a doua
întrebare. Flaubert spune: «o să-i
ostogolesc pe toți în noroi». Eu nu m-am
scînt la aceasta, am vrut să fiu cu toți
drept. De pildă, Acojocăriței și soția lui
sînt prezentați în primele două volume ca
sînt răi. Dar în volumul trei naratorul
și spune: Da, trăiau așa, dar în

felul lor abject se iubeau. Cred că v-am
convins că nu sînt rău.”

La întrebarea, provocatoare, dacă nu
cumva, de la prima pînă la ultima carte,
„s-a produs un proces de profesionalizare”
și dacă nu există riscul „de a face acum o
literatură de succes ieftin, pentru
comercializare”, Marin Preda nu se
impacientează. Răspunde liniștit: „Cel
mai mare profesionist dintre noi, Balzac,
care scria chiar pentru bani, a dat cărți
bune. Important este rezultatul. Doar
pentru talentele mediocre goana după
succes este riscantă.” Și încheie
imprevizibil: „Dar ultimul meu roman nu
este cartea unui profesionist. Este scrisă
de un om care simte nevoia imperioasă să
scrie. Celelalte cărți sînt mai organizate.”

Prozatorului i se atrage apoi atenția că,
din punctul de vedere al unui student la
filosofie, „calitatea filosofării lui Petrini
ridică mari semne de întrebare și că
mediile academice împărtășesc aceste
îndoieli; personajul nu are nici nivelul de
gîndire, și nici competența unui filosof”.
În sală se face rumoare. Impetuos ca un
agent din serviciul de pază al
președintelui S.U.A., Mircea Dinescu ia
apărarea lui Marin Preda, făcînd pe loc un
pamflet la adresa celor care își închipuie
că filosofii sînt oameni gravi, capabili să
spună în orice împrejurare ceva profund:
„filosofii sînt și ei oameni, mîncîncă, beau,
mai fac și cite o glumă timpită”.

Atîns de întrebare și nesatisfăcut de
replica ofensivă a lui Mircea Dinescu,
Marin Preda răspunde și el, timid: „Eroul
meu este asistent la facultatea de filosofie,
nu filosof. Aceasta este o aspirație secretă
a lui. Însemnările sale despre «noua
gnoză» nu le-a citit nimeni, așa că nu ne
putem pronunța asupra lor”.

Referindu-se apoi, ca răspuns la altă
întrebare, la concepția sa despre istorie,
așa cum se întrevede în roman, prozatorul
declară că n-a renunțat la ceea ce credea
cînd a scris *Delirul*: „Eu nu cred că tot
ceea ce cuprinde istoria trebuie ridicat în
slăvi.”; „Prin personalitățile istorice se
exprimă voința maselor, însă se exprimă
numai pînă la un punct. Se poate întîmpla
ca un conducător, odată investit cu
putere, să ducă unde vrea el masele. Așa
s-a întîmplat de exemplu cu Hitler.”

Apoi, Marin Preda explică de ce a ținut
să-l transforme pe Lucian Blaga în
personaj de roman: „Față de Blaga aveam
o simpatie încă de pe vremea cînd eram

elev. Îl admiram - era o admirație
generală - atît pentru poezia lui, cît și
pentru că era filosof. Simpatia mea pentru
Blaga a crescut cînd am auzit o întîmplare
povestită de I.D. Sîrbu, dramaturgul de la
Craiova. Era pe vremea cînd apăruse
romanul *Moromeții* și el i-a vorbit
poetului de această carte. Blaga a
exclamat: «Bă, nu predați făclia scitului
ăștia!» adică unuia care nu era ardelean.
Spontaneitatea reacției m-a cucerit.”

„Curajul de a scrie despre nedreptățile
săvîrșite în deceniul șase - întrebă cineva
cu sentimentul vizibil al întregii săli - nu
vine cumva prea tîrziu?” Marin Preda
parează: „Despre ceea ce se petrece rău în
lume nu e niciodată prea tîrziu să scrii.
Altfel, răul se poate repeta.”; „Și apoi, eu
nu mi-am propus în primul rînd acest
lucru. Eu am scris înainte de toate despre
un om, despre încercarea de a forma un
cuplu, despre preocupări spirituale. Dacă
o carte încearcă să reziste numai prin
curaj, este într-adevăr tardiv să arăți
după douăzeci de ani care a fost...
«suferința urmașilor». Dacă un roman e
doar curajos dispăre odată cu fenomenul
respectiv. Însă atunci cînd e valoros sub
raport literar, nu mai contează cînd
anume e scris.”

La despărțirea de Marin Preda se
aplaudă. Se aplaudă cu totul altfel decît la
manifestările oficiale.

18 mai 1981

ALALTĂIERI am aflat că a murit
Marin Preda. Eram la redacție și vestea a
străbătut rapid toată Casa Scînteii.
Reacțiile au fost dintre cele mai diferite.
Ion Cristoiu a început imediat să facă un
raționament privind evoluția vieții
literare; avea aerul unui comentator de
șah care urmărește o partidă și ia în
considerare faptul că de pe eșichier a
dispărut o piesă. Victor Atanasiu a folosit
cu promptitudine prilejul pentru a face un
eseu oral despre „destinul scriitorului
român”. Ioan Adam, după cîteva
exclamații de consternare teatrală, a
intrat în alertă gîndindu-se - ca șef al
secției de cultură - că va avea nevoie
urgentă de articole despre Preda.

La redacția *Lucașfăului*, echipa ieșise
din birouri și umplea culoarul cu
vacarmul stupefacției ostentative. Se
simțea că vor cu toții să contracareze un
apăsător sentiment de vinovăție - după ce
ani la rînd i-au făcut opoziție lui Marin
Preda.

La România literară stăpîneau tăcerea
și dezolarea. Valeriu Cristea era prăbușit.
G. Dimisianu abia reușea să articuleze
cuyintele.

În cursul zilei de azi, la ora 12, am fost
la morgă, cu Domnița. Mai veniseră:
Valeriu Cristea și Doina, Eugen Simion și
soția lui, Viola Vancea, Dorin Tudoran și
un frate al lui Preda, Gheorghe, parcă,
împreună cu un nepot al lui, un copil.

Cadavrul lui Preda era așezat în capela,
jos, într-un colț, pe o targă metalică.
Simion, Valeriu, eu și un om de serviciu
l-am ridicat și l-am așezat pe catafalc.
Avea o figură impenetrabilă, gravă, cu
trăsăturile nu destinate, ci căzute, ca ale
unei măști de plumb. Mîinile îi stăteau
încrucișate pe piept, cu o notă de
stîngăcie. De sub giulgiul alb, din
material plastic, prea scurt, îi ieșeau
picioarele încălțate cu pantofi noi. Greu de
uitat tălpile lucioase, cu care nu pășise
niciodată.

Am depus flori, am păstrat cu toții
cîteva minute de tăcere. Se auzeau
distinct, de afară, vocile unor zugravi,
zgomotul unei găleți goale lovite din cînd
în cînd cu o unealtă metalică, huruitul
mașinilor de pe stradă.

La un moment dat, a apărut cineva din
administrație, care ne-a rugat:

- Nu vă supărați, trebuie să-l băgăm
înapoi la frigider...

La aceste cuvinte, Marin Preda a fost
singurul care nu a tresărit.

15 iulie 1992

AȘA cum și-a dorit, Marin Preda a fost
crezut. El s-a bucurat de credit datorită
calmului și sobrietății cu care a tratat
problemele de morală. În acest, să-i
spunem, domeniu, apar frecvent inși
patetici și turbulenți, care, înainte de a
înțelege sufletul omenesc, vor să-l
reformeze. Marin Preda n-a bruscăt
nimic. El s-a apropiat cu sfială de
misterul vieții sufletești.

Dar nici n-a procedat cu acele infinite
ezitări prin care unii salvatori nu reușesc
decît să-i terorizeze pe salvați. Ca orice
țaran care a văzut de mic oile făcînd miei
și iarba crescînd sau uscîndu-se de arșiță,
avea mișcările sigure, eficiente, cu priză
la realitate. De aceea, și azi, cînd îi citim
textele, le citim ca pe un mesaj important,
venit din partea unui inițiat. Marin Preda
știa ceva.

Alex. Ștefănescu

Gheorghe SCHWARTZ

Cazul P.G. Bahadur

sau Fiul Vânătorului și cele trei mere de argint

TITLUL acesta poate să pară puțin ciudat, dacă nu chiar ironic, deși el nu încearcă decât să acopere cât mai fidel subiectul unei întâmplări reale - ce s-a întâmplat și ce se va întâmpla.

P.G. Bahadur este o anagramă posibilă, motivată din imposibilitatea de a mai putea depista cu certitudine aranjamentul unei anumite zestre literare. Anagrama aceasta ne-a sugerat-o și faptul că un Bahadur a fost și până acum eroul întâmplării ce va avea loc, iar literele „P” și „G”, rămase în afara cunoscutului nume, le-am adăugat ca pe niște simple inițiale, așa cum se întâmplă de atâtea ori în istorie, când evenimentele nu pot consuma întregul material aflat de față și transformă în victimă inocentă tot ceea ce nu i-a încăput în intenție.

Pe de altă parte, varianta cu „Fiul Vânătorului” n-am folosit-o atât spre a demonstra arhaicul temei, cât pentru că acela se are-a-l numim P.G. Bahadur a venit, după tradiție, în legendă drept descendentul unui vânător. Iar cele trei mere din metal prețios vor rezulta din poveste.

Preliminariile acestea vor să alunge din start orice prezumție de zeflemea.

PRINTRE legendele asiriene există un mit al unui personaj damnat, Dabatur, erou originar din Orient, venit cu una dintre numeroasele migrări ale popoarelor și așezat cu tribul său în Mesopotamia. Sosirea sa la Uruk, biblicul Erech, trebuie să se fi întâmplat cu câteva generații după epoca întemeietorului Ghilgameș, întrucât cetatea își trăise deja primul apogeu și se afla într-o perioadă de saturatie decadentă. În ciclitatea mării locurilor, acestea sînt momentele de maxim rafinament al ineletricilor vane, al orgoliilor lipsite de subiect și al spleenului baroc. Un venetic sosit din depărtări readece prin pragmatismul său - socotit puțin naiv - o pată de culoare naturală într-un univers suprasofisticat. Depinde de foarte multe și totodată de un fleac de este acceptată sau nu o astfel de ciudătenie de către băștinași. Probabil că Dabatur a fost o personalitate puternică, însă argumentul suprem al vogii pe care a stîrmit-o l-a reprezentat filosofia adusă de el. O societate decadentă are nevoie de prooroci, iar Fiul Vânătorului a intruchipat indiscutabil omul potrivit acestui rol. El și-a cîștigat notorietatea nu numai prin precizia premonițiilor sale, prin înfățișarea-i sălbatică - semăna puțin cu Rasputin, care, în „Memorii” amintește de un Bahurda ce-l instigă de multe ori tiranic din străfundurile uitate ale ființei lui zbuțumate -, dar și prin tonul sumbru al concepției sale despre lume. Pentru Dabatur toate experiențele muritorilor n-au alt scop decât de a-i familiariza cu visul pedepsei de după moarte, cînd, cu o luciditate înspăimîntătoare, sufletele își vor retrăi de opt sute optzeci și opt de ori grozăviile vieții, relevîndu-li-se de fiecare dată mai cumplit orice experiență pînă la pragul insuportabilului și mult mai departe de el. Abia după aceea sufletul va epuiza o încarnare și o va lua de la capăt în ipostaze nu mult diferite, la fel de aparent nevinovate, în realitate tot atât de sumbre. Cum guri, dușmanii tradiționali, amenințau cu o nouă invazie, regele însuși

trebui să admită că prezența la Uruk a lui Dabatur este cel mai periculos inamic, acționînd ca o boală ce paraliza celebra putere de luptă a oștenilor și accentua senzația de nimicnicie a poporului. Însă nici măcar regele nu putea să-l suprima pe celebrul erou al zilei, fără teama de a fi el însuși alungat din cetate. Așa că Dabatur fu solicitat să aducă la Uruk una din dovezile palpabile ale proorocirilor sale, măcar un obiect dintre cele multe descrise atât de amănunțit printre accesoriile cumplitelor civilizații ce vor pedepsi omenirea cu milenii mai tîrziu.

PAGURDAB sau Hagurdab își face apariția în Imperiul Roman în timpul lui Dioclețian. Un autor controversat din secolul al IV-lea de după Christos, Enandros din Nikomedia, prezumtivul autor al celebrului tratat „Despre erezii”, avea să-l pomenească și pe acest personaj straniu, cu aură de prooroc fanatic din care și-ar fi tras cainiții învățătura. *Pagurdab ar fi venit din India și ar fi propagat o învățatură apocaliptică, după care binele nu reprezintă decît o aparență înșelătoare, astfel încît pînă și codul etic trebuie întors cu fața la perete.* Cum să realizezi un lucru virtuos cînd acel profet cu înfățișare de sălbatic îți va dovedi că fapta ta, izvorîtă din ceți mai bune intenții, nu face decît să-ți adîncească ție și semenilor tăi rănile neviedecabile? Nu există lucrare, oricît de nobilă, dovedibilă că ar constitui excepția acestei reguli. Pînă la urmă, Pagurdab era în stare să-ți dovedească fără putință de replică, printr-un discurs logic și limpede, că nu numai că nu ai făcut nimic bun în viață, dar că nici n-ai avut vreedată o dorință cit de cit curată în acest sens. La prima vedere, alternativa firească era să nu mai faci nimic, absolut nimic, sau pur și simplu să te sinucizi. Însă nici aceste variante nu erau scutite de judecata profetului, el demonstrîndu-ți că și ele nu erau decît tot decizii luate de oameni și deci tot malefice pentru semenii și pentru subiectul lor. *Filosofia lui Pagurdab era o dogmă închisă, ea nu permitea nici o evadare din blestemul ei.*

Se pare, totuși, că enigmaticul Enandros din Nikomedia face o confuzie în legătură cu apartenența cainiților de personajul nostru. Asta, în primul rînd, datorită neconcordanței în timp, cainiții fiind cunoscuți cu mult înainte venirii lui Pagurdab la Roma.

Ammianus Marcellinus, contemporanul lui Enandros din Nikomedia și autorul unei „Istorii romane”, pomenește, în treacăt, despre Pagurdah, ca despre unul dintre numeroșii prooroci ce cutreierau încă și pe vremea lui Imperiul, dar care nu numai că nu amenința doar cu un iminent-sfîrșit al lumii și o cumplită Judecată de Apoi, dar susținea că *Apocalipsul a sosit demult, că doar orbirea oamenilor nu-l recunoaște, că fiecare aparență bucurie nu este decît reamintirea cu atît mai dureroasă a unei alternative teoretice ideale și niciodată accesibile cu adevărat urmașilor lui Adam.* Contemporanii stăpîni ai lumii nu-l considerau mai periculos decît pe ceilalți devianți ai creștinismului, întrucît învățătura lui Pagurdah era pur teoretică, ea neapărînd la nici un fel de imperative de urmat deoarece, în conținutul ei, ea excludea din start orice soluție. În consecință, oamenii nu se sinucideau, nu trăiau altfel decît înainte de a-l fi ascultat pe prooroc, doar că rezistența lor în fața vieții era subminată temeinic.

Că lucrurile n-au stat chiar așa o dovedește și faptul că Julianus Apostata, împăratul atât de tolerant, l-ar fi izgonit pe Pagurdab (Pagurdah) din preajma sa, socotindu-i vorbăria dușmănoasă pentru

moralul trupelor chemate să cucerească Orientul.

Acestea ar fi toate informațiile pe care am fost în stare să le culeg în legătură cu personajul nostru la curtea împăraților romani. Ar mai fi de adăugat doar amănuntul după care Pagurdab ar fi purtat cu el trei mere de argint (semnele ispitei) și le arăta întotdeauna în timpul demonstrațiilor sale (din păcate pierdute). Poate de la aceste mere să fi fost integrat proorocul sectei cainiților, ei fiind cei ce susțineau că fructul Evei este darul cereș.

După alungarea lui Pagurdah de către Julianus, personajul nu se mai întoarce nici în urma apropiatei morți a augustului. El dispare pentru totdeauna. Însă apare... la Uruk, întors din însărcinarea primită de la regele local și aducînd „corpul delict” solicitat. Modul revenirii este formidabil: el sosește într-o noapte, în timpul unei slujbe religioase oficiate chiar de către rege în fața populației adunate în piața din centrul cetății. Pagurdah - redevenit Dabatur - coboară pe pămînt, ivindu-se din cer. Drmul de întoarcere îi este marcat de un jet puternic de flăcări. Chiar după ce a ajuns printre oameni, jetul luminos a persistat noaptea întreaga pe boltă.

În relatările despre vizite ale extraterestriilor petrecute în timpul veacurilor, întimplarea din Uruk, preluată prin filieră egipteană, reprezintă una dintre primele mărturii. Ea stă la originea unor mituri cosmogonice transmise prin viu grai și, lăsînd la o parte probele materiale explicate cu ajutorul ufologilor, legenda despre Dabatur a fost stabilită cronologic ca fiind o premieră în domeniu. Se pare, totuși, că această datare a stat la baza a nenumărate confuzii. Pe de altă parte, acceptînd de bună istoria despre Dabatur, revenirea personajului (în diferitele sale anagrame - chiar dacă nu perfecte din pricina numeroaselor transcrieri) devine cu totul incoerentă.

BAHADUR va săvîrși nenumărate isprăvi și, asemenea lui Hercule, va aduce și merele de argint dintr-o mai veche grădină a Hesperidelor. Istoria, ca de obicei, incurcă datele și miturile se învîlmășesc. Robertsohn, într-un studiu comparativ, crede că a găsit în Dabatur o sursă preelentă și lansează mitul „Uhrherakles”. El caută îndelung și celelalte isprăvi la care ar fi fost supus eroul de către regele din Uruk, însă rezultatele sînt cu totul neconvingătoare. În cărțile despre Sumer, Dabatur este prezentat și altădată în postura personajului originar al unor legende ulterioare. Dar totul nu este decît speculație, alte mărturii nu s-au păstrat în legătură cu el.

Bahadur mai apărînd de multe ori în decursul timpului, de l-am identificat corect, se naște cel puțin o întrebare: el, cel pus la încercare de către cineva din adîncul trecutului, nu se îndepărtează numai geografic de locul unde este așteptat, dar face și vaste incursiuni în vreme, de multe ori în viitor. Cunoaștem, așa cum am spus, o singură reîntoarcere la Uruk, cea coborînd din cer, cînd aduce cu sine cele trei mere de argint, așa că alte comentarii la comentarii ar fi hazardate.

Dar iată cea mai recentă ipostază a Fiului Vânătorului, ipostază în legătură cu care mai există mărtori oculari în viață. Este vorba despre celebrul caz P.G. Bahadur, amintit în mass media anilor tulburi de după cel de al doilea război mondial. Agențiile de presă, suprasaturate de evenimentele legate de bilanțul tot mai incredibil pentru opinia publică a

nenorocirilor și erorilor conflagrației abia terminate, găsesc loc să se ocupe și de țări îndepărtate, precum India, „giuvaerul coroanei britanice” care tocmai își dobîndea neatîrnarea. Subcontinentul acela straniu fusese împărțit prin tratatul de independență în trei părți distincte. Populații întregi, în număr de multe milioane de oameni, se mutau dintr-o parte în cealaltă a graniței trasate arbitrar, dar trenurile erau atacate și pasagerii ucîși în mod bestial pînă la unu. În condițiile unui adevărat genocid, Jawaharal Nehru îl roagă pe fostul ultim vicerege englez, Louis Mountbatten, viconte de Burma, să asigure în continuare securitatea fostei colonii pe timpul unei perioade de trecere. Acesta acceptă și măcelurile încep să fie controlate. În cadrul acțiunii de supraveghere este arestat un oarecare P.G. Bahadur, identificat a se fi aflat în foarte multe locuri unde s-au produs cele mai abominabile ucideri în masă, unde au fost ciopîrțite cadavrele și maltratați cu sadism copii și femei. La început, prizonierul nu este luat în serios întrucît tot ce spune pare lipsit de sens. Nu este, totuși, declarat iresponsabil de către un medic specialist și surprinde faptul că se dovedește în stare să răspundă anchetatorilor în diferite limbi și dialecte în care este interogat. Pare dispus să colaboreze, însă anchetatorii ajung la concluzia că este deosebit de viclean, deoarece nu numai că se arată gata să semneze orice declarație, oricît de incriminată, însă aduce mereu - nesilit de nimeni - noi și noi dezvăluiri senzaționale, multe reprezentînd învinuiri îndreptate împotriva sa însuși. Se cere un nou consult psihiatric și, de data asta, comisia nu mai este atît de fermă, apărînd o evidentă divergență în păreri.

În timpul acesta, ancheta se prelungeste și P.G. Bahadur revine tot mai des pe prima pagină a ziarelor locale și, din cînd în cînd, și în știrile transmise de agențiile de presă străine. Ceea ce-i aduce notorietatea o reprezintă faptul că nu epuizează niciodată amănuntele unor noi și noi incidente abominabile (ce se dovedesc de fiecare dată reale), ca să ajungă pînă să și clarifice alte numeroase cazuri ce păreau să se afunde tot mai mult în ceață, că, avînd o memorie cu totul ieșită din comun, identifică pînă și soarta unor dispăruți sau a unor martori sau făptași despre care pînă atunci nu s-a știut nimic. P.G. Bahadur era în stare să spună cum era îmbrăcat cutare călător dintr-un vagon căzut pradă bandelor adverse, să povestească modul cum a fost ucis fiecare dintre acei nenorociți, să pomenească semnele particulare ale victimelor și ale agresorilor. Ceea ce la început anchetei păru a fi o logoree provocată de emoțiile detenției se dovedea treptat a reprezenta pas cu pas adevărul adevărat. Arestatul devenise un fel de film viu al scenelor de groază și era dus de la un proces la altul spre a depune mărturie decisivă în cazurile cele mai încălcate. La un moment dat, păru să știe prea multe și pentru puterea de înțelegere a poliției și cîțiva avocați isteți reușiră să dovedească în mod clar că individul dădea informații despre unele incidente desfășurate la mari distanțe geografice, dar care au avut loc aproape în același timp. Bahadur nu se dezvinovăța niciodată, însă continua să furnizeze amănunte relevante, accesibile doar cuiva aflat de față. În caz că mai existau și alți martori sau supraviețuitori ai grozăviilor respective, de regulă, aceștia își aminteau de figura greu de uitat a individului cu barba sălbatică, îmbrăcat nici hindus, nici musulman, nici șiiit și nici măcar englez. Iar ceea ce răzbătea de sub barba bogată

*)Așa-zisele scrieri „autobiografice” în versiunea Mihailov, de mare circulație prin anii 1920.

exclusea orice asemănare cu rasa galbenă. Până la urmă, acea ubicuitate a stîrnit vîlvă în presă, mai mult chiar decît cele spuse de numitul P.G. Bahadur. Poate aceasta explică faptul că mai niciodată n-au fost reproduse afirmațiile sale, conținutul mărturiilor, sensul nesfîrșitelor sale vorbe. Pe vremea aceea uimea mai mult insolitul: faptul că suspectul vorbea fără dificultăți absolut toate limbile în care au avut imaginația oficialitățile să-l ancheteze, că era capabil să descrie după o lună fiecare amănunt al unei persoane dintr-un grup ce i-a fost pus în față, că putea da asemenea detalii exacte chiar și despre mai multe evenimente desfășurate în același timp; că vorbea foarte mult, aproape încontinuu. (A fost supus și unor experimente: un ziarist sceptic l-a vizitat cîteva minute, apoi din nou după cîteva săptămîni. Bahadur știa cîți nasturi avusese jurnalistul prima oară la cămașă și ce culoare de cerneală folosisese acesta în stilou).

Dar tocmai ubicuitatea a fost speculată de diferiții avocați. În caz că se admitea mărturia lui P.G. Bahadur într-o cauză, atunci nu se putea accepta că omul a fost în același timp și într-un alt loc. Cum martorul era de cele mai multe ori și inculpat, el netăgăduindu-și niciodată faptele incriminate, ba adăugînd în sprijinul acuzării și alte orori, s-a ajuns la dilema conform căreia nu se putea stabili care dintre mărturiile și delictele paralele erau cele ce puteau fi luate în seamă și care nu. Bineînțeles că, în fiecare proces, avocații se încapățîneau să pretindă că tocmai cauza apărută de ei era cea „redondantă” și că, în consecință, declarațiile lui P.G. Bahadur erau, în ceea ce-i privea, nule. Aceasta a devenit o tactică aproape infailibilă, întrucît teza imposibilității logice a mărturiilor provenite din ubicuitate fiind acceptată de un președinte o dată, ea a creat un precedent ce a invadat apoi nenumărate procese. Chiar și cînd individul cu barba înfricoșătoare nu a fost inculpat de la început într-un caz, apărătorii aveau grijă să-l atragă, știind că în felul acesta vor găsi și cauze paralele ce se vor anula reciproc în favoarea clienților lor. Procurorii, la rîndul lor, să găseau în imposibilitatea de a lupta cu această tactică, fiindcă numitul P.G. Bahadur își recunoștea imediat și în mod public orice vinovăție, problema nefiind să-l faci să admită crima, ci să-i determini pe judecători să fie de acord că unul și același om a putut fi amestecat în măceluri petrecute în (aproximativ) același timp la mii și mii de mile depărtare unele de altele.

Și, iată, totuși, sensul interminabilelor tirade ale împricinatului. *Ciudatul personaj nu făcea decît să repete la nesfîrșit că faptele oamenilor sînt total neutre din punctul de vedere al moralei: indivizii nu pot face nici bine, nici rău, întrucît tot ceea ce ne înconjoară este astfel conceput încît fiecare faptă - sau doar intenție - se să întoarcă împotriva muritorilor. Te naști numai spre a pieri, se spune, dar la fel de corect ar fi să afirmi că te naști numai spre a omori. Dacă mîncîci carne, ucizi viață, dacă ești vegetarian ocrotești o ființă ce, la rîndul ei, va ucide alte ființe, plante sau animale. Și acestea nu sînt decît formele fruste ale demonstrației: pînă la a ucide există nenumărate trepte intermediare care, la o minimă cercetare, n-au cum să nu fie incluse în codul fățarnic al moralei tradiționale.* P.G. Bahadur șoca magistrații prin elocința sa iconoclastă, punînd sub semnul întrebării Decalogul, numindu-l „ipocrit”, susținînd și dovedind că nu există nici măcar un singur exemplu în stare de a se încadra în spiritul celor zece porunci. Inculpatul a fost cercetat din nou și din nou de psihologi, psihiatri, sociologi și preoți de toate credințele, dar toți se îndepărtau înspăimîntați de el, unii concluzionînd că individul este bolnav, alții că reprezintă un caz lipsit de orice perspectivă de salvare, fiecare grăbindu-se să-l includă într-o entitate închisă, unde să-l izoleze de tot ce se află în jur, doar ca să se afle ei înșiși de cealaltă parte, liniștiți și cu sufețele împăcate. În lupta argumentelor, nu Bahadur a fost cel ce a pierdut, cel ce s-a eschivat, cel ce a abandonat...

Pînă și apărările-i în sălile de tribunal erau riscante, el - dacă era lăsat să vorbească - se arăta capabil să răstălmăcească rechizitoriul, dovedind că și cele mai bestiale masacre (la care, desigur, participase activ!) nu erau decît o

soluție eficientă de a opri măceluri și mai îngrozitoare; era în stare să-i facă pe supraviețuitori să declare în fața Curții că erau gata, la rîndul lor, să ucidă și să schingiue și că, oricum, rănile nevindecabile ce le purtau, cereau răzbunări pe măsură. P.G. Bahadur distrugea sensul justiției și magistrații se apărau, dîndu-i tot mai puțin prilejul de a vorbi. Pînă ce, spre surprinderea generală, fostul vicerege, lordul Mountbatten, l-a invitat la niște discuții între Nehru și Dschinnah, șeful Ligii Moslemice. Protocoalele acelei întîlniri n-au fost niciodată date publicității, însă toate părțile s-au arătat conștente. Numele lui Bahadur nu mai apare în ziare.

RĂSFOIND presa vremii, surprinde totuși dispariția bruscă a unui personaj atît de pitoresc, o adevărată trufanda pentru orice jurnalist. În ultimele consemnări, se reproduce o idee ce revine de mai multe ori în discursurile sale de prin sălile tribunalelor: *faptele oamenilor sînt atît de nocive încît nu există nici o îndoială că umanitatea se (auto)distrugă din cînd în cînd, luînd-o, după o vreme, de la capăt. Războaiele nu sînt decît niște palide repetiții, masacrele interetnice reprezentînd ceva mai mult, un prolog al Apocalipsului, un semn, dar toate nu fac decît să jaloneze aceeași cale.* Al doilea război mondial, holocaustul, genocidul de după cucerirea independentei de către India sînt trepte ale unui sfîrșit ce se apropie. Proorocirile continuă și se îndeplinesc în Coreea, Vietnam, Afganistan și în locuri pe care doar treptat le descoperim a fi fost scenele unor premoniții ale lui Bahadur. [Un ziarist a coroborat datele inculpatului din India cu prezicerile lui Nostradamus și a trebuit să accepte că autorul din evul mediu putea fi citit cu ușurință cu cheia pe care o ofereau spusele lui Bahadur. Mai mult chiar, acesta pretindea că sfîrșitul lumii va avea loc (din nou!) într-un viitor apropiat, adică în anul 1994 după nașterea lui Christos, deci exact la data indicată și de Nostradamus!]

„Următorul interviu îl voi da printre flăcări și fum în anul cînd lumea se va prăbuși iarăși, îl asigură el pe un ziarist scandinav (vorbind cu acesta, desigur, în limba norvegiană!) și fiindcă și dumeata vei fi de față, nu-ți spun decît La revedere!”

Nu aș fi scos la iveală acele tăieturi din ziare ce încep să se îngălbenească deja de vreme de n-aș fi aflat, tot prin mass-media și tot întîmplător, că un bombardament din războiul din Golf ar fi scos la iveală niște vestigii necunoscute din perioada medie a Uruk-ului și, printre altele, specialiștii ar fi dat și de niște hărți ciudate, cu tărimurile mai asemănătoare zilelor de azi decît vremurilor preistorice, cu un scris încă necunoscut savanților și indicînd cu precizie locurile marilor conflagrații ale secolului XX e.n. În grabă, s-au formulat explicații aparținînd ufologiei, dar faptul că, alături de ciudatele înscrisuri, se aflau și trei obiecte rotunde de argint m-a dus imediat cu gîndul la Dabahu - Pagurdab - Bahadur: proorocul din Uruk se pare că și-a mai îndeplinit una dintre însărcinările ce i-au fost date și s-a întors din viitor cu harta grozăviilor ce vor urma. Desigur, isprava sa a fost gratuită, cine să conceapă mesajul lui și cine să cuprindă urgia în toată hidoșenia ei. „Măcelurile noastre sînt floare la ureche pe lingă calitatea și cantitatea crimelor ce vor veni, l-a prevenit Dabahu pe regele din Uruk și pe cetățenii adunați să-l asculte. Cum fiecare durere este resimțită de cel ce o suportă și cum fiecare moarte este individuală, măcelul are toate condițiile spre a se perpetua și spre a crește. Fiecare sfîrșit al lumii nu este decît un început. El premerge noi civilizații preocupate doar de a (se) distruge”. („Explicații-mi, vă rog, rînji proorocul, unde sînt milioanele de ani care îi lipsesc ACESTEI civilizații la bilanț?”)

„Ce bilanț, l-au întreat.

„Păi, dacă omul, ziceți voi, s-a dezvoltat pînă la stadiul de homo sapiens în milioane de ani, unde este tot acest timp, voi evoluînd ca atare doar de cîteva mii de ani? Ce a făcut specia între, să zicem, anul un milion î.e.n. și anul cinci mii î.e.n.? S-a tot dezvoltat?”*

*) Din *Bombay's Star*, 17 II 1950, Ediția de seară

Dumitru ȚEPENEAG

Un român la Paris (XIX)

- file de jurnal -

25 iunie 1971

A venit respingerea formală de la *Lettres Nouvelles*.

„Les nouvelles ont paru inégales. Quelques-unes sont de bonne qualité mais les textes les plus longs ont semblé gâchés par des répétitions mécaniques ou par la juxtaposition de développements réalistes et oniriques. Finalement, c'est toute l'oeuvre qui a quelque chose d'informatif, les thèmes ne se présentant jamais qu'à la manière d'incertaines perspectives de fuite. En ce sens, le recueil porte bien son titre: ce sont vraiment des «exercices d'attente».

La traduction n'est certainement ce qu'elle devrait être: elle manque de fermeté, elle comporte un certain nombre d'incorrections et de gaucheries”.

Nici un cuvînt despre *En bas*. O publică sau n-o mai publică în revistă?

Va să zică tocmai ce constituie stilul meu - „juxtapositions de développements réalistes et oniriques” - e considerat o slăbiciune. Iar din subtilitatea titlului n-au înțeles nimic.

Ce fac?

Alain să mai îmbunătățească puțin traducerea, unific eventual punctuația conform sugestiilor lui Pinget și trimit volumul la *Seuil* și în Elveția.

Mă bat în continuare!

Am citit eseurile lui Nodier, într-o ediție veche din secolul trecut (dăruită de H. Juin); alte lecturi: *Bataille, Ricardou*. Foarte interesantă *Pour une théorie du nouveau roman*. În general am citit destul de puțin cît am stat la Paris. La bibliotecă nu m-am dus aproape deloc.

26 iunie 1971

(...)

O idee: să scriu cartea politică împreună cu cineva rămas aici (Barbăneagră, Cristovici) intitulînd-o astfel: *J'ai la liberté*

choisi la dictature
Sub o formă dialogată, argumente și contraargumente. Cu o introducere istorică, social-politică. (...) Singurul inconvenient ar fi că s-ar putea crede că eu vreau să ies cu o superioritate morală din afacerea asta. Mă gîndesc așa: fiecare să pledeze pentru atitudinea pe care a adoptat-o la modul cel mai sincer și bineînțeles că eu n-am să spun că din iubire pentru patrie sau pentru socialism mă întorc. Argumentația mea va avea ca giră a spinării ideea că libertatea socială dizolvă gesturile individului și ceea ce contează la urma urmei e libertatea interioară. Voi propune ca plan valoric de referință planul spiritual. Ambele sisteme vor fi astfel criticate de către amîndoi. Trebuie să vorbesc cu Cristovici,

mi se pare un partener mai bun decît Barbă. E oricum mai deștept.

30 iunie 1971

(...)

Cred că am reușit să-i „mobilizez” pe Monica, Ierunca și Cușă în „operațiunea Goma”. La *Europa liberă* romanul va fi citit într-o emisiune foileton. Trebuie vorbit și cu alții.

Mi-au dat telefon de la Flammarion. Lectorul de română a fost Edy Reichmann. Marți, rezultatul definitiv. Marți 6 iulie.

Dimovii vin pe 8 iulie.

1 iulie 1971

(...)

Mi-a scris Goma. O scrisoare în care face haz de necaz. Din cîte reiese din scrisoarea lui, situația pare să se fi înrăutățit, mai ales în teatru. Multe piese interzise chiar și după autorizarea lor inițială. Congresul probabil că nu se va ține anul ăsta, deși așa ar fi regulamentul. Le e frică, bineînțeles, de eventualele critici mai mult sau mai puțin organizate; în general se tem de orice schimbare cît de mică. Scriitorii se ceartă între ei, se mîncă unul pe altul, de altceva nu sînt în stare.

Cînd mă gîndesc că iar voi intra în atmosfera aia de intrigi și neputință și iar aceleași și aceleași discuții încheiate cu cîte o beție, nu știu ce-mi vine să fac. Și nici să mă izolez n-am să pot. N-am casă și voi fi silit să stau pe la Mogoșoaia ori Sinaia, alături de alți „colegi” veniți acolo să creeze. Cu toate că dacă aș vrea cu orice preț să mă izolez, m-aș putea duce la mama dracului, undeva la țară. Dar atunci de ce nu mă izolez aici? Ce nevoie am să mă întorc? (...)

4 iulie 1971

Fundația Ford mi-a respins cererea de bursă. Mi s-a explicat (destul de confuz) că nu se dau burse decît „en échange” (?) și cu mine nu e sigur nici măcar că am să mă întorc în țară. - Dar nu sînteți o fundație particulară? am întreat. (...)

Am fotocopiat romanul lui Goma (3 copii). L-am recitit. Are unele slăbiciuni, mai ales spre final, unele lungimi, naivități pe alocuri. Oricum e cel mai curajos din cîte s-au scris și are în general un sunet de verosimilitate pe care nu-l mai găsești la alte romane realiste de după război.

Mi-a fost destul de greu să adun datele disparate ale acestei povestiri. Acum sînt în legătură directă cu un gazetar norvegian octogenar, dar încă activ, care, ca și mine, îl așteaptă pe P.G. Bahadur să repara pentru interviul promis. Norvegianul, scăpat incredibil din cele mai cumplite catastrofe (printre care și prăbușirea unui avion al cărui unic supraviețuitor a fost) nu are nici o îndoială că întîlnirea va avea loc. El a înțeles de mulți ani că P.G. Bahadur este polița sa de asigurare pe viață și că, pînă

la întrevvedere promisă, nu i se poate întîmpla nici un accident mortal. „Și, adaugă domnul Anderssen, dacă Bahadur are de gînd să mai descrie și «alte sfîrșituri ale lumii», nu vîd de ce n-ar lua și un profesionist cu atîta experiență ca mine cu el”, rîde bătrînul. Entuziasmul lui nu este molipsitor, nici unul dintre puținii săi vecini nu-l poate suferi și toată lumea pretinde că este un om deosebit de rău. Rău, poate, dar, oricum, optimist.

Evoluția formelor

Imboldul anticanonic al lui Peter Brook

INTR-UN interviu acordat, recent, televiziunii române, Peter Brook, amintindu-și cu plăcere de vizita sa la București și admirând potențialul artistic al teatrului nostru - ca mai toți specialiștii din Europa, cele două Americi, Asia - i-a îndemnat pe realizatorii de spectacole să părăsească vechile clădiri, să le distrugă, să iasă în aer liber, direct acolo „unde se munceste și se trăiește”.

Indemnul vizează, desigur, repudierea modalităților înghețate și căutarea formelor necanonice care să confere artei dramatice un spor de atractivitate. Dar nu am impresia că la noi, ca și aiurea, locul teatral consacrat și-a epuizat posibilitățile. Posibilitățile de modelare conform cu tendințele actuale ce acutizează problema contactului direct cu publicul, chiar prin angrenarea lui directă în spectacol.

În acest sens, stau măturie realizări ale anului artistic încheiat - și nu puține. Un exemplu interesant îl oferă spectacolul scris de Matei Vișniec și regizat de Irina Popescu-Boieru, *Spectatorul condamnat la moarte*, montarea pirandelliană în care, printre acuzați, în procesul grotesc, amintind de anchete și instrumentări juridice totalitariste, sînt implicați (filmați, interogați) inșiși spectatorii plători de bilete. Reprezentația remarcabilă a Teatrului „Levant” cu *Ultima noapte a lui Socrate* de Ștefan Țanev invită publicul chiar în închisoarea ateniană în care Filosoful și Gardianul său au cutremurătorul lor dialog ultim, victima și călăul adresîndu-i-se direct. Regizorul Ștefan Iordănescu și grupul de bravi scenografi cu care a lucrat au amenajat ca sală și scenă una din încăperile enorme ale Muzeului de Artă, arse în decembrie 1989. Realizatorii de spectacole își pun acum cu seriozitate problema implantărilor în locuri non-convenționale.

Spațiu mobil

EVOLUȚIA formelor nu e dictată însă numai de variabilitatea locurilor unde a întreprins actul teatral. Sau nu în principal. Forma teatrală aglutinează un conglomerat de factori determinați în etiologia lor și în structurarea de o idee ce implică organizarea unui spațiu propriu de acțiune.

Apare, pregnant, în arta contemporană, și o formă insolită ce ține de natura artei teatrale și de dinamica ei funciara, și pe care am numi-o *spațiu mobil*. Se decupează, în locul dat, prin elemente mișcătoare, prin efecte savant întocmite, un spațiu condensat în module de acțiune cu caracter emblematic. În *Mincinosul* de Goldoni, la Teatrul Odeon, acest spațiu mobil e desenat și folosit în chip comic. Două mașinării simple, pe care s-au imaginat case, apropie și depărtează protagoniștii în măsura în care aceștia caută să se întâlnească, ori se ceartă și se despart etc.

Grandiosul spectacol shakespearean *Titus Andronicus* de la Craiova e bizuit în întregime pe module de spațiu mobil. Ele au un grad înalt de sugestivitate. Un pat pe roate, pe care se petrec scene foarte diferite, mută acțiunea în medii diverse, cu iuțea și efect sigur. Un

moment de mare finețe se creează prin ploaia ușoară de nisip ce va forma tabla pe care mutilata Lavinia - fără brațe, fără limbă - va desena, cu un toiag ținut între dinți, numele siluitorilor ei, declanșînd teribilul deznădămint. E o translație abia perceptibilă dintr-un regn în altul, din contingent în transcendent.

Spațiul mobil nu e echivalent cu dislocarea de obiecte și fapuri în cadrul dat, ci de conceperea unei forme dinamice la care concură actorul, recuzita, decorul, lumina, muzica, mișcarea propriu-zisă a personajelor. Într-un con de lumină puternică, unde, în fapt, Socrate și Aristofan stau nemișcați și discută liniștiți, în contradictoriu (convorbire imaginată de Dumitru Solomon în puternica sa dramă *Socrate* - spectacol ieșean semnat de regizorul Nicolae Scarlat), dialogul pare a se purta într-o sacelă a timpului, legănată de jocul ideilor, plutind imaterial într-o atmosferă pură.

Tendințe experimentale oportune

EXPERIMENTAREA unor forme noi, de un impact special asupra conștiinței publicului, poate avea rezultatul încîntător al unei fantezii luxuriante ce toarnă realitatea în hiperbole, cum e *Cartoteca* de T. Rozewiê, pusă în scenă la Sibiu de Iulian Vișu. O metamorfoză continuă, foarte ademenitoare în policromia ei de stări și porniri, pe o temă ce azi are o rezonanță mai modestă decît la vremea piesei - terorizarea omului normal de către percepțiile active și agresive ale unei vremi anormale.

Dar poate avea, o atare experimentare, și un impact cutremurător prin evocarea, în expresii dure, convingătoare prin factura brutală a evenimentelor, a unei tragice coerțiuni colective. ... și au pus cîțușe florilor de Alexander Hausvater, după o piesă de Arrabal (Odeon), propune, în chip fascinant, o radiografie a unui univers concentrațional văzut din interior - în cauzele ce l-au determinat, în avatarurile de conștiință ale celor opresați, în lipsa oricărei conștiințe a torționarilor, înicismul și grozăvia metodelor de destrucție psihică, în țesătura de iluzii poetice, visări eliberatoare, rememorări dureroase și trăiri execrabile ale celor ce refuză moartea dar sînt siliți să o accepte. Impresionantă în expozeul dramatic e popularizarea întregului spațiu scenic, surprinzător folosit pe toate orizontalele și verticalele posibile, cu dispozitive torturante, care, împreună cu zgomotele terifice, exacerbarea fizică, muzica apăsătoare și țîșnirile luminoase în întunericul înfricoșător creează un climat de spaimă și încordare. Un contrapunct puternic sensibilizant e dragostea. Dragostea evocată liric, și cea fizică, a oamenilor goi, concepută ca un protest și ca o izbăvire. Implicarea gravă a speranței de dănuire și puritatea săvîrșirilor de către actori admirabili în sensibilizare, diafana poezie a acestor sărmane împliniri într-o lume a groazei a înlăturat orice trivialitate.

Experimentul a funcționat și la premiera cu *Gaițele* de la Studioul Academiei de Teatru și Film (clasa - și îndrumarea regizorală - a profesorului Florin Zamfirescu) unde întreaga acțiune a fost încastrată într-o metaforă funerară. De cîte ori vorbeam cu

Ultimul Godot de Matei Vișniec la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Cu Traian Pârlog și Marian Despina. Scenografia: Bristena Duman. Regia: Nicolae Scarlat.

Alexandru Kirițescu, în lungile noastre conciliabile despre dramaturgia sa, el - bucuros de succesul necurmat al comediei numite inițial *Cuibul de viespi* - își exprimă și un vag regret că se descoperă mai greu - și cînd se descoperă, e minimalizată - nervurația tragică a intrigii. E probabil că spectacolul acesta studentesc i-ar fi dat satisfacție.

O experiență profitabilă (și pentru studenți) e *Ghebosul* de S. Mrozek de la Studioul Academiei de Teatru din Tg. Mureș. Întimplarea imaginată de autorul polonez - care începe ca o misterie de ordin psihologic și se termină în maniera derizorie a literaturii de colportaj - a fost diriguată de Dan Alecsandrescu pe linia unei enigme profunde, cu un personaj ambiguu, într-o desfășurare complexă de planuri alternante, proiectîndu-se în universul scenei un șir de nelegiuiri și drame aparținînd unui timp social-istoric precisat.

Reverberații noi a produs și montarea spirituală, curajoasă a *Scrisorii pierdute* la Piatra Neamț (Nicolae Scarlat-Dan Jitianu) gîndită a se petrece astăzi, cînd, într-adevăr, unele similitudini de situații, retorică politicianistă și moravuri apar ca izbutoare. Într-o formulă nouă, cu multă veselie, comunicativ și atrăgător, arată *Proștii sub clar de lună la Iași* (Ovidiu Lazăr) cu peripețiile situate într-o gară (cum indică de altfel autorul), soldul artistic fiind carent doar în actualizarea neavenită a personajului nevăzut *Opinia Publică* (în piesă sinonimizată cu „Controlul Financiar”, acum identificată minorizant cu Garda Financiară, ceea ce coboară în jurnalistic o idee generalizatoare), *Equus* de Peter Shaffer, tinerește, dezinvolt creat la Studioul ATF de debutanta Anca Berlogea.

Chiar dacă nu s-au finalizat, unele atitudini experimentale definite au putut fi întîlnite și în *Tulburarea apelor* de Lucian Biaga (Nașonului clujean - Mihai Măniușu), *Neopuștii* de Copi (Teatrul Inoportum - Dragoș Golgoșu), *Oglinda* după Ghelderode (Teatrul „Anton Pann” din Rîmnicu-Vilcea - Gheorghe Marinescu), *Tichia cu clopoșei* de Pirandello (Bacău - Dem Alecsandrescu), *Zoo* de E. Albee (Teatrul Foarte Mic - Felix Alexa).

Ele pun în contrast încercări ce n-au dat rezultate, fie din incertitudini de gîndire în aria actualizării - cum e *Romeo și Julieta* la Studioul A.T.F. sau *Artur osînditul* (Teatrul Mic) - fie prin indicele scăzut de creativitate, ori chiar platitudinea înscenării, deși uneori actorii angajați, sau măcar unii dintre ei, au lucrat cu seriozitate, ori cel puțin cu bunăvoință: *Menajeria de sticlă* (Național), *Arsenic și dantelă veche* (Bulandra), *Răpire de persoană* (Bacău), *Nora* (Nottara) și altele, a căror înșiruire ar fi lungă și fastidioasă - cuprinzînd, posibil, și cine mai știe cîte din cele ce nu le-am văzut ...

Aspirația spre stil și realizarea lui

SE OBSERVĂ, o aspirație mai pronunțată spre stil, în limbajul artistic, în organicitatea compozițiilor, în eleganța evoluțiilor scenice, în vizualizări. În teatru e greu a se defini un stil, dar putem descoperi *stilul* în emanația expresivă a ideii și frumusețea concepției întregului, totdeauna opuse placidității și lipsei de emoție. Stilul decurge pînă la urmă din studiu - afirmă Goethe. Și sensibilizează esența lucrurilor.

Se poate afirma că, acum, recunoscînd că un spectacol are stil identificăm un indice superior de creativitate. Una din cele mai frumoase realizări ale anului e *Livada de vișini* a lui Andrei Șerban, stilul ei tragi-comic impunînd. Acaparante imagini de album divulgă o grijă scrupuloasă pentru detaliu - și pentru cîte un grup de detalii configurative, focalizate într-o metaforă globalizatoare. Păcat că inserții sociologice și barbarisme ale limbajului adumbresc captivanta imagine de ansamblu, vîdînd o curioasă neînțelegere față de percepția reală a publicului și nevoia sa autentică de teatru ca artă universală și eternă.

Încîntător prin inteligență, seducție intelectuală, spirit, finețe excepțională a execuției, *Jacques și stăpînul său* de Milan Kundera, după Diderot, e o realizare de prim-plan a lui Petre Boker pe scena Teatrului Mic, cu ajutorul actorilor Alexandru Repan, Mitică Popescu, Diana Lupescu, Dan Condurache, Coca Bloos. De un interes deosebit, stilul spectacolului *Noaptea la Bremen* de W. Fassbinder, temeinic articulat în secvențialitățile sale cinematografice și de o merituosă austeritate, cel al lucrării, *Jurnalul unui ticălos*, după A. Ostrovski, în sigura și bine controlata alură caricaturală, și acela al reprezentației *Transfer de personalitate* de D. Solomon, grotescă tragi-comică multicoloră, de orientare estetică precisă și clară - toate trei premierele aparținînd scenei gălățene, în spectacolul revirement, și datorate regizorului Adrian Lupu.

În viguroasă expresie și în continuă tensiune, *Șantaj* al Teatrului Nottara (Dominic Dembinschi), iar într-un crescendo admirabil, în concordantă și ritm, *Angajare de clovn* (Teatrul „Levant”), și, ca o mică bijuterie scenică, *Ultimul Godot* de Matei Vișniec (Piatra Neamț), închinare mișcătoare lui Samuel Beckett - ambele în regia lui Nicolae Scarlat - vorbesc despre seriozitatea profesionalismului veritabil ce are scrupulul unității artistice și, încă o dată, aspirația tenace spre stil, un stil fără artificii, laconic, eficace.

Valentin Silvestru

CNC - ul între Salubritate și Pompe funebre

RULEAZĂ, în graș, *Poliștii umflă potul*. În comedia lui Claude Zidi, realizată în '84, unul din poliștii care „umflă potul” e jucat de Philippe Noiret, specialist în amalgamarea rarissimă a candorii cu cinismul. Farmecul bonom al poliștului corupt vine și din ideea că, așa cum există o măsură a tuturor lucrurilor, există una și în exercițiul corupției. Poliștului nostru știe să fie corupt în limite rezonabile, fără lăcomie și fără ură, mereu găsind măsura justă în confundarea interesului „de servicii” cu interesul strict personal.

„Există o măsură în corupție!” - iată ce au uitat, sau ce nici n-au aflat, multe din personajele unei alte comedii, care s-a „proiectat”, numai pentru inițiată, la cinema *Studio*, sub titlul posibil: *Cine umflă potul la CNC?* Pentru că lucrurile care au apărut în presă despre această importantă comedie, de care depinde soarta cinematografului noastre, sînt contradictorii, ținem să clarificăm pentru cititorii noștri câteva din direcțiile principale ale scenariului.

Acum doi ani, tot în această pagină, ne începeam un articol anunțînd că „Petre Sălcudeanu a fost ales de Adunarea generală a cineaștilor, prin vot secret, președintele Consiliului Național al Cinematografului”. Dar, peste câteva zile, surpriză: primul-ministru, cel care trebuia să facă numirea propriu-zisă, numește, fără explicații, nu primul, ci al doilea nume aflat pe lista candidaților: regizorul Dan Pița. Nimeni nu a protestat, atunci, în vreun fel. Dimpotrivă, toată lumea i-a acordat, inițial, lui Dan Pița, tot creditul. Din păcate, în acești doi ani, „guvernarea Pița” s-a dovedit un eșec. Ea n-a făcut decît să ilustreze, o dată în plus, faptul că, între talent și capacitate organizatorică raporturile pot fi, uneori, invers proporționale. Doar că, la cît de prost a condus cinematografia dl. Pița, talentul lui ar trebui să-i eclipseze pe Bergman și Fellini la un loc. Atunci am spune: da, domnule, habar n-are să organizeze și să conducă o instituție, dar, la calibrul lui universal, putem să-i trecem cu vederea fixul nevinovat de a vrea, și el,

neapărat, o funcție. Pentru că Dan Pița a făcut, se pare, un fix din a vrea, cu orice preț, să fie, în continuare, șef la CNC.

PRACTIC, în acești doi ani, cinematografia parcă nu a avut ministru. În opinia publică nu s-a impus, cum era firesc, existența unui ministru al cinematografului. Și nici a unui minister. Așa cum spunea o vorbitoare, într-o luare de cuvînt, în repertoriul instituțiilor din România, CNC-ul figurează între Salubritate și Pompe funebre! Multă lume nici nu știe că există acest CNC, iar la ședințele de guvern și în împrejurări importante din viața culturală a țării, acest așa-zis ministru a lipsit cu desăvîrșire. Dacă una din celebrele comisii de control ale d-lui Stolojan ar ateriza la CNC (și dacă ea n-ar fi condusă de Sergiu Nicolaescu) ar descoperi acolo incapacitate organizatorică, incompetență, abuzuri de putere, liste de angajați pe criterii de rudenie, concurență neloială etc., etc. În acești ani, nu s-a obținut nici măcar clădirea care fi revenea de drept cinematografului (proprietatea ei înainte de război, acaparată de fostul UTC), nu s-a angajat nici măcar un jurist care să descurse treburile, nu s-a consolidat nici măcar clădirea tremurătoare a vechii Centrale. Pentru că, în tot acest timp, s-au urmărit interese personale și de grup, iar nu interesul breslei. În acești ani s-a pierdut Studioul Sahia. S-a împărțit, arbitrar, Buftea în două! S-a înființat, absurd, mamutul zis Cinerom, care n-a făcut decît să consume bani degeaba. În loc să caute noi surse de finanțare, cei care au condus nu fac decît să se plîngă, mereu, că nu au „fonduri”. Nu atît fondurile lipsesc, cît fondul moral în primul rînd. La începutul lunii mai, cînd i-a încetat mandatul, orice om de onoare aflat în funcția de președinte al CNC, ar fi convocat adunarea generală a Uniunii Cineaștilor și ar fi organizat alegerile. Nu s-a întîmplat așa. Lucrurile au fost tergiversate, cu bună știință, dar pînă la urmă, cu o întîrziere considerabilă, adunarea tot a avut loc, în luna lui iulie. Am sperat că, într-un moment de luciditate, Dan Pița se va retrage din cursa electorală. Eroare.

Un film de vacanță: *Poliștii umflă potul*

Microcosmosul reproduce macrocosmosul. În mica sală a cinematografului *Studio*, lupta pentru mica putere a căpătat proporții fabuloase. Sprijinitorul de bază al d-lui Pița, în ședință, ca și în afara ei, a fost, fără nici un succes, „omul care a compromis o revoluție”, Sergiu Nicolaescu (într-o definiție percutantă a lui Stere Gulea). „Votați Pița!” a fost mesajul patetic lansat de pe scenă de tribunul cu o demagogie atît de bine rotată. Și, dacă sala ar fi votat Pița, totul ar fi fost, din punctul de vedere al viitorului ex-senator de Brașov - O.K. Doar că, și de astă dată, ca și acum doi ani, dl. Petre Sălcudeanu a avut voturi mai multe. Văzînd că nu le iese jocurile, potențații din tabăra Pița, foarte pricepuți la manevre de culise, panicați de ideea că sînt pe cale să piardă piinea și cuțitul, au lansat în presă, în tir concentric, o serie de declarații care de care mai aiuritoare, conținînd atacuri la persoana celui care a cîștigat alegerile. Este important de subliniat faptul că absolut *oricine* ar fi fost ales - în afară, evident, de Pița - ar fi fost atacat cu aceleași mijloace. Totul a culminat cu o revoltătoare apariție pe postul național TV, la o oră de vîrf, a lui Constantin Vaeni, care, cu mediocritatea intelectuală care îl caracterizează, a balmăjit ceva confuz, din care spectatorul obișnuit nu putea înțelege nimic altceva decît, firește, că „jară se ceartă aia de la cinematografie”. Iar cineaștii care și-au pierdut degeaba o zi întregă, într-o ședință, ca să voteze, au înțeles că au fost doar niște caraghioși și că așa le trebuie dacă nu l-au ascultat pe Sergiu Nicolaescu! Cu un tepeu infinit, neobișnuiți să respecte decizia unei adunări, cei care au

pierdut partida caută acum vicii de fond ale alegerii, ale legii, ale statutului. Și totul, numai ca să nu-și părăsească funcțiile. E foarte trist: senzația este că acești oameni ar fi în stare să distrugă complet cinematografia română, cu excepția propriilor fotolii.

Un tînăr vorbitor a făcut, la adunare, o propunere de bun simț: cel care va conduce CNC-ul să nu facă film în cei doi ani ai mandatului. De ce? Pentru că un film se face cu mulți bani, iar cine împarte parte-și face. Apoi, pentru că un regizor ocupat cu un film în lucru nu mai poate avea timpul-echilibrul-detașarea necesare ca să poată conduce o întreagă cinematografie. Lipsa de bună credință a lui Dan Pița s-a văzut și în faptul că s-a opus acestui amendament. După cum s-a opus și ideii de a prezenta adunării o dare de seamă asupra celor doi ani de președinție. Or, cum bine spunea Mircea Daneliuc, „ne-ar fi plăcut să auzim măcar un rezumat al unui raport financiar! Să vedem de ce unele filme s-au făcut cu 14 milioane și altele cu 60, și să vedem care au fost criteriile de repartizare a banilor”...

Văzînd vînzoleala grotescă de la CNC, nu poți să nu te gîndești că singura soluție ar fi, dacă nu „o tiranie ca-n Rusia!”, cel puțin înlocuirea grabnică a nefastei echipe de la conducere. Dar acești oameni țin cu dinții de funcții, pe principiul clasic „ungeste, Doamne, boalele”...

Eugenia Vodă

Sugestiile lui Olivier Messiaen

LA 29 aprilie (a.c.) în Avery Fisher Hall din Lincoln Center New York am citit uimit în caietul program al Orchestrei simfonice din Philadelphia următorul scurt anunț adăogat: „Maestrul Muti și membrii orchestrei închină interpretarea de azi a «Muzicii funebre» de Lutoslavski memoriei lui Olivier Messiaen care a încetat din viață acum două nopți”.

Mi-am amintit imediat că în aprilie 1971, la Royan, în timpul festivalului de muzică contemporană, am aflat că tocmai murise Igor Stravinski. Se desfășura atunci concursul de pian „Olivier Messiaen” în care maestrul prezida juriul; era singurul care urmărea toate interpretările concurenților notă cu notă după partitură. Fiind membru în juriu, l-am întrebat atunci: „ce părere aveți despre Stravinski?” A răspuns lapidar: „cred că cele mai bune piese ale sale sunt cele de la început; în deosebi *Le sacre du printemps*”.

Ne întrebăm și noi azi: ce e mai bun în muzica și exemplul lui Messiaen? Este poate puțin prea devreme pentru a da un răspuns definitiv, fiindcă Messiaen a fost un artist care lasă urme adînci în arta muzicii și fiindcă arta muzicii nu evoluează strict, în pas militar. Anumite idei care par învechite pot germina mai tîrziu, altele dimpotrivă pot fi închise definitiv. Demersul lui Messiaen care a părut fecund la mijlocul anilor '50 a fost acela al modurilor de durate și intensități; el a sugerat ideea generalizării serialismului la toți parametrii sunetului (serialismul integral) și ceea ce s-a nîmît la începutul anilor '60 a fost analiza o compoziție muzicală. De fapt a avut loc atunci o mutație: Messiaen le-a gîndit și le-a numit

moduri, iar Boulez și Stockhausen le-au serializat; ori, un mod și o serie sunt lucruri diferite; modul funcționează ca o mulțime, pe cînd seriile operează mai ales permutațional.

Dimpotrivă, demersul modal al lui Messiaen a apărut închis și fără viitor. Însă istoria muzicii ne arată că linia modală apare și dispăre cu intermitențe; Messiaen a continuat în această privință pe Scriabin, Debussy și Bartók; sugestiile acestora păreau și divergente și difuze; încotro să mergi? Iar dacă te uiți în cartea lui Messiaen *Technique de mon langage musical*, nu afli altceva decît ideea modurilor simetrice cu transpoziții limitate; și, dintre acelea, nu toate, ci numai acelea cu multe sunete, căci Messiaen a fost compozitorul ghirlandelor de sunete. Însă ascultată atent, muzica sa dă multe alte sugestii; căci, ciorchinele de sunete includ mereu fragmente modale mici puse în evidență prin registrație sau orchestrație; ele lasă astfel impresia limpezimii și a transparenței și-de multe ori- bizara impresie de muzică tonală. Deși latent, impulsul modal al lui Messiaen este extrem de puternic; dus pînă la capăt, generalizat, la modurile mari și mici, simetrice și „rebarbative”, el ne conduce foarte departe.

Unele sugestii foarte personale ale lui Messiaen au fost ignorate sau chiar inhibitate de către criticii săi. Compozițiile sale cu păsări, naturismul său, au părut unora un fel de artă brută în care compoziția muzicală ca atare se află fără inițiativă și se manifestă prea puțin. În privința aceasta simplitatea lui Messiaen ne amintește de aceea a lui Van Gogh; ea pare o ciudățenie personală. Meditate puțin, aceste „ciudățenii” degajează

Festivalul de la Royan, aprilie 1971. De la stînga: Mircea Opreanu, Olivier Messiaen, Valeriu Pitulac, Anatol Vieru, Aurelian Octav Popa, Myriam Marbø, Hilda Jerea

interesante idei și sugestii pentru dezvoltarea muzicii.

Să ne oprim o clipă la timpul muzical al lui Messiaen. Muzica nu mai apare ca un discurs în care înșiruirea ideilor se petrece inevitabil în timp; personajul principal este acum chiar timpul, care devine palpabil, se materializează; evenimentele muzicale îl populează, îl jalonează, îl colorează - ele ne orientează în urieșenia timpului, ele plutesc în timp. Messiaen a sugerat ideea de cutie-timp; el a sugerat și ideea de timp etanș umplut de continuiul sonor. În *Livre d'orgue*, una din marile lui lucrări, aproape toate piesele sunt mari invențiuni temporale: subîmpărțiri ale lui, aglomerări și rarefierii, etanșezări, personaje puse cap la cap, fascicole de timp suprapuse. Personajele sale ritmice care augmentează sau diminuează pe măsura instalării în timp, dezvoltă aceeași materialitate a timpului.

Messiaen a avut desigur nu numai geniul modurilor, ci și pe acela al timpului muzical; există la el în contemplarea timpului o beatitudine de natură religioasă. Poate că tocmai această măreție spațiotemporală exprimă fiorul său religios cel mai puternic. Titlurile pe care le-a dat unor lucrări trimit la literatură, iar somptuoșitatea decorativă a armoniilor sale, luciul lor, sunt un reflex al bisericii catolice.

Ordinea domnește în muzica sa, o ordine matematică, numai aparent simplă. Simplitatea aparentă a demersurilor sale a făcut să se treacă prea ușor pe lângă ele; Messiaen dezvoltă bucatăriea sa componistică; rețetele sale sînt la suprafață, dar misterul personalității sale rămîne întreg.

Anatol Vieru

de Radu Cosau

Olimpiada n-o fi un valium?

MARTI seară, ne-au ras! Mai blind spus - o, blindețea nopții - ne-au marginalizat: au așezat în centrul atenției Olimpiada și, între două „legături” cu Barcelona, au dat, desigur, Dallasul, în locul telecinematecii. Dallasul merge cu orice, Michele Morgan - dau un nume, nu cu bita - nu! Nu se moare din atita. Deseori, omul inteligent se mai uită și cum e marginalizat, nu zic de gine, extrăgând un ce profit din fenomen. Ca și răgăcia, marginalizarea nu e un viciu. Firește, n-a venit nici sfârșitul lumii ca să văd și să scriu despre „Dallas”. Marginalizez și eu ce pot. Am și eu voluptățile mele: mi-e alungată cinematograful, dar și Olimpiada asta megalomană marginalizează sportul. Suprerealismul montajului și al înțelesurilor era dens, de la primele imagini: pentru ca lumea să poată vedea kitsch-ul acela extrem de muncit, cu sute de oameni care formau tot ce se putea, de la o inimă și pină la valurile unei Mediterane - cite nu se pot face dintr-un trup de om? - 40000 de poliști stăteau cu arma la picior pe casele orașului, patru submarine în rada portului și nu știu câte dirijabile pe cer ca să-i prindă imediat pe cei ce ar fi cutezat la strivirea corolei de minuni a lumii. Exercițiile reale de cântărire ale poliștilor pe pereți și la propriu făceau din capul locului caraghioase mișcările mitice ale vîșlașilor la o corabie adusă pe gazon, ca în „Fitzcarraldo”, al lui Herzog. Și așa cum „Caracatița” continuă zilnic la „Actualități” - pe un alt canal, nu tocmai obscur, operatorii Europei mergeau de-a bușilea pe potecile din jurul Sarajevo-ului să filmeze o brigadă anti-sniper pentru ca, brusc, printr-o simplă mișcare de buton, să-mi apară o chinezoaică triumfând în proba

olimpică de tir. Mai fii olimpiant! Mai desparte esența de aparență! Ne răspindim în trăgători - asta-i tot adevărul, demn de maiorul Brăescu. Mai trebuie să traduc ce înseamnă o brigadă anti-sniper?

N-aș vrea să mă dau Walt Whitman, sau lăutător pentru pace, grav entuziasmat de cum îi stă soarta lumii pe cap. Și marginalizat și manipulat, nu-mi convine. Nu-mi pot permite nici să fiu reacționarul mohorit, cîrtind împotriva Olimpiadei - nu mă prinde. Știu doar că grecii, ei da, grecii - ce-i de ris? - interziceau războaiele în timpul olimpiadelor lor. Să fi rămas, pentru deschidere, la asta, ar fi fost un nimica, dar onest, dar strict. De ce nu s-a mers pe soluția grecească? Ar fi trei căi pentru atacarea problemei: prima e ipoteza Schwartz, un simplu londonez care în ziua de 1 septembrie 1939, i-a răspuns vecinei sale de palier, la întrebarea ei: „Ce părere aveți, a început războiul?”, - „Dacă le place!”. Doamna, scriitoare pentru copii, mai trăiește și azi în Cluj. O altă ipoteză de lucru ar fi considerarea Olimpiadei ca o frivolitate a ființei universale. Nu mă angajez, nu am bază morală - eu sînt, în această direcție, un om al domnului Paleologu care, ca nimeni altul la noi, dacă-și amintește, a reabilitat frivolitatea cu toate virtuțile ei. A fost o zi mare, atunci, sub dictatură. Eu nu o uit. N-o să trag niciodată în frivolitate, cum, la fel de dogmatic, n-o să trag în filmele proaste după Hemingway, dar pot să nu văd, așa, simplu, ca într-un coșmar, refugiați din Bosnia, cînd la Barcelona se lansează „dream-mania”, nebunia în jurul „echipei de vis” a baschetbaliștilor americani, un „dream-team” care bate pe oricine, chiar și pe croați, dacă știți ce înseamnă Croația în baschet, cam de la 10 coșari în sus? Ar mai fi - cea mai apropiată de optica

mea ludică - experiența Entebe. N-o fi trecut degeaba. Acolo, cît timp au fost ostacii teroriștilor, pînă a venit comandoul din Israel să-i despresoare, - o familie, mama, tata și doi băieți mari au jucat bridge! Eliberati, la controlul medical, aceștia patru au avut encefalogrammele cele mai sănătoase. Jocul - în plin prăpăd - se pare că ocrotește creierul. Dacă Olimpiada de la Barcelona e ca bridge-ul în drama de la Entebe? Dacă Olimpiada e un tranchilizant? Ar fi ipoteza cea mai pașnică și înțelegătoare, cea mai igienică și tonică. Problema care ar decurge e simplă: cine ne despresoare? În fine, dacă toate aceste căi de acces - și indiferența, și frivolul, și ludicul - se dovedesc greșite, atunci Olimpiada, simultană cu un război mondial la Sarajevo, mîndră că nu cunoaște boicotul, dar obsedată de atentate, n-ar avea decît o singură cuprinzătoare explicație: schizată ca în bridge „pe trei culori”, cele roșii și negre, lumea e paranoică. Aici, cel puțin, noi, cei care am trăit Dacia ca Olimpiada a Carpaților, avem ceva competență, deși viața infinită a acestei boli nu încetează să ne surprindă. Simbătă, în emisiunea ei de certă calitate, Irina Nistor ne-a dezvăluit, printr-un documentar al unui englez, că filmul preferat al „lui” și al „ei”, pe care-l vedea săptămînal într-o sală specială unde fotoliile lor erau înălțate semeț ca două tronuri, filmul lor de suflet era... e, care era? Chiar dacă aș fi fost marginalizat la Polul Nord pentru extremul meu centrism, nici între ghetari și foci, cu Placido Domingo eschimos, mintea mea n-ar fi ajuns să plaseze în pirandellismul gusturilor lui „nea Nicu”, ca film preferat, „Marele Gatsby”.

de Antoaneta Tanărescu

Un semnal de alarmă

O INFORMAȚIE publicată recent în *Cotidianul* actualizează vechi mîhniri. Este vorba despre rezultatele unui sondaj IRSOP dedicat audienței posturilor radiofonice în cuprinsul orașului București. Pe primul loc, cu 29% se situează *Programul I. România-actualități*, programul național cum i se spunea înainte, urmat de *Radio contact* (16%), *Radio Fun* (13%), *Programul III. România-tineret* (10%) și, abia apoi, cu 9 procente, *Programul II. România-cultural*. În sfîrșit, între 7-5% se plasează *Radio Uniplus*, *Radio Nova 22*, *Radio Delta* și *Antena Bucureștilor*. În iulie 1992, se confirmă, din păcate, constatări evidențiate cu un an în urmă. Acum, *România-cultural* atrage sub o treime dintre fidelii *României-actualități* sau ai posturilor *Radio Contact* și *Fun*, luată la un loc, și cu un procent mai puțin decît performanța realizată de *România-tineret*. Anul trecut, tot IRSOP compara popularitatea emisiunilor realizate în str. General Berthelot față de cele ale redacțiilor române aflate în alte țări. Nici atunci *România-cultural* nu ocupa primele locuri. De altfel, în „Panoramic”, nr.3/1992, Dragoș Șeuleanu, redactor șef adjunct al Direcției Programe, comenta concluziile IRSOP evidențind, de pildă, că 40% dintre cei intervievați mărturisesc că nu ascultă niciodată rubricile difuzate de *România-cultural*, 40%, adică cu 2 procente mai mulți decît cei care dau același răspuns cu referire la *Europa Liberă*. Și, pentru a rămîne la aceeași comparație, la întrebarea „Cînd ați ascultat ultima dată programul...?”, răspunsul „Mai demult” este dat de 34% dintre ascultătorii *României-cultural* și de 49% dintre ascultătorii *Europei Libere*. Să fim bine înțeleși. Ar fi o aberație să se creadă că regretăm înmulțirea surselor audio. Dimpotrivă, disponibilitatea de a lua în considerație cît mai multe soluții radiofonice, permeabilitatea la nou și acceptarea diversității sînt condiții definitorii pentru omul (ascultătorul) modern. „Incremenirea în proiect”, pe care Gabriel Liiceanu o denunța încă din prima iarnă postdecembristă ca pe una dintre cele mai periculoase și nocive urmări ale propagandei comuniste, ar fi, azi, fatală. Deci, nu concurența căreia trebuie să-i reziste *România-cultural* ne îngrijorează, ci faptul că acest post radiofonic nu-i face față. Să fie o fatalitate determinată de condiții pur tehnice? Ne îndoiim și, de altfel, aceste condiții sînt, de săptămîna trecută modificate, „Panoramicul” anunțînd că *România-cultural* poate fi recepționată și pe unde ultrascurte, (citez) „cu aceeași acoperire teritorială pe care o are în prezent programul *România-tineret*”. Explicațiile trebuie căutate în altă parte. Poate în ritmul mai greoi de adaptare al stilului transmisiunilor culturale la noile mentalități și exigențe, sigur, în orarul defavorabil ce le este rezervat. Pierderea este imensă. Nici unul dintre celelalte posturi de radio bucureștene sau dintre posturile române din străinătate, nici unul dintre studiourile teritoriale nu au, obiectiv, posibilitatea de a dedica domeniului cultural atîtea ore și atîtea tipuri de rubrici ca cele aflate în custodia *României-cultural*. Depărtîndu-se de acest program, ascultătorul se depărtează, în fond, de radiofonia culturală autentică, interesată nu doar de simpla știre sau notă informativă, interesată în a construi un cadru adecvat de înfățișare și comentare a unei componente esențiale pentru spiritul uman. Componenta culturală. Marginalizarea ei aduce grave prejudicii nu atît Radiodifuziunii, cît ființei naționale.

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Lupte de o intensitate moderată

NICI n-a început Olimpiada bine și în Madagascar s-a dat o lovitură de stat.

Fără victime, doar cu ocuparea postului de radio și cu un pic de zarvă. Cît să se afle că ceea ce s-a întîmplat s-a întîmplat. Cum nu le poți prevedea pe toate, marile posturi de televiziune s-au mulțumit cu imagini de arhivă. N-am observat la festivitatea de deschidere a Olimpiadei: și-a trimis Madagascarul echipă la Barcelona sau nu? Italianii au însă reprezentanți acolo. Amănunt care nu-i împiedică pe mafioți să-și continue războiul cu oamenii legii din Sicilia. După cum sună anunțurile agențiilor de știri, la Sarajevo luptele continuă; cu o intensitate moderată, dar continuă. Adică asta vrea să însemne că viața merge înainte?! Că nu se pot opri oamenii măcar pentru o lună, la patru ani o dată, să dea lovitură de stat și să-și scurteze zilele unii altora? La Barcelona unii aprind flacăra olimpică, iar la Sarajevo alții își dau foc la case și fac tir pe ținte vii.

Să zicem că înainte vreme, numai din ziare, era mai greu să concepi că, la drept vorbind, ești vecin cu tot ceea ce se întîmplă în lume. Dar acum, cînd mă uit la televizor la cutare record olimpic, știu că același lucru îl fac cam toți cei care au un televizor în casă, indiferent că stau în Madagascar sau în Drumul Taberei. Cu ajutorul operatorilor spanioli m-am simțit vecin chiar cu regele Juan Carlos și cu Fidel Castro, oameni și ei, ca toți ceilalți, doar cu unele deosebiri, de loc și de mod. Fidel Castro, mai ales, aplauda

și el ca toată lumea, la vedere, și pesemne că i-a impresionat pe mulți cu aplauzele acelea de simplu cetățean.

Și pare atît de simplu să spui, pentru o lună, că-l lași în pace pe vecinul de care n-ai loc. Însă aici e aici, pentru asta trebuie să ai mai întii curajul să te dezmeticești. Să-ți ieși din rol pentru o clipă - cît să-ți șoptești că ai timp să-l aranjezi pe vecinul cu pricina și peste o lună. Dar dacă peste o lună te trezești că nu mai ai nimic de împărțit cu el, că ai apucat să-i dai bună ziua, iar el a apucat să-ți răspundă? Cum o mai iei de capăt? Ura trebuie ferită de încercări mai mult decît iubirea, fiindcă își consumă energia atît de tare, încît la un moment dat își devine propriul antidot. Iertăm nu neapărat din generozitate, ci și din motive de igienă interioară. În orice caz, se pare că nu putem urî clipă de clipă. Într-un reportaj t.v. de la Sarajevo difuzat zilele trecute am văzut o imagine pe care probabil că n-o s-o uit multă vreme. În timpul unor schimburi de focuri de pe o stradă, un grup de oameni neînarmați așteptau să traverseze. Exact ca la stop: stăteau pe trotuar și cînd se făcea o clipă de liniște își încercau norocul. Operatorul, care avea o anumită experiență la capitolul luptelor de stradă, aștepta pesemne ca vreunul dintre cei care traversau să fie nimerit de gloanțe. Nu numai că nu s-a întîmplat nimic, dar oamenii aceia, cîțiva bărbați și o mulțime de femei, rideau amuzați în timp ce-și așteptau rîndul la trecut printre gloanțe. Aceia dintre dumneavoastră care locuiți în București

pe străzi unde s-a tras în decembrie '89 vă amintiți cîtă ură se adunase în suflete, atunci, împotriva pistolarilor nevăzuți. Femeile care pîneau momentul să traverseze pesemne că nu erau la prima experiență de acest fel. (La fel cum și operatorul învățase poate să se posteze cu aparatul lui în puncte obligatorii de trecere și să aștepte...) Mai mult ca sigur că la început, dacă s-ar fi găsit cineva să le filmeze, nu amuzament ar fi descoperit pe fețele lor, ci ură sau măcar resemnare. După ce moartea și riscurile s-au banalizat a apărut și risul amuzat.

Într-un alt reportaj, dar tot din Sarajevo, am văzut însă plecarea cu autocarele a unora care găsiseră unde să se refugieze. Poate că printre femeile din autocare erau destule care se învățaseră să traverseze strada printre gloanțe și pe care riscul le făcea să ridă. Cele mai multe plîngeau deși necunoscutul spre care porneau era de preferat oricum orașului lor.

Mi-am închipuit în timp ce mă uitam la arcașul care își trimitea săgeata spre cupa din care avea să izbucnească flacăra olimpică - în fracțiunea aceea de liniște totală - că va avea loc un armistițiu general, pentru o lună. Și că apoi, cine știe... La *Actualități* de miercuri seară am aflat știrea cu intensitatea moderată a luptelor din Sarajevo: asta să fie concesiunea făcută Olimpiadei, intensitatea moderată?!

În librării

• **Apostol Stan - REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848.** Studiu apărut în colecția „Historia”. (Editura Albatros, 500 p., 220 lei).

• **Livius Ciocârlie - FRAGMENTE DESPRE VID.** Jurnal. (Editura Cartea Românească, 370 p., 200 lei).

• **Ion Stratan - LUX.** Poeme. (Editura Albatros, 64 p., 100 lei)

• **Ion Gheție - O LUME PENTRU FIECARE.** Roman. Două volume. (Editura Cartea Românească, vol. I, 246 p., vol II 334 p., preț total 180 lei).

• **Lidia Stăniloaie - RAIUL INOCENȚILOR.** Roman. (Editura Cartea Românească 206 p., 150 lei).

• **DREPTUL LA MEMORIE** în lectura lui IORDAN CHIMET, I, Cuvintele fundamentale și Miturile II, Intrarea în Lumea Modernă. (Editura Dacia, vol. I 448. II 464 p., prețul fiecărui volum 133 lei).

• **Radu Țurcanu - SCRIPTO-POEME.** Coperta și ilustrațiile de Mircea Stănescu. (Editura Litera, 56 p., 70 lei).

• **Dan Emilian Roșca - MANSARDA DE CATIFEA.** Versuri. (Editura Hestia, 60 p., 80 lei).

• **Honoré de Balzac - CATERINA DE MEDICI,** Traducere de Tatiana Popescu-Ulmu (Editura Litera, 278 p., 230 lei).

• **Guy de Maupassant - PIERRE ȘI JEAN.** Traducere de G. Adameșteanu și V. Oancea. (Editura Litera, 134 p., 120 lei).

• **John Galsworthy - FORSYTE SAGA 3, DEȘTEPTARE. DE ÎNCHIRIAT.** Traducere de Henriette Yvonne Stahl (Editura Litera, 338 p., 180 lei).

• **James Hilton - ADIO DOMNULE CHIPS!** (Editura Litera, 90 p., 90 lei).

• **W.S. Maugham - SURPRIZELE VIETII.** Proze scurte în traducerea și cu prefața lui Andrei Bontaș. (Editurile Atlas și Sirius, 190 p., 91 lei).

• **Jelio Jeleu - FASCISMUL.** Traducere din limba bulgară de Tiberiu Iovan. (Editura Științifică, 348 p., 100 lei).

• **Jean-Marie Rouart - CEI CARE AU ALES NOAPTEA.** Traducere de Ioan Morar și Dora Zoică, postfață de Carol Sebestyen. (Editura de Vest, 150 p., 96 lei).

Calendar

• **3 August.** s-au născut: Beke György (1927), Ion Pascadi (1932), Cornel Ungureanu (1943), Aurel Turcuș (1943). A murit Octav Dessila (1976).

• **4 August.** S-au născut: Sidonia Drăgușanu (1908), C.S. Anderco (1915), Nicolae Ciobanu (1931), Cezar Ivănescu (1941). A murit Veronica Micle (1889).

• **5 August.** S-au născut: Iuliu Valaori (1867), Marin Preda (1922), Gheorghe Bejancu (1926), Hajdu Győző (1929), Viorel Cacoveanu (1937).

• **6 August.** S-au născut: Ion Marin Ionescu (1912), Al. Voitin (1915), Serafim Duicu (1938). Au murit: George Crețeanu (1887), George Vâslan (1935), Izabela Sadoveanu (1941), Cristian Păncescu (1982), Constantin Miu-Lerca (1985).

• **7 August.** S-au născut: Ieronim G. Barițiu (1848), Ion Zamfirescu (1907), Horia Lovinescu (1917), Aurel Mihale (1922), Emilia Căldăraru (1931), Anatol Ghermanschi (1941).

• **8 August.** S-au născut: Sașa Pană (1902), Orest Maschievici (1911), Liviu Bratoloveanu (1912), Horia Stancu (1926).

• **9 August.** S-au născut: Virgil Fulicea (1907), Claudiu Moldovan (1921), Marcel Constantin Runcanu (1947), Radu Anton Roman (1948). A murit A. Zaremba (1930).

• **10 August.** S-au născut: Ion Negoitescu (1921), Barbu Cioculescu (1927), Dan Laurentiu (1937), Nicolae Prelipceanu (1942), Ivo Muncian (1943). Au murit: Eugen Schileru (1968), I. Peltz (1980)

• **11 August.** S-au născut: Panait Istrati (1884), Modest Morariu (1929), Teodor Mazilu (1930). A murit Ion Barbu (1961)

Fototeca României literare

1959. În redacția **Gazetelor literare**. De la stînga: Ștefan Bănuțescu, Nicolae Velea, Gabriel Dimisianu, Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag.

Scena

• Revenind în țară (probabil în septembrie), regizorul canadian de origine română, Alexandru Hausvater va fi prezent pe afișul Teatrului „Odeon” din București prin montarea unei adaptări scenice după o proză de Mircea Eliade, iar la Sibiu, cu un spectacol numit *Dodecameronul*.

• Teatrul Național din Timișoara își va începe stagiunea 1992/1993 cu două premiere pe țară, ambele realizate sub conducerea regizorală a lui Dan Alecsandrescu: *Delict în Insula Caprelor* de Ugo Betti și *Casa de la miezul nopții* de Fănuș Neagu. Drama lirică a scriitorului român a intrat în

repetiții și la Teatrul Național din București, în regia lui George Motoi.

• În stagiunea ce vine, Teatrul „Levant”, condus de d-na Valeria Seciu, va reprezenta, în spectacol-compus, piesele în cîte un act a doi debutanți: Hanibal Stănculescu și Anca Delia Comăneanu.

• Editura „Junimea” din Iași a hotărît să tipărească, în 1993, întregul teatru al lui Matei Vișniec (2 volume - aproximativ 800 de pagini). Ediția va fi prefată și îngrijită de Valentin Silvestru.

• În 1992/1993, printre regizorii care vor colabora cu Teatrul „Tăndărică” se află: Silviu Purcărete, Cristian Hadjiculea, Cătălina Buzoianu și Alexandru Darie; acesta din urmă va monta două spectacole: *Don Juan de Molière* (cu marionete) și *Baronul Münchhausen* (cu păpuși).

• Televiziunea a prezentat o nouă premieră teatrală: *Hangița* de Goldoni. Un spectacol colorat, de anvergură modestă, veselie moderată, imagini plăcute, personaje convenționale, inventivitate redusă. Evidențiabilă, Dana

Dogaru în rolul principal. Regia, Constantin Dicu.

• Viitorul film al lui Lucian Pintilie va fi - se pare - *Colonia penitenciară* după Kafka. Înainte însă de a-l viziona, bucureștenii vor vedea - probabil - spectacolul cu același titlu, ce-l va realiza, la Teatrul „Levant”, Dan Micu.

• În „Gala Comediei” din cadrul „Festivalului umorului C. Tănase” de la Vaslui (14-26 septembrie) Teatrul „Eminescu” din Chișinău va fi prezent cu un mare spectacol de music-hall, pregătit de un regizor new-yorkez.

• La concursul „Piesa anului”, organizat de UNITER, sînt analizate acum și triate de juriu peste 100 texte teatrale. Rezultatul, în toamnă. Tot în toamnă (octombrie) se vor decerna, într-o formulă nouă, Premiile UNITER pentru creație teatrală, și tot într-o lună toamnă va anunța și televiziunea ce roade s-au obținut la concursul de scenarii. (S-au primit 1200).

• Teatrul „Odeon” pleacă în turneu la Salzburg. Teatrul Național din București, la Edinburg.

doilea rînd, expoziția este remarcabilă prin ea însăși reunind, sub semnul exclusiv al valorii, cîțiva dintre cei mai importanți artiști plastici din generația de mijloc. Deși grupul nu este constituit pe criterii tematice sau în funcție de compatibilități stilistice, el este unitar și coerent tocmai prin puternica individualitate a artiștilor și prin supunerea lor necondiționată la rigorile unui indiscutabil profesionalism. Numele unor Horea Paștina, Mircea Popescu, Ioana Bătrînu, Stela Lie, Mircea Roman, Mihai Sărbulescu, Dinu Săvescu și Mircea Tohătan spun suficient, dincolo de orice discurs analitic, despre importanța și forța expoziției.

Toulouse Lautrec la Grand Palais

ÎNSCRIS cu litere mari, roșii, pe imaginea-afiș a expoziției Toulouse Lautrec de la parizianul Grand Palais, verbul „reservez”, rețineți, este cuvîntul cheie pentru întreg ansamblul de manifestări dedicate artistului francez. Reuniunea muzeelor naționale a pus în joc toate mijloacele pentru o tratare exhaustivă a subiectului. În afara expozițiilor, au fost organizate spectacole, proiecții de filme artistice și documentare, conferințe, colocvii, totul cuprins într-un program sub genericul: „În jurul lui Lautrec”. Această supradimensionată retrospectivă a artistului francez înseamnă nu atît repararea unei in justiții, ca în cazul lui Van Gogh recent sărbătorit într-un mod similar, dar, în fond, actualizarea unui artist și a unui secol, scop inițiat în urmă cu aproape zece ani prin înființarea Muzeului Orsay.

Această generoasă etalare a subiectului tinde să perpetueze atmosfera de sfîrșit de veac așa cum s-a păstrat în arta lui Toulouse Lautrec dar nu numai... Cine reflectă mai bine

realitatea?” se întreabă Bladine Bouret în catalogul stampelor și afișelor artistului expuse la Biblioteca Națională. „Reproducerea *Englezul la Moulin Rouge* difuzată în milioane de exemplare în lumea întreagă, simbolizează nu numai pe Lautrec, Le Moulin Rouge, La Belle Epoque, dar o anumite idee mitică a Franței unde veselie, libertatea, imaginația, inovația nu se pot naște decît la Paris”.

Ansamblul retrospectiv de la Grand Palais reunește aproape 200 de opere, picturi, desene, litografii, afișe, toate prezentate laborios, într-o succesiune cronologică și tematică. O prezentare exhaustivă, a talentului acestui artist, care a împlinit performanța unei sinteze unice între pictură, desen, litografie și afiș, într-o formă inconfundabilă, fără a prejudicia valoarea nici uneia.

O restituire adevărată nu putea exclude epoca și contemporanii artistului. În acest sens, Muzeul Orsay oferă un vast program, din care se rețin expoziții document de tipul „Fotografii Loie Fuller”, „Cabaretul Pisica Neagră”

Autoportret

(1881-1897) sau „Arhitectura spectacolului”.

O gală Toulouse Lautrec trebuia să se producă pentru a pune în sîrșit, în valoare opera prea de multe ori trecută în plan secund de interesul pentru viața artistului.

Marica Grigorescu

În expoziții

• Expoziție de grup - pictură, sculptură, grafică (Galeria Coleus, B-dul Dacia 114-116) Expoziția de grup care inaugurează intrarea galeriei Coleus în circuitul artistic bucureștean este remarcabilă sub două aspecte: mai întîi, reprezintă primul semn de normalizare a relației dintre firmele prospere economic și actul adevărat de cultură, renașterea instituției *mecenatului*, atît de utilă, mai ales acum, cînd sprijinul economic al vieții spirituale a atins cote alarmante de pauperizare. În al

Apărut la începutul acestui an în colecția „nrf” a editurii Gallimard, *Omul cu pălărie roșie* este ultimul roman al lui Hervé Guibert (1955-1991) și, totodată, ultimul „volet” al trilogiei începute odată cu *Prietenul care mi-a salvat viața*. Cazul lui Guibert este unic (este vorba de un bolnav de sida care iese din ghetoul literar înspre marele public abia în

clipa în care se-apucă să-și povestească maladia); lucrul acesta este parcă și mai evident aici, unde el renunță la descrierea suferințelor sale și a stării de spirit care făcuseră substanța romanelor precedente - bestselleruri amindouă: în *Omul cu pălărie roșie*, senzația este că Guibert „iese din maladia sa”, inventind o poveste, la limita între real și fals, între policier și eseu plastic, ... prin care s-ar putea strecura! Prezent, ca de obicei, ca personaj, alături de prieteni ai săi sau de ființe imaginare, Guibert falsifică (cu geniu aș zice) realitatea, o face mai suplă (deși mai încăpătoare), oricum ludică - reușind un tur de forță neașteptat din partea unui om care avea să moară nu peste mult timp: un ultim roman tonic și plin de umor - care se citește „pe nerăsuflăte”...

PE Balthus îl urmărisem la fel ca și pe Bacon, dar cu ceva mai mult succes, poate pentru că, lăsând la o parte câteva pinze din anii '30 și '50 (celebra „Cameră” cumpărată de Agnelli), îl admiram mult mai puțin decât pe confratele său irlandez, asta îmi dădea o mai mare ușurință în a încerca să mă fofilez în viața sa sub pretexte dintre cele mai obraznice și mai mincinoase, în vreme ce fusesem, la toate întîlnirile cu Bacon, căruia nu-i plăceau decât brutele și rîndașii, ca o fetiță fisticită și îmbujorată, vă închipuiți cit l-am putut enerva.

La o dată pe care aș situa-o în septembrie 1983 sau '84, chiar înainte să fiu dat afară la capătul a nouă ani de bune și loiale servicii de la acest ziar de prestigiu internațional care era „Le Monde”, șefa serviciului cultural, admirabila Yvonne Baby, care nu peste mult avea să fie dată afară la rîndul ei, m-a trimis la Festivalul de la Veneția pentru a mă ține după celebritățile care făceau parte din juriu în acel an: Antonioni, actorul Erland Josephson, Fanny Ardant, nu mai țin minte cine mai era, în orice caz Balthus. Toată lumea era mirată de prezența pictorului, pe care nimeni nu-l mai văzuse în vreo fotografie de mai bine de cincizeci de ani, la o manifestare atât de publică, de la vedere. Unii îl credeau mort. Alții spuneau că are o sută de ani, era fără să vrea, deja, o legendă vie. Soția sa mă respinsese la telefon cu o politețe, trufașă cât se poate de japoneză, fiica sa de zece ani îmi rîse în nas, iar guvernanta mă rugase să nu mai sun. Mă transformam, cu nemaipomenită ușurință, în înverșunat *paparazzo*. Ținta mea cea mai complicată, deci și cea mai excitantă, era Balthus. L-am acostat pe puntea din spate a unui vaporăș în care reușisem să sar la țanc. Fără a-și scoate ochelarii de soare și chiar fără a-și coborî ochii spre mine, îmi spuse că interviul e o practică barbară, pe care o detestă mai mult decât orice pe lumea asta, și emise o mică tuse acră, ca și cum și-ar fi dres glasul agasat, în loc de-un „la revedere”. Aveam să revin la atac de mai multe ori (să fi avut douăzeci și cinci de ani pe atunci), pînă în clipa în care explodă, mă înjură și mă gonî zbătîndu-se ca în mijlocul unui nor de viespi înnebunite.

Fostul ministru și președinte al Senatului Edgar Faure făcea de asemenea parte din juriu. Îl interviuam la fel ca pe ceilalți membri ai juriului, în saloanele Excelsiorului, în fiecare zi. Edgar Faure era exact opusul lui Balthus: se umfla în pene la fiecare apariție sau declarație publică. Dacă n-aș fi avut de gînd să-l interviuez, atașata lui de presă m-ar fi hărțuit pînă cînd aș fi cedat. În realitate, Edgar Faure era

un om încîntător care se complăcea în a povesti anecdote savuroase. Tocmai se pregătea să-mi spună una cînd trece pe lîngă noi maestrul cu ochelarii săi de soare, cu soția îmbrăcată în kimono înaintînd cu pași mici pe pantofii de lemn și cu fetița impuberă. „Scuzați-mă un minut, îmi spuse Edgar Faure, trebuie să-l salut pe vechiul meu amic Balthus.” Pictorul, care mă recunoscuse, fugea deja cu o mișcare de recul îngrozită. „Permite-mi, dragul meu prieten, îmi spuse omul politic, să ți-l prezint pe ... hmm cum spunea?” l-am spus numele meu. Nu intra în obișnuința lui Balthus să se enfurie în fața președintelui Senatului, ci mai degrabă să mă ignore, neliniștit cu toate acestea de familiaritatea ce părea să mă lege de el. Căci Edgar Faure era foarte amuzant, foarte insolent, îi plăcea la nebunie să calce în străchini: „Ce-ai zice dac-am cina împreună, vrei dragă prietene? te invit, vor fi și fetele mele, de cînd ai avut expoziția aceea la Beaubourg ai devenit caraghios de celebru, închipuie-ți, vor fi încîntate să cîneze cu pictorul Balthus, și dacă mai ești și într-o zi bună atunci ce mai, vei putea chiar să le faci o mică zîmăgălitură pe-un colț de șervețel care într-o bună zi, cine știe, le va scoate din mizerie...” Balthus făcea pe surdul, continua să-și dreagă glasul și să tușească precum o aristocrată bătrînă și arțăgoasă, călcată pe coadă, nu-i mai lipsea decât cornetul la ureche. Cum se topi, i-am spus lui Edgar Faure „Balthus se ferește de mine ca de ciură. De-o săptămînă tot încerc să-i iau un interviu.” Edgar Faure își puse minuța lui dolofană și păroasă pe dosul mîinii mele și mă întrebă: „Aveți o memorie bună?” I-am spus că da. „Atunci draguțule, s-a făcut, interviul dumitale, nu trebuie decât să vii disează să cînezi cu noi și-o să ne descurcăm, te invit împreună cu doamna.” I-am propus lui Edwige, pe-atunci critic de cinema la „Le Monde”, să mă însoțească, a trebuit să insist, era înnebunită, o cină în compania lui Balthus și Edgar Faure nu pupi în fiecare zi. Îndată ce ne așezarăm împreună cu aceștia la imensa masă rotundă din sufrageria hotelului Excelsior, a trebuit să suportăm din plin privirile încărcate de ură pe care ni le aruncau colegii ziaristi care treceau prin spatele ușii cu geam, unde cîneau și ei la meschine măsute minuscule, fără Balthus și fără Edgar Faure. Ce făcusem oare pentru a ne găsi acolo, în centrul tuturor privirilor? Edwige era terorizată pentru că îi mărturisiseră planul meu, suflat de Edgar Faure, de a realiza pe șest acest interviu cu Balthus în timpul unei. Era pură piraterie ce încercam să fac și, cum Edwige e dreptatea însăși, o asemenea șmecherie o revolta. Așa că am

Omul cu pălărie roșie

rămas eu, ca un adevărat animator de masă rotundă la televiziune, să conduc dezbaterile cele mai năstrușnice, la care el se făcea că plouă, pîrînd surprins numai de înfocarea tînarului interviuator. L-am întrebât dacă fusese mulțumit de expoziția de la Beaubourg. „O oroare, îmi răspunse el, toate tablourile luminate cu lumină artificială, cînd ele sînt pictate și făcute pentru a fi privite în lumină naturală, prefer să nu mă mai gîndesc.” L-am întrebât dacă expoziția sa de la Metropolitan din New York a fost mai bine concepută. „Nu-mi mai vorbiți și de asta, aruncă el cu vocea sa hîrîită de bătrînă contesă oripilată, americanii sînt niște gangsteri!” Și expoziția de la Tokyo? „De-aceiași teapă! Niște gangsteri, ce să vă mai spun...” Am schimbat atunci subiectul și l-am descusut în legătură cu filmele pe care tocmai le vedea ca membru al juriului: „De-o idioteție stupefiantă, replică el. Cineăștia ăștia sînt niște dobitoci sadea. Îți vine să-ți ieși din peeni, noroc că am pretextul crizelor mele de paludism, asta-mi permite să ies din sală pretinzînd că mă sufoc, așa că mă duc să fumez o țigaretă pe culoar. - Dar nu v-a impresionat chiar nici o imagine? am continuat eu ca un Tintin-reporter perfect. - Ba da, replică el, una singură într-un film sovietic, nu prea grozav de altminteri.” În mod stupid, n-am avut prezența de spirit să-l rog să-mi descrie imaginea respectivă iar ceilalți comesei, agasați de tot acest talk-show, erau nerăbdători să redistribuie conversația mai democratic.

M-AM ÎNTORS la hotel arzînd de surescitare și m-am apucat să redactez interviul meu cu Balthus, o adevărată lovitură, o mică bombă a cărei detonătură se apropia neliniștitoare la fiecare rînd. Era suficient să-i dictez articolul direct unei stenodactilografe, Yvonne Baby ar fi intrat în posesia lui la șapte dimineața, la șapte și jumătate l-ar fi propus în ședința de redacție, la ora treisprezece ar fi ieșit de sub tipar, pe prima pagină a ziarului, și ar fi ajuns la Veneția a doua zi dimineața pe masa pe care Balthus își lua micul dejun. Făceam un pic pe mine de frică. Edgar Faure îmi aruncase o ocheadă cît toate zilele cînd m-am ridicat de la masă. Povestea asta cu imaginea nedescrisă mă tracasa în plus și ea, ar fi fost singura chestie oarecum pozitivă din articol, în care Balthus făcea cu ou și cu oțet întreaga lume. M-am hotărît să las pe-a doua zi dictarea articolului și mă postez pe undeva prin apropierea sălii de proiectie, la ora cînd membrii juriului vizionau în premieră filmele din competiție. Dau numaidecît peste Balthus care se plimba de colo-colo pe culoarul pustiu și-și fuma chiștocul. „Ce ai mai făcut, dragul meu prieten, de cînd nu ne-am văzut, de aseară? îmi aruncă el cu căldură, de parcă aș fi fost salvatorul său. N-ar fi trebuit să accept niciodată, continuă el, m-am lăsat prins în capcană, și pseudocrizele mele de paludism nu mă ajută cîtuși de puțin să ies din această cumplită baie de cretinism.” Eram stupefiat: avea o voce cu totul alta decît cea pe care i-o auzisem întotdeauna. Îl întreb care era acea imagine pe care o găsisse frumoasă. „E greu de explicat, îmi spunea el, e vorba de ceva eminamente vizual. Un sat rusesc foarte vechi, cu cupole, cu moschee, care a fost în întregime înghițit de ape din cauza unui baraj care a cedat sau ceva în genul ăsta. Iarna totul îngheață, tot satul e prins dedesubt, copiii patinează pe deasupra, fac găuri în gheață ca să arunce o privire, încercînd să recunoască cite ceva din citadela înghețată. Vara se întorc din nou cu bărcile și înoată pe deasupra satului, li se văd picioarele zbătîndu-se sub apă pe deasupra cupolelor de biserică. Unul din copii face o scufundare

încercînd să bată clopotele, e foarte frumos, însă toată povestea în rest e destul de mediocră.” Aveam ceea ce-mi lipsea. Îl las pe Balthus pe culoar cu țigareta și pseudopaludismul lui și-o întind spre hotel să-mi completez articolul, pe care-l dictez pe loc unei stenodactilografe. Peste două ore, Yvonne Baby mă sună să-mi spună că articolul e foarte haios și că e sigură să-i poată obține prima pagină din „Le Monde”. Nimeni nu mai obținuse un interviu cu Balthus. Nu prea mă simțeam în apele mele. Am părăsit Veneția așa cum stabilisem, dar și ca un laș.

ARTICOLUL ieșise deja de opt zile, nici o reacție sau vreun protest nu sosise pe adresa ziarului, într-o dimineață mă trezește telefonul, aud o voce tremurată care-mi spune: „Alo, Guibert? Bună ziua, sînt Balthus, ce mai faci? Ascultă, ți-am citit articolul, era mortal, absolut mortal. Singura problemă este că mă faci să spun acolo niște grozavii, despre americani hai, treacă-meargă, dar despre japonezi, vezi dumneata, e mai delicat... Nu se poate să nu fi remarcat că soția mea e japoneză. Închipuie-ți puțin că cineva ar înjura-o pe doamna mama dumitale. Ai putea, dragul meu Guibert, să ai gentilețea să faci să apară o erată în care să negi faptul că aș fi spus despre japonezi că sînt gangsteri?” L-am asigurat de tot sprijinul meu și am publicat o erată semnată cu inițialele mele, în care pur și simplu îmi făceam harakiri: conversația cu Balthus fusese particulară și nu era cîtuși de puțin destinată publicării. Așa apărură deci erata, Balthus mă sună din nou peste două zile: „Mulțumiri pentru erată, e foarte draguț din partea dumitale, numai că vezi, bietul meu Guibert, asta nu ajunge, japonezii ăștia sînt infernali, telefonează de dimineața și pînă seara, ambasada, consulatul, ministerul cutare sau cutare, din cauza acuzației cu gangsterii. N-ai putea să spui că un zgomot buclucaș de scaun ți-a răsunit tocmai atunci în ureche, făcînd să se telescoape în mîntea dumitale cuvîntul gangsteri care era destinat americanilor, nu japonezilor așa cum, regretabil, l-ai asociat dumneata?” Îl sun îndată pe directorul de la „Le Monde”, André Laurens, rugîndu-l să mă ajute să public o erată care i s-ar putea părea bizară, dar care numai ea nu putea scăpa de avalanșa de scrisori japoneze care de-acum ploua peste „Le Monde” în fiecare zi în semn de protest. În acea zi de septembrie 1983 sau '84, „Le Monde” publică deci în pagina sa culturală o erată intitulată „Balthus și gangsterii”, care suna cam așa: „În cursul întrevederii colaboratorului nostru Hervé Guibert cu pictorul Balthus, un zgomot buclucaș de scaun (îmi notasem pe o bucățică de hîrtie cuvîntele exacte ale lui Balthus pe măsură ce mi le spunea la telefon) a făcut să se telescoape în urechea colaboratorului nostru două informații absolut distincte: gangsterii așadar nu erau japonezi așa cum, regretabil firește, se poate înțelege, ci fără doar și poate americani get-beget.” Aspectul total absurd al acestei erate, care calmă spiritele într-o anume parte a lumii, păru să pecetluiească un soi de amicitie cu Balthus, ca o lovitură, bună sau rea cine știe, pe care am fi dat-o fiecare în parte cu complicitatea celuilalt.

Prezentare și traducere de
Alexandru Șerban

O călătorie în România

● În anul 1937, poetul și eseistul englez Sacheverell Sitwell făcea o călătorie cu automobilul pînă în România și își publica impresiile, sub titlul Roumanian Journey, un an mai târziu. Anul acesta, Oxford University Press reeditează micul său memorial de călătorie cu o prefață de Patrick Leigh Fermor. Las istoricilor plăcerea de a cîntări acuratețea observațiilor și impresiilor lui Sir Sacheverell Sitwell, mulțumindu-mă să prezint cititorilor români trei fragmente, ce nu lasă nici o îndoială asupra sensibilității deschise și generoase cu care călătorul englez a venit aici, „la porțile Orientului”, să vadă o țară al cărei spirit, astăzi încă, este prea puțin cunoscut și înțeles în lume.

AM PLECAT din Rucăr și, în câteva clipe, ajunși pe dealuri, nu mai zăream decît mulțimea acoperișurilor de lemn, înghesuite unele în altele. Drumul urca mereu, dezvăluind peisaje minunate și vederi panoramice înspre munți, participînd parcă la emoțiile călătoriei, căci rareori am văzut drumuri care să urce atît de sus sau care să producă o asemenea efect de amețitoare înălțime precum drumul de la Rucăr la Sinaia. Am avut aproape un sentiment de ușurare cînd am trecut de culme și am pornit în jos, căci, în eventualitatea unei pene de motor, o noapte petrecută în mașină în acești munți ar putea ascunde și alte primejdii în afara frigului. În cele din urmă, după un coborîș îndelungat, am ajuns în cîmpie, pe un drum de o netezime admirabilă pe care puteam merge în mare viteză. Și aici, la un moment dat, ceva ce semăna cu o stîncă masivă sau cu un perete de munte plin de lumini se ridica dominator deasupra drumului. Parcă am fi trecut cu o bărcuță pe sub un pachet de uriaș. Era castelul Reginei Maria, Castelul Bran, cu lumina aprinsă la toate ferestrele și cu tot atîtea ferestre cîte are un mare hotel din munții Alpi. Era o imagine de opulență și civilizație neașteptată după atîtea zile petrecute în locuri îndepărtate și izolate. Dar să lăsăm castelul Bran pentru după-amiaza în care vom avea privilegiul să-l vizităm; ne-am îndreptat spre Sinaia, unde am ajuns, pe drumul acela excelent, după vreo oră.

În afară de București, Sinaia este, probabil, singurul nume de oraș românesc cunoscut de englezi. Și asta pentru că e capitala de vară a țării. Dar în special pentru că Sinaia este o stațiune de vilegiatură și trebuie spus că, în această calitate, are cel puțin un hotel foarte bun, cu dormitoare și săli de baie la fel ca în cele mai bune hoteluri din Europa, și cu un restaurant unde aperitivele, caviarul alb și langustele sînt excelente, într-o țară în care

mîncarea este minunată. Sinaia se află așezată într-o vale, printre brazi. Aerul este proaspăt și curat. Are un parc, ca parcurile de pe Riviera - un iureș de flori - și o clădire de stuc care nu poate fi decît un cazinou. Asta și este; dar e un cazinou unde miza e mică și nimeni nu pătește mare lucru. În rest, Sinaia are o mulțime de vile confortabile și un restaurant care e o sucursală a faimoasei case Capșa din București. Și să nu uităm de excelenta cofetărie din fața hotelului, o prăvălie grecească cu numele Kalințachis, una din cele mai bune din cîte poți găsi în Europa. Este în aceeași clasă cu Gerbaud din Budapesta, Zanner din Ischl sau Hanselmann din St. Moritz; cunoscătorii nu au nevoie să știe mai mult. La Kalințachis găsești o dulceață de zmeură de pădure care e un adevărat poem. Se spune că urșii din Carpați sînt dispuși să-și riște viața pentru această zmeură sălbatică. Nimeni din cei care au făcut această experiență nu i-ar putea condamna.

Sinaia își datorează numele mînăstirii de pe muntele Sinaia, fondată de un Cantacuzin la sfîrșitul secolului al XVII-lea, după o călătorie în țara sfîntă și la mînăstirea de maici Sf. Ecaterina. Cînd Carol I, primul rege Hohenzollern al României, și soția lui, regina Elisabeta - cunoscută sub numele Carmen Sylva - au ales Sinaia drept reședință de vară, au locuit la început în această mînăstire. Drumul trece prin curtea mînăstirii, iar coloanele și colonadele, bogăția de flori și călugări cu tichii și bărbi negre amintesc de Rusia. Am putea foarte bine să ne aflăm pe domeniul unuia din palatele Țarului, în Crîmea. Ceva mai sus, pe niște dealuri umbroase, se află Castelul regal Peleş, un fel de Balmoral tropical, cu alte două sau trei castele mai mici în jur, între care se află distribuite cele mai multe dintre cele nouă tablouri de El Greco, mîndria colecției regale.

MULT mai jos, la poalele unui deal, Regina Maria a plantat o grădină minunată. Aici se plimba cînd am ajuns și aici i-am fost prezentați. În ochii cuiva care nu o întîlnise niciodată, Regina Maria nu arată ca cineva care își revenise recent după o boală îndelungată și gravă. Mergea încet, dar cu un pas ferm, în vreme ce noi admiram numeroșii meri care, la inițiativa ei, fuseseră plantați în iarba înaltă a acestei lunci. Faimoasa ei colecție de dalii era în floare: o privesc splendidă. Florile sînt în mare parte de origine germană și franțuzească și prezintă nu mai puțin de două sute de varietăți; în ceea ce mă privește, aș fi vrut să văd așa-numitele dalii „fantezi”, care mie îmi plac atît de mult și care sînt așa de rare azi. La capătul unei plimbări care ar fi fost obositoare și pentru cineva care nu fusese grav bolnav, Regina Maria ne-a condus într-un

încîntător pavilion în stil rustic, unde am luat ceaiul. S-a rîs mult în timpul conversației și era clar că boala gravă de care suferise nu deteriorase verva și umorul Reginei Maria, calități care se găsesc din plin în Memoriile ei și care îndeobște lipsesc aproape cu desăvîrșire din scrierile persoanelor sus-puse.

NI SE VORBISE despre o stranie mînăstire de pe lîngă Vâlcov, un loc unde călugării sînt atît de bătrîni și de săraci, încît e dureros să-i privești. Autoritățile din portul Vâlcov erau categoric de părere că am face mai bine să nu vizităm mînăstirea. Invocau chiar sentimente patriotice: nu era un loc pe care un localnic să-l arate unor vizitatori străini. E mai bine să îți ascunse asemenea lucruri. Alții erau de părere că nu puteam ocoli o asemenea experiență.

Drumul către mînăstire ducea de-a lungul uneia dintre ultimele ramificații ale Dunării. După un drum de vreo patruzeci de minute cu o barcă cu motor, am dat de pămînt cultivat și am zărit, printre copaci, turnul unei biserici. Se afla la oarecare distanță de debarcader; apropiindu-ne, însă, nici urmă de mînăstire. O biserică de lemn văruit se ridica pe un teren viran între două barăci de lemn cu cîte un cat. Am încercat un sentiment de dezamăgire. Nu erau călugări acolo. Ceva se întîmplase: muriseră cu toții probabil. Apoi s-a deschis o ușă și și-au făcut apariția trei siluete înalte, uscățive, cu bărbi albe, cu capetele dezgolite, purtînd haine și pantaloni dintr-un material sărăcăcios, în carouri. Erau trei călugări. Imposibil de imaginat indivizi mai sărmani. Unul dintre ei, ce părea a fi de serviciu în acea zi, s-a întors în șopronul de lemn și, urmîndu-l, am văzut că duce mîncare din bucătărie spre refectoriu. Aici, tavanul era jos, mult prea jos pentru acești bărbați înalți, dar încăperea era caldă și extrem de curată. Mobilierul era cum nu se poate mai simplu. Pe pereți erau atîrnate icoane, lîngă vatră se aflau stive de bușteni, dar nu ardea focul. Erau optsprezece locuri la o masă făcută din scînduri lungi puse una lîngă alta, cu bănci din același lemn. Masa era pusă: felii groase de pîine neagră, sau mai degrabă cafenie, coaptă alături, în bucătărie, așteptau pe un fel de farfurii de lemn. Era masa lor de prînz. Ne-am îndreptat spre biserică: interiorul ei oferea cea mai minunată imagine de asceză pe care am văzut-o vreodată sau despre care mi-aș fi putut închipui că mai există în lumea contemporană. În afara pereților, văruți simpli în alb, mai era doar un iconostas cu icoane pictate. Dar personajele dramei sînt cele care, în ciudățenia lor, fac aproape imposibilă orice încercare de descriere. Lîngă ușă stătea un personaj înalt, într-o sutană cu glugă: părea să păzească intrarea. Era foarte bătrîn și infirm și se sprijinea într-o cîrjă.

Purta un lung veșmînt negru, ponosit, tivit cu un fel de panglică roșie. Dar detaliul cel mai ciudat al vestimentației lui era un fel de scut din piele, prins cumva pe umărul lui stîng. Alături de el, un alt personaj cu o glugă neagră de formă diferită, dar cu un scut identic pe umăr, stătea atît de adîncit în rugăciune, încît n-ai fi îndrăznit să te uiți la chipul lui. Undeva în spate, un bătrîn nebun, bărbos, cu o haină lungă, neagră și pantaloni de om sărman, vorbea de unul singur, acoperind slujba cu pălăvrăgeala lui fără șir. Acest călugăr era nebunul sfînt al locului. Nu a încetat nici o clipă să vorbească și să ridă, într-un dialog animat cu o persoană nevăzută. În vremea asta, slujba continua îndărătul iconostasului. La stînga și la dreapta unei uși din mijlocul acestuia, chipuri bărboase se tot iveau, privindu-ne curioase, ceea ce ne-a dat să înțelegem că rareori treceau străini pe acolo. Starețul sau Arhimandritul apărură într-un veșmînt de catifea purpurie, cu patrafir aurit și cu o tichie rotundă, tot de catifea purpurie. Voci se auziră intonînd puternic o cîntare undeva în spatele paravanului, iar chipurile acelea curioase continuau să ne privească. Nici unul din românii care ne însoțeau nu înțelegea o iotă din acest ritual, nu putea urmări etapele slujbei, ca să nu mai spun că nu putea nicidecum interpreta vorbăria fără noimă a sfîntului nebun din spatele nostru.

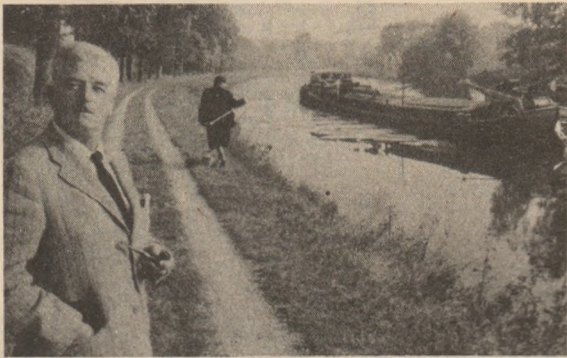
Urmă apoi un moment în care toți își făcură cruce cu o fervoare impresionantă și într-un fel foarte special, rostind cu voce tare numele lui Isus, în două silabe, căci este unul din elementele cele mai dramatice ale crezului lor. Slujba s-a terminat în curînd și cei zece sau doisprezece călugări care formau adunarea de credincioși au ieșit, pășind anevoie, din biserică. / ... /

Am intrat în chiliile lor și am văzut saltelele de paie și cele cîteva încercări de tîmplărie și țesut, singurele de care sînt în stare bietele lor degete bătrîne. Ne-au oferit buchete de flori culese de ei. Cei mai voinici dintre ei ne-au petrecut pe potecă pînă la malul apei, unde ne-am îmbarcat și am pornit. Duceam cu noi binecuvîntarea Starețului ca pe o comoară de experiență personală. Atmosfera de profundă credință a acelui loc e prea mișcătoare pentru a fi descrisă, și am plecat de acolo gîndindu-ne la viețile lor smerite și la pîinea care era prînzul lor frugal.

Prezentare și traducere de
Angela Jianu

MERIDIANE

Acum trei decenii...

... la 6 iulie 1962, Faulkner murea, în urma unei crize cardiace, la ferma sa din Mississippi. Avea 63 de ani. „Paris Match” publica, drept omagiu, această foto-

grafie a scriitorului pe malurile Meusei, în apropiere de Verdun, unde revenise în pelear pe locurile unde luptase în primul război mondial.

Piramida lui Kadare

La începutul lunii septembrie, editura Fayard va publica un nou volum de Ismail Kadare, *Pyramide*, scris în Albania și revăzut în timpul exilului parizian. Piramida este „o meta-

foră antică a tuturor utopiilor ucigătoare, sclavagiste și generatoare ale mizeriei care a stăpînit peste patruzeci de secole istoria umanității” afirmă autorul.

Robert Musil - postume pe disc compact

• Lucrări literare postume ale scriitorului austriac Robert Musil (1880-1942) au apărut într-o ediție pe disc compact la Editura Rowohlt din Hamburg. Programul inițiat de Institutul de studii germane al Universității din Klagenfurt are în

vedere ordinatoarele personale compatibile IBM pe disc compact cu memorie nealterabilă. El cuprinde pe un singur disc compact înregistrarea tuturor manuscriselor postume ale scriitorului - circa 25.000 de pagini.

Premii UNESCO

• Cinci noi premii UNESCO create de curînd pentru promovarea artei vor fi acordate tinerilor artiști care se impun în arta contemporană prin nou-tatea talentului și forța creatoare.

Trei dintre acestea sînt destinate artelor plastice și vor fi decernate, din 1993, o dată la doi ani, de Ziua mondială a culturii (21 mai). Celelalte două privesc arta spectacolului și se vor acorda în cadrul manifestărilor culturale internaționale sau regionale. Expoziția Universală de la Sevilla va fi primul prilej pentru recompensarea realizatorului celui mai bun spectacol.

Aceste premii vor fi finanțate de Fondul Higashiyama creat și administrat de Federația națională japoneză a centrelor UNESCO, care are un activ de un milion și jumătate de dolari, provenit din vânzarea unor opere ale celebrului pictor japonez Kaii Higashiyama. Fiecare premiu este în valoare de 20.000 de dolari.

Proiecte franceze

• Editura Pléiade anunță apariția unui volum Borges în mai 1993. Cit despre albumul de la faimoasa „Quinzaine”, el va fi consacrat anul viitor lui Gérard de Nerval. Printre proiectele prestigioasei colecții se numără și o antologie bilingvă de poezie germană.

Renovare

• *The Royal Opera House Covent Garden* din Londra se va închide în 1997 pentru o perioadă de trei ani, în vederea unui program de renovare în valoare de 450 milioane dolari. „Sînt multe lucruri de făcut, deoarece foarte puține s-au schimbat de cînd teatrul a fost construit în 1858”, a declarat purtătoarea de cuvînt Helen Anderson. Teatrul Covent Garden se va redeschide în anul 2000 cu culisele reamenajate și cu importante restaurări exterioare, dar colonadele albe ale fațadei vor rămîne intacte. Pentru moment, întreaga energie electrică pentru scenă este furnizată de două motoare ale unor submarine din timpul primului război mondial. Compania Regală de Operă se va muta temporar în timpul lucrărilor de renovare.

Corespondență Proust-Halévy

• În curînd va apărea, într-o ediție stabilită de Anne Barrel și Jean-Pierre Halévy, volumul de *Corespondență Marcel Proust-Daniel Halévy* (ed. De Fallois). Cei doi s-au întîlnit la liceul Condorcet, în 1888 și au început schimbul de scrisori în care se remarcă, de-a lungul timpului, diferențele de păreri și de gusturi.

Spiritualul Dino Risi

• Volumul *Vizitatorii Cannes-ului* de Gilles Jacob, apărut recent la editura Hatier, reunește textele a 80 de cinești ce au participat la edițiile succesive ale celebrului festival al filmului. Dintre ele reproducem trei definiții aparținînd lui Dino Risi: „*Dialog*. Fiindcă nu știa să scrie

un dialog, Antonioni a devenit poetul incomunicabilității; *Groază*. Gen de film care reprezintă tot ce regizorul ar vrea să-i facă celui ce-i vorbește de rău creația; *Publicitate*. Gen cinematografic din nefericire adesea întrerupt de filme”.

Dewaere în actualitate

• „Avea o fragilitate ironic tragică - spune, despre Dewaere, Alain Corneau, pe care o ascundea sub o înfățișare și un comportament ironice, pline de umor dus uneori pînă la nebunie”. Se împlinesc zece ani de cînd Patrick Dewaere nu mai este și totuși... La Cannes i-a fost consacrat un film, în curînd va apărea o biografie, editura video

Fil à Film îi aduce un omagiu editînd, pentru început, trei din filmele importante, *La meilleure façon de marcher*, de Claude Miller, *Paradis pour tous* și comedia *Catherine et Cie* cu Jane Birkin. Urmează să apară *Valseuses*, *Adieu poulet* și dialogul tînarului Dewaere cu „bătrînul” Ventura, *Coup de tête*.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Neue Rundschau

CA motto al acestui număr 2 pe 1992 al trimestrialului *Neue Rundschau*, ale cărui materiale sînt grupate sub un titlu comun, *Intellectualii și politica; ispita trădării*, redactorii au ales un citat din Albert Camus din care noi vom reține prima frază, semnificativă pentru întregul cuprins: „În mijlocul acestui tumult, scriitorul nu mai poate spera să rămînă deoparte, devotat doar reflecțiilor și imaginilor care-i sînt lui scumpe... chiar și tăcerea capătă un înțeles periculos.” Mario Vargas Llosa este unul dintre exemplele grăitoare ale ultimului deceniu, care demonstrează că scriitor neimplicat într-un fel sau altul în politică nu există. El însă, din fericire, nu și-a abandonat vocația, talentul, munca. Ca un pește pe uscat, încă o confesiune asupra celor trei ani de carieră politică, dovedește că scriitorul a rămas lucid și atent, înregistrînd, analizînd și sintetizînd o experiență a adevărat unică pentru el. Norman Manea comentează poziția scriitorului în fața Marii Bestii - *Despre premisele omenești și intelectuale ale tiraniei*. Cităm: „Oricît de fantastice îi erau, adesea, înscenările, societatea totalitară reprezenta [...] o realitate umană. Pulsăția totalitară există în om (verificabilă și în familie, școală, profesie); doar astfel a putut (și mai poate) deveni ideologie și formă de stat. «Ingenieria» socială totalitară s-a structurat prin nemulțumirile și critica imperfecțiunilor democrației și s-a articular pe un ideal extrapersonal”; „Sistemul totalitar a manipulat cu sadism premise «omenești» și a contat pe apatie, confuzia, egoismul și aservirea maselor. Tot pe premise prea «omenești» s-au bazat și capcanele de intimidare, ademenire și recompensare pentru intelectuali”. Dar este greșit a se arunca asupra intelectualilor întreaga vină a oportunistului și colaboraționismului totalitar, cum la fel de fals este a li se atribui în exclusivitate eroismul antitotalitar. Zece nemți sînt mai proști decît cinci”, este de părere Heiner Müller, dramaturg din fostul RDG, în dialogul pe care-l are cu Uwe Wittstock despre autocritică, revoluții ca frîne ale Istoriei, despre faptul că dramaturgul nu poate face greșeli atunci cînd scrie precum și despre morala artiștilor. Dictatura este o

provocare pentru scriitori - susține el - iar într-o lume armonioasă nu ar fi nevoie de literatură, deoarece Arta, în general, are o natură canibalică, folosindu-se de Om. Adam Michnik este de părere că Intellectulul a păcătuit în secolul XX, a fost ademenit să trădeze. Intellectuali sînt creatorii unei mitologii a propriei lor misiuni care ar fi tocmai capacitatea de a formula judecăți teoretice asupra realității.” Or, secolul XX a fost trădat de intelectualii săi tocmai în esența acestei misiuni. În loc să servească Adevărul și Cultura, scriitorii au adoptat Dreptul totalitar, fie el național-socialist sau comunist. Dar și în rezistența împotriva totalitarismului au jucat intelectualii un rol deosebit. Schimbările din ultimii doi ani au demonstrat acest lucru. După entuziasmul eliberării, urmează însă peste tot lupta pentru putere, dar și o renaștere a tendințelor naționaliste în opoziție cu ideile creștine de toleranță, pluralism, credință în statul de drept, natura multiculturală a oricărei societăți moderne. În ce măsură vor reuși intelectualii - atît de implicați în politică - să evite luptele pentru putere, răzburările, tendințele naționaliste? Isaiah Berlin oferă un interviu despre rolul jucat de Alexander Herzen în gîndirea politică a Rusiei (*Alexander Herzen și politica intelighenței*). *Despre conflictul dintre Imagine și Text*, despre *Mutația culturală* vorbește Umberto Eco în interviul realizat de Elisabeth Schelma. Două idei încurajatoare - computerul reprezintă victoria scriiturii asupra imaginii; el oferă posibilitatea de a se putea scrie aproape în pas cu desfășurarea gîndurilor. A doua idee - literatura nu poate muri atîta vreme cît una din capacitățile elementare ale omului este aceea de a povesti. (L.H.)

Le Monde des livres

SUPLIMENTUL literar al ziarului *Le Monde* din 5 iunie dedică una din paginile sale, sub titlul generic *Permanences et métaphores roumaines*, ultimelor apariții în editurile franceze. Edgar Reichann le consemnează relevînd „personalitatea” fiecărei lucrări. După cele cinci poeme de Blaga traduse de Virgil Ierunca în 1975, publicate în N.R.F., acum ed. Orphée - La Différence publică ediția bilingvă *L'étoile la plus*

triste, poeme traduse și prezentate de Sanda Stolojan. Dacă Blaga era menționat și în *l'Histoire des littératures a Pléiade* acum este la dispoziția cititorilor și iubitorilor de poezie franceză sau francofonă. *Byzance après Byzance* de Nicolae Iorga, scrisă direct în franțuzește, cu o prefață de Alexandru Paleologu, a apărut la ed. Baland la peste o jumătate de secol de la prima editare, dovedind prin verva argumentării prelungirea creștină a civilizației eleno-latine în România și ulterioara deschidere culturală spre Europa secolului luminilor, deschidere din nou posibilă creatorilor după aproape o jumătate de secol de dictatură. Exemplificare concretă este volumul Oanei Orlea apărut la ed. le Scuil *Les Années volées (dans le goulag roumain à 16 ans)*. Prințesa Cantacuzino prin naștere - în descendența bizantină menționată de Iorga, Oana Orlea a fost victimă a gulagului comunist, în care și-a „petrecut” în foame și teroare adolescența și prima parte a tinereții. „De la Gogol la Eliade, fantasticul a produs o spărtură în real prin introducerea unei întîmplări imposibile, nebănuite” spune Edgar Reichmann ocupîndu-se de volumul de nuvele *Le Rêve* de Mircea Cărtărescu, tradus de Hélène Lanz și apărut cu concursul Centrului Național al literelor la editura *Climats*. *Les désarrois de l'élève Eliade* este titlul articolului dedicat traducerii Irinei Mavrodin a romanului de tinerețe al lui Mircea Eliade, *Le roman de l'adolescent myope*, de fapt „Jurnalul unui român”, replică sălbatică și naivă a celebrului *Les Faux Monnayeurs*. Carol Iancu, conferențiar la Universitatea din Montpellier, autor al mai multor lucrări consacrate istoriei evreiești contemporane, se ocupă de o problemă mult discutată și discutabilă în *L'Emancipation des juifs en Roumanie* (1913-1919) - apărută la Centre de recherche et d'études juives et hébraïques, Université de Montpellier. În încheierea paginii dedicată aparițiilor românești, Edgar Reichmann mai menționează volumul de poezii în ediție bilingvă *Les Ateliers* de Mariana Marin „una din cele mai interesante poete ale tinerei generații”, *Diotema* de Miron Kiroopol, vol. I, *Le chemin interdit* - de canadianul francofon de origine română Alfred Victor și *Les Bottes* de Horia Liman, autor care trăiește din 1970 în Elveția. (A.F.)

Verhaeren în sculptură

• Muzeul Provincial Emile Verhaeren din Saint-Amand (Belgia) prezintă o expoziție consacrată numeroșilor sculptori care l-au reprezentat pe Verhaeren. Selecția sculpturilor care reprezintă trăsăturile poetului constituie, în sine, un ansamblu deosebit de interesant. Sînt expuse busturi în bronz semnate de Boleslas Biegas (Polonia),

Marius Léon Cladel (Franța), Constantin Meunier, Georges Tribout, Paul Van Den Kerkhove, Charles Van der Stappen, Ossip Zadkine. Pe de altă parte, prin intermediul unor reproduceri fotografice, sînt prezentate unele opere monumentale dedicate lui Verhaeren. În imagine: Bustul în bronz al lui Verhaeren, realizat de Ossip Zadkine.

Academia Internațională de vară 1992

• În urmă cu 39 de ani, celebrul artist austriac Oskar Kokoshka, a cărui creație s-a împlinit în domeniul artelor plastice dar și în literatură, a înființat, împreună cu Friedrich Welz, Academia de vară, cu sediul în Hohensalzburg. Cea de a 39-a ediție a acestei Academii internaționale consacrate artelor frumoase și-a deschis porțile pe 27 iulie. Timp de cinci săptămîni, programul de studiu va

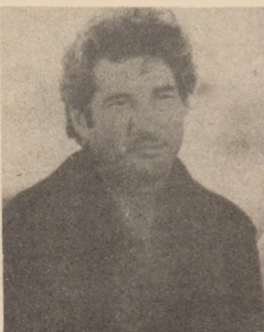
cuprinde 23 clase din diferite domenii, discipline și tehnici artistice iar lectorii vor fi Paolo Piva (design), Laurids Ortner (arhitectură), Nancy Spero, Leon Golub, Antonio Dias, Bruce McLean, Georg Eisler (pictură), Frida Baranek (sculptură), Michael Schmidt (fotografie), Erico Nagai (concepție de bijuterii) și E.S. Kirita (țesături africane).

Shakespeare al romanului

• American prin naștere, englez prin adopțiune, Henry James (1843 - 1916) a lăsat o operă colosală: o sută douăsprezece nuvele, douăzeci de romane, trei volume autobiografice, drame, note de călătorie. Denumit de Léon Edel, a cărui remarcabilă

biografie a fost publicată anul trecut la editura Seuil, un Shakespeare al romanului, el se află din nou în atenția editorilor francezi cu o integrată a nuvelor, din care au apărut deja două volume la editura Difference. Urmează să fie reeditate și romanele.

Pudoare

• Cunoscuta vedetă de film Richard Gere a refuzat să participe la un festival italian de film, aflînd că va fi proiectată producția *American gigolo*. De cînd a devenit budist, actorul nu mai vrea să audă de acest film în care sînt scene unde apare gol.

Premiul imperial japonez

• Arhitectul american Frank Gehry este unul dintre cei cinci cîștigători din anul acesta ai Premiului Imperial Japonez. Ceilalți laureați sînt regizorul Akira Kurosawa, pictorul Pierre Soulages, sculptorul Anthony Caro și compozitorul Alfred Schnittke. Premiul, în valoare de 117.555 dolari pentru fiecare cîștigător, a fost stabilit în 1987 de către Hiroaki Shikana.

Jane Birkin la Casino de Paris

• Un an după dispariția lui Serge Gainsbourg a apărut caseta spectacolului, considerat „neobișnuit” pe care Jane Birkin l-a dat la Casino de Paris (ed. Polygram Video). Nimeni nu poate spune, mai bine ca ea, ce înseamnă absența sensibilului compozitor, textier și regizor. Sînt înregistrate douăzeci și șapte de titluri din care nu lipsește *Am venit să-ți spun că plec*.

Replici de Françoise Sagan

• „E adevărat că m-am ascuns în spatele legendei mele, dar cele spuse n-au fost în totalitate neadevărate. Viteza, petrecerea, viața publică, a face pe distrată sînt adevărate... dar viața unui om nu este alcătuită numai din așa ceva, chiar dacă în aparență e comod” a declarat Françoise Sagan cu prilejul apariției volumului *Répliques* (Ed. Quai Voltaire) care continuă culegerea *Réponses* apărută în 1974.

Viitorul durează mult...

• Sub acest titlu a apărut de curînd la editura Stock confesiunea postumă a lui Louis Althusser, cotată de critici mai mult decît un document pentru psihiatri și criminaliști, ci prin tensiunea scriiturii, prin luciditate și inteligență, ca o operă literară majoră. Ea e comparată cu *Confesiunile* lui Rousseau și *Cuvintele* lui Sartre. Pînă lauciderea soției sale, Hélène, la 16 noiembrie 1980, filosoful marxist a fost una din figurile eminente ale gîndirii franceze de după război. Apărute în 1965 și traduse în toate limbile, *Pentru Marx* și *Citind „Capitalul”* sînt cărțile de căpătîi ale generației '68.

Rubrică realizată pe baza lecturilor din revistele: *Lire*, *La Quinzaine littéraire*, *Informations d'Autriche*, *Sources UNESCO*, *International Herald Tribune*, *Premiere*.

INTERVIU

cu Guillermo MORÓN

Vocația schimbării

• La invitația Academiei Române, ne-a vizitat recent țara Guillermo Morón, personalitate marcantă a vieții culturale și științifice din Venezuela și din America Latină. Reputat istoric, scriitor și publicist, președinte al Academiei Naționale de Istorie din Venezuela, profesor de cultură latino-americană la Universitatea „Simón Bolívar” din Caracas, Guillermo Morón este și un prieten statornic al României, această a patra vizită a sa avînd, după propria-i mărturisire, o semnificație cu totul deosebită față de cele din cursul anilor '80.

Î: Publicul românesc a avut deja prilejul să vă cunoască, în traducere, cîteva povestiri și, mai cu seamă, ediția prescurtată, în limba română, a operei dvs. fundamentale, *Istoria Venezuelei*. Știu că domeniul istoriei are o pondere însemnată în formația și activitatea dvs. Ce ne puteți spune despre monumentală *Istorie Generală a Americii*, al cărei director sînteți?

R: Această operă de mare cuprindere urmărește să aducă o contribuție substanțială la cunoașterea științifică și la înțelegerea particularităților istoriei Americii, de la a cărei descoperire se împlinesc cinci secole, eveniment sărbătorit anul acesta în întreaga lume. Din cele 38 de tomuri pe care le va însuma lucrarea, întemeiată pe o cercetare exhaustivă a izvoarelor, au apărut pînă în prezent 26, acoperind primele două perioade, indigenă și colonială, și, parțial, cea națională. Pînă în 1994 se vor publica și celelalte volume.

Î: Programul dvs. în aceste cinci zile petrecute în România a fost extrem de bogat. Ați vizitat instituții de cultură, v-ați întîlnit cu numeroși profesori, istorici, scriitori, editori, traducători, cercetători etc. Cu ce impresii ați rămas?

R: Într-adevăr, am avut prilejul să fiu primit la Academia Română, la Universitate, la Uniunea Scriitorilor, la redacția „Secolului 20”, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, la Casa Americii Latine. Pretutindeni am putut constata o adevărată vocație de schimbare a românilor. Întrevederile mele cu academicieni, profesori, scriitori, ziariști, hispaniști etc., atît în cadrul oficial, cît și în particular, s-au desfășurat sub semnul unei evidente destinderi față de vizitele mele anterioare, fiind marcate de naturalețe, spontaneitate, căldură omenească. M-au impresionat multe aspecte. Bunăoară, preocuparea autentică pentru rigoarea cercetării științifice. Astfel, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” am venit în contact cu specialiști care își propun să definească o nouă școală românească de istorie, întemeiată pe tradiție, dar receptivă la tot ce se realizează în lume în acest domeniu. La Universitate am apreciat dorința de diversificare și adîncire a studiilor, de creare a unei edituri proprii. Mi-a atras atenția nivelul hispaniștilor de la dvs., calitatea publicațiilor literare, diversitatea traducerilor și, nu în ultimul rînd, originalitatea scriitorilor români. Am propus de aceea să dăm viață

unor proiecte de colaborare și de schimburi științifice și culturale. De pildă, cu Uniunea Scriitorilor vom alcătui două antologii, una de poezie românească pe care o vom publica în Venezuela, cealaltă, de poezie venezueleană, care va apărea aici.

Am discutat de asemenea posibilitatea ca revista „Secolul 20” să elaboreze un număr tematic dedicat Americii Latine, pe care să-l editeze eventual cu sprijinul acestui important așezămînt care este Casa Americii Latine de la București, unicul cu acest profil din Estul Europei. Vom trimite apoi la Academie și la Universitate o serie de cărți și reviste de literatură, istorie, sociologie, antropologie etc. și vom pleda pentru inițierea unor schimburi de cercetători care va fi benefic, desigur, și pentru România și pentru Venezuela.

Dar revenind la vocația de schimbare de care vorbeam: m-a frapat faptul că aceasta se vedește nu numai în cercurile de specialiști, ci și pe stradă, la oamenii pe care i-am văzut prin parcuri, magazine, restaurante. Mi-au lăsat impresia că se mișcă liber, cu dezinvoltură, fără teama care-i copleșea înainte. Contactul uman al unui străin cu românii este acum mult mai ușor de stabilit, mai normal. Să poți discuta despre teme de tot felul, inclusiv politice, să poți trăi firesc, fără sentimentul fricii, acesta este temeiul democrației pe care o construim acum în România.

Și încă un amănunt: mi-a produs o impresie de neșters plimbarea pe care am făcut-o prin Centrul Civic al Capitalei. Construcțiile de acolo mi s-au părut ca niște ruine, bine conservate, ale unei civilizații oarecum cunoscute, dar imposibile în lumea în care trăim.

Î: Ați putut prin urmare cunoaște și unele din dificultățile din viața socială și culturală românească. Ce credeți că ar trebui să facem pentru a le putea depăși?

R: În privința acțiunilor și operelor de cultură, cred că ar trebui să ajungeți cît mai curînd la o sprijinire a acestora, la un „mecenat” acordat de instituții particulare, bănci, firme, de oameni de afaceri care, în schimbul acestui ajutor material dat culturii, ar beneficia de reducere sau scutire de impozite, așa cum se întîmplă la noi și în multe alte părți.

Tudora Șandru Olteanu

Tatulici, Agarici, Fănuș

● În **EVENIMENTUL ZILEI** nr. 30, Mihai Tatulici, în contraofensivă, declară: „Nu pot să neg faptul că multe din prestațiile mele au fost încărcate de simpatie. Să încerce fiecare gazetar să se apropie de Păunescu și va simți în ce relații intră cu această uzină infernală, care te copleșește și câteodată te și dărâmă. Foarte mulți intelectuali au refuzat să intre în dialog cu Păunescu, nu pentru că ar fi manifestat dispreț față de el, ci pentru că pur și simplu le era frică de dialogul cu el. (...) Invit orice gazetar să intre în dialog cu Păunescu și să vadă cât rezistă la presiunea personalității lui”.

Dacă nu ar fi excedat și ar avea răgazul să apese pe butonul canalului TV5 International (ce să-i faci, acum avem termen de comparație!), M. Tatulici ar vedea la lucru gazetari adevărați ca Bernard Pivot, Anne Sinclair, Patrick Poivre d'Arvor (și lista e mult mai lungă), care nu numai că nu se lasă copleșiți sau dărâmați de personalitățile accentuate cu care intră în dialog - sefi de state, prim-miniștri, monștri sacri din toate domeniile - ci, într-o deplină civilitate, pun întrebările cele mai incomode, sînt necruțători, nu flatează și nu denigreză, au în minte documentația completă despre subiect și relevă, pe viu, caracteristicile personajului. Și mai e ceva: ei nu impun niciodată concluziile lor, mulțumindu-se să informeze cât mai corect și să lase judecările pe seama publicului socotit din start ca inteligent. Cam asta înseamnă profesionalismul gazetarului (poate dl. Tatulici ar trebui să revadă și interviurile Orianei Falacci și chiar pe cele ale lui Adrian Păunescu, de pe vremea cînd lucra în presa literară). Dacă nu este în stare să reziste la presiunea personalității partenerului de discuție, gazetarul e descalificat și „prestația”, cum spune dl. Tatulici, își pierde verosimilitatea. Nu-i rămîne decît să se apuce de altceva, de comperat spectacole cu copii mici sau de redactat emisiuni religioase, unde umilitudinea e la locul ei. Emisiunile „pe viu” cer realizatorului anume calități asemănătoare cu ale chirurgului, căruia îi sînt interzise impresionabilitatea, sentimentalismul, ranchuneele și partu-pris-urile. Numai astfel poți da impresia de obiectivitate. Căci pentru telespectatori are prea puțină importanță simpatia individului Tatulici pentru Adrian Păunescu. ● Sau ura lui Paul Agarici pentru același controversat personaj, exhibată de mai multe numere în **BARICADA**. Publicînd fotografiile făcute pe vremea cînd era „om de casă” al directorului său de la „Flacăra”, însoțite de comentarii triviale, cu amănunte din viața intimă și aspecte hiperbolice negative - fotoreporterul se răzbuună pentru umilitățile vechi, suportate atunci cu slugărnicie, fiindcă îi aduceau beneficii. Și admirația necondiționată și suspectă a lui Mihai Tatulici, și furia demolatoare a lui Paul Agarici sînt la fel de compromițătoare pentru ei înșiși: denotă lipsă de profesionalism. În ce ne privește, dacă telefoanele din redacție nu ar fi înregistrat decît ceea ce convenea sărbătoritului, am fi pus și noi o întrebare: dacă, așa cum a declarat, Adrian Păunescu l-a admirat și își menține admirația pentru Ceaușescu, dacă e convins de valoarea și nevinovăția unor membri ai CPEx-ului, atunci cum se poate

pune în slujba celor ce au ordonat uciderea „Măriei-Sale” și arestarea unor buni prieteni ai săi?

● Ce mai lipsește de pe abundența piaței a publicisticii actuale? Un „periodic de introspecție și analiză”. El se numește **JURNALUL DE DUMINICA** și e editat de „Corporația pentru cultură și artă INTACT” (?), iar consiliul editorial țipărit în casetă e compus din Horia Alexandrescu, Octavian Andronic, Aurel Perva și Neagu Udroidu. Hirtie de bună calitate, poze color, literă cu bobul mare. Pe copertă tronează monstruosul colaj jumate cap prezidențial (galben) - jumate cap regal (albastru), apărut și în „Libertatea” complet cenzurat, cu același efect vizual respingător. În afara membrilor consiliului redacțional, colaborează, între alții, în acest prim număr: Silviu Brucan, cu două materiale (dintre care unul ocupă o pagină întreagă și deducem că e înecental năni serial) - „Europa de Est. Trei ani de la Revoluție. I”, Paul Everac („Competiție răzbuunătoare”, despre înfruntarea între Apus și Răsărit. Mostră: „Apusul a dus la cele mai înalte culmi pragmatismul, iar America de Nord, atașîndu-și Europa de Vest, a fondat un stil de viață de o eficiență înspăimîntătoare, cu care să facă cucerirea întregului glob. Atunci Răsăritul a strîns elixirul de mac și l-a făcut pilule și fiole, trimițîndu-l Apusului, să-l înnebunească în masă”), dar și Valentin Silvestru, Tudor Octavian, Ioan Lăcustă (două articole), Ion Caramitru. Pagina **Republică v/s Monarhie, pro și contra**, e echilibrată, adică Oliviu Gherman și Fănuș Neagu v/s Simina Mezincescu și Corneliu Coposu. Nu ne dăm seama ce ține de „introspecție” și ce de „analiză” în „punctul de vedere” al lui Fănuș Neagu, care, după ce îi adresează un „sicitir!” (chiar așa!) lui Ticu Dumitrescu, declară: „Ca să ponegrești republica și să propovăduiești monarhia, trebuie să fii ori scăpat dintr-un azil în care toți subiecții se cred împărați ori țari (sic!), ori diletanți în politică (sic!) ori bîntuit de poșta de-a scutura nucul numai pe prispă ta. Pentru că, să ne înțelegem,

nimeni nu-ți propune ceva bun pentru tine, fără să se gîndească la ceva și mai bun pentru el. (...) Instituția, da, ea îmi repugnă. Monarhia înseamnă jaf. Și noile cioclovine, care se străduiesc din răsuputeri să ne împingă în spelunca ideii de monarhie, se narcotizează cu boabe de linte (n-am zis blidul de linte) cînd își închipuie că i-am putea crede că monarhia înseamnă stabilitate”. Stilul democrat-agrar al scriitorului Fănuș Neagu se pretează el însuși analizei și studiului psihologic.

Consecința păcatului original

● Pentru Jean Cathala, care a trăit mai mult de 30 de ani în Uniunea Sovietică, în calitate de diplomat și jurnalist, dar și de deținut politic, sistemul modelat de Stalin este un mecanism atât de bine pus la punct și perfect rodat că se poate dispensa de teroarea sfîngeroasă, inconvenientul său fiind că mersul înapoi îi este interzis” scrie Mircea Iorgulescu în nr. 6 din **FAMILIA**. Cum autorul cărții comentate a încetat din viață înainte de dezmembrarea Uniunii Sovietice, cu puțin după putsch-ul din august 1991, acesta vede în momentul august 1991 de la Moscova, însă cu destule rezerve, o exorcizare a stafiei din Piața Roșie. „Nu putem ști cum ar fi privit dezmembrarea Uniunii Sovietice și nici dacă ar fi socotit că, în sfîrșit, stafia lui Stalin nu mai bîntuie în Piața Roșie. Dar, după lectura cărții lui, manifestanții împotriva reformelor ieșiți să demonstreze cu portretele „generalissimului” sînt mai ușor de înțeles. Chiar dacă de cele mai multe ori strînesc nu groază, ci compasiune. Sînt cei cărora, cum spune Jean Cathala, li s-a scos creierul”. Tot în **Familia**, dar la rubrica **Opinii**, un text intitulat „Umplerea burții sau luminarea minții?” semnat de Elisabeta Pop, din care cităm: „Chiar nu realizați, stimați guvernanți, că, înainte de a asigura acestui popor hrana cea de toate zilele, aveți obligația morală de a-l ridica, de a-l înălța spiritual, de a-l scoate din imbecilitatea în care a fost scufundat în toți acești ani de minciună și fals?” În privința ridicării sîntem de acord, dar ce te faci dacă nu te poți ține pe picioare? E de preferat o soluție de compromis, aici cel puțin. Mai ales că nu din pricina fondurilor alocate culturii suferă bugetul național. ● Un editorial savuros de Șerban Foartă în nr. 13 al revistei **ORIZONT**. Poetul se ocupă de lucruri care sînt, de obicei, pîinea analiștilor politici, cam desărată la destui dintre ei. Scriînd despre evenimentele la zi, Șerban Foartă nu renunță nici la caligările sale stilistice și nici la ritualul capricios al frazelor sale: „Ca și copiii (sau ca, după Cioran, vacarmul ca atare) politica e consecința păcatului original. E împede că angelismul (fie acesta ipocrit sau, cîteodată, autentic) e, cel puțin inoportun, în cazul unui om politic. Cîce-și asumă, noiens, volens, un rol politic oarecare, se cade să o facă, totuși, fără oroarea maculării (inevitabile) de sine, fără zadarnicul regret al unei parții pierdute. Nu dan de înțeles, într-astfel, cum că politica ar fi o, mai degrabă, prosopușe. Ca și sava castitate, aceasta ultimă e steapă - în vreme ce maternitatea e singura care-și asumă condiția postparadisiacă, ponoasele terestrității, urmările căderii noastre în

temporal și relativ.” ● Aflăm din **FORMULA AS**, nr. 37, chiar de pe copertă că „Talia subțire cu chelțul se ține”. Ca argument ni se înfățișează poza unei splendide adolescente echipată numai în lenjeria intimă. Intervievat din două direcții, Dinu Patriciu afirmă că „nu mai sîntem o nație de copii în politică. Chiar dacă presa, guvernamentală în primul rînd, se ocupă mai mult de conflictele personale, nu de cele politice reale, cred că spre aceste ultime conflicte trebuie orientată atenția analiștilor.” Totuși, conflictele personale nu sînt nici ele de ignorat. De multe ori tocmai aceste conflicte dau naștere celor politice. Mai ales la noi unde bombeurile trec mai todeauna înaintea principiilor.

● „Citește și dă mai departe” - iată viitorul luminos al **TRIBUNEI ARDEALULUI**, publicație absolut incompatibilă cu viziunile și proiectele actualului primar de la Cluj. Ziarul rebel și „indisciplinat”, cu o atitudine ireverențioasă față de guvernul primar al Clujului, și-a pierdă sediul, intrînd astfel în vechiul mister ilegalisto-comunist din prea mult zel anticomunist. Semiclandestinitatea care amenință **Tribuna Ardealului** este mai mult decît regretabilă, pentru că în cazul de față victima este o publicație bună, care izbuteste să ofere informații obiective și comentarii inteligente într-un spațiu modest, organizat însă cu multă ingeniozitate. Articolele au o priză promptă la realitatea actuală, sînt scrise, unele, cu umor cînd tema a devenit deja banc național (vezi Sorin Grecu - **Rinoceriada continuă a Televiziunii**) și își permit un sentimentalism decent în chestiuni insolubile dar majore (vezi Precup Călin - **Sub zodia neșanșei**, despre copiii străzii). Dacă va izbuti să înfrîngă cerbia autorităților P.U.N.R-iste, **Tribuna Ardealului** (președinte A. Marino, redactor-șef Virgil Lăzăr) va deveni cu siguranță una din prezențele salutare ale presei românești.

Cronicar

România literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1. Telefoane: 50.62.86, 50.33.69, 50.42.26. Fax: 12.82.53

Colegiul redacțional: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații TOPAZ G.A. S.R.L.).

Redacția: Constanța Buzea, Mihal Minculescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă (redactori), Maria Ionescu (secretar de redacție), Mihal Grecu (tehnoredactor), Elena Horasanglan, Laura Popa, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Flanu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier)

Pașinație pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)

Editor:
Topaz G.A. S.R.L.

Președinte:
Octavian Mitu

24 pag. 50 lei

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin **Rompres Filatelia** — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telex: 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. — JORDAN S.R.L. ISSN 1220—6318